

PROSESSKARTLEGGING AV BEDRIFTSETABLERING

På oppdrag fra
Nærings- og handelsdepartementet

Dokumenttype
Sluttrapport

Dato
Februar, 2010

Innhold

1.	Sammendrag	5
2.	Innledning	6
2.1	Bakgrunn	6
3.	Metodebeskrivelse	7
3.1	Avgrensninger og definisjoner	7
3.2	Analyseramme for prosjektet	8
3.3	Datakilder	9
3.4	Metodiske utfordringer	10
4.	Involverte myndigheter	11
4.1	Brønnøysundregistrene og Altinn	11
4.2	Skatteetaten	12
4.3	NAV	14
4.4	Innovasjon Norge og utvalgte øvrige informasjons- og finansieringsordninger	16
4.5	Tollvesenet	18
4.6	Kommuner/ fylkeskommuner	18
4.7	Love og regelverk i etableringsfasen	19
5.	Overordnet beskrivelse av etableringsfasen	20
5.1	Fra forretningsidé til handling	20
5.2	Frivillige aktiviteter	29
5.3	Modellering av prosess	31
6.	Beskrivelse av nåsituasjonen for de fire typer bransjer som er valgt ut	37
6.1	Tjenesterådgivning	37
6.2	Kafé- og restaurantbransjen	38
6.3	Bygg- og anleggsbransjen	40
6.4	Import og eksport	42
7.	Beskrivelse av forskjell i prosess for de fire ulike selskapstyper som er valgt ut	45
7.1	Aksjeselskap (AS)	45
7.2	Enkelpersonforetak (ENK)	46
7.3	Ansvarlig selskap/ delt ansvar (ANS/ DA)	48
7.4	Norskregistrert utenlandsk foretak (NUF)	50
8.	Forbedringsforslag og tilbakemeldinger	52
8.1	Forretningsidé	52
8.2	Informasjonsinnsamling og rådgivning, planlegging av etablering og utvikling av forretningsplan	52
8.3	Valg av juridisk form og finansiering	56
8.4	Registrering av selskap	60
8.5	Forhåndsregistrering i MVA-registeret	61
8.6	Eventuelle tillatelser og anskaffelse av lokale	62
8.7	Innsending av terminoppgave, MVA-oppgave og innbetaling av forskuddsskatt	63
8.8	Valg og eventuell ansettelse av medarbeidere med påfølgende registrering i Aa-registeret	64
8.9	Rettigheter og forsikringsavtaler inngått med NAV (selvstendig næringsdrivende)	64
8.10	Forbedringsforslag knyttet til bygg- og anleggsbransjen	66
9.	Forslag til videre arbeid	68
9.1	Kommunikasjon	68
9.2	Utvide tilgangen på kommunale og fylkeskommunale skjemaer på Altinn	68
9.3	Utjevning av forskjeller i sosiale rettigheter mellom selvstendig næringsdrivende og arbeidstakere	69

9.4	Sentrale retningslinjer for saksbehandlingstid og samordning etater imellom	69
9.5	Tiltak som reduserer etablererens risiko	69
9.6	Kompetansekrav til etablerere i bygg- og anleggsbransjen	70
Vedlegg 1		71
Vedlegg 2		80

1. SAMMENDRAG

Rambøll Management Consulting har, med bistand fra KPMG, gjennomført en prosesskartlegging av etableringsfasen på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet. Hensikten med prosjektet er å gi en oversikt over de aktiviteter en etablerer må gjennomføre for å etablere en virksomhet, myndighetenes involvering i prosessen og hvordan myndighetene eventuelt kan forenkle denne prosessen.

Det ble definert fire bransjer man ønsket å undersøke nærmere. Disse fire er tjenesterådgivning, bygg og anlegg, kafé- og restaurant og import/ eksport. Disse fire bransjene ble plukket ut for å illustrere ulike krav til ulike bransjer. Videre ble det bestemt at man skulle se nærmere på kravene til aksjeselskap, enkeltpersonforetak, ansvarlig selskap/ delt ansvar og norsk avdeling av utenlandsk foretak.

For å kartlegge etableringsprosessen er det gjennomført 30 intervjuer med personer som har etablert virksomhet i 2008. De fire nevnte bransjer og selskapsformer ble dekket i intervjuene. Videre ble det om virksomhetene hadde ansatte eller ikke lagt inn som et uttrekkskriterium, samt det om etablereren hadde erfaring fra tidligere eller ikke - sistnevnte for å få et inntrykk av hvorvidt det er enklere å starte en virksomhet i dag sammenlignet med tidligere.

Det ble videre gjennomført intervjuer med interessegrupper og myndigheter som er involvert i prosessen – enten som tilbyder av informasjon eller som premissgiver og tilrettelegger for kontakt mellom næringsdrivende og det offentlige.

Etableringsprosessen er illustrert i en modell som viser de aktiviteter som inngår i etableringsfasen i den rekkefølgen de bør utføres i for å gjennomføre en optimal prosess. Modellen er utviklet på bakgrunn av den informasjonen vi har fått gjennom intervjuene. Modellen er også vist for de enkelte bransjene og de enkelte selskapsformene for å vise forskjellene disse imellom.

Tilbakemeldingene fra intervjuene viser at selve prosessene med å etablere en virksomhet ikke er spesielt utfordrende. Det at man kan registrere en virksomhet gjennom Altinn fremheves som positivt. Selve registreringen via Altinn tar ikke lang tid, og etablereren får også god veiledning underveis gjennom interaktive hjelpefunksjoner. Etablererne som har erfaring fra tidligere etableringer understreker at det har vært en enorm forbedring sammenlignet med tidligere papirbasert registrering – både når det gjelder egen utfylling, men også saksbehandlingstid fra myndighetenes side.

Utfordringene etablererne peker på er i hovedsak knyttet til rammebetingelsene for etableringsfasen. En av hovedutfordringene som trekkes frem i intervjuene er kapitalkravet og revisjonsplikten som stilles til alle aksjeselskap. Intervjuene peker på at disse kravene ekskluderer denne selskapsformen for mange etablerere, og de blir slik sett presset til å velge andre selskapsformer med andre risikoforhold. Videre fremheves det at den personlige risikoen ved å drive som selvstendig næringsdrivende anses som høy. Denne risikoen er både knyttet til at den selvstendig næringsdrivende hefter personlig for de forpliktelser selskapet pådrar seg. Videre er selvstendig næringsdrivende ikke medlemmer av Folketrygden. De har dermed begrensede rettigheter til sykepenger sammenlignet med arbeidstakere. For å redusere denne risikoen må de kjøpe en forsikring fra NAV som anses som dyr med krevende dokumentasjonskrav når man først blir syk. Disse former for risiko, kombinert med risikoen knyttet til selve virksomheten, kan virke begrensende på nyetableringer da etablerere kan anse den samlede risikoen som for stor. Ved å redusere personlig risiko knyttet til for eksempel egen sykdom kan dette være et forenklingstiltak som fører til økt tilfang av nyetableringer.

Basert på forbedringsforslagene er det også gitt forslag til videre arbeid for å møte de utfordringer og forbedringsforslag som er gitt i rapporten.

2. INNLEDNING

2.1 Bakgrunn

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) har ansvaret for å utforme en fremtidsrettet næringspolitikk. Det innebærer å påvirke alle politikkområder som har betydning for verdiskaping, herunder forenkle og legge til rette for et regelverk som er enkelt og minst mulig kostnadskrevende å etterleve både for næringslivet og for det offentlige.

Med bakgrunn i dette har regjeringen igangsatt ulike prosjekter, blant annet "Kartleggings- og forenklingsprosjektet 2006-2009". Gjennom dette prosjektet har det kommet inn innspill fra flere næringsorganisasjoner om mulige forenklinger. Enkelte av innspillene dreide seg om at prosessene i forbindelse med oppstart og drift av bedrift var for kompliserte.

Regjeringen har et uttalt mål om at det skal bli enklere å etablere nye bedrifter i Norge. I St.meld. nr. 7 - et nyskapende og bærekraftig Norge (Innovasjonsmeldingen) fremholdes det at det skal være "gode vilkår for entreprenører", og at Norge ikke bare er avhengig av dyktige enkeltindivider for å skape et blomstrende entreprenørskap, men også av et samfunn med et generelt positivt syn på etablerere og etablering av ny virksomhet.

For å møte målsetningen om å forenkle rammebetingelsene for etablering av nye bedrifter er det viktig å vite hvordan situasjonen er i dag og hvilke muligheter berørte myndigheter og ikke minst virksomhetene selv ser for å forbedre situasjonen. Som følge av dette ble det besluttet å gjennomføre en kartlegging av de prosessene en bedrift må gjennomgå for å starte en bedrift med mål om å avdekke rekkefølgen på de ulike prosessene, myndighetenes rolle i disse prosessene – både når det gjelder obligatoriske og såkalte frivillige prosesser – samt eventuelle forbedringsforslag til hvordan myndighetene kan legge bedre til rette for bedriftsetablering. Rambøll Management Consulting ble tildelt oppdraget, og funnene fra kartleggingen presenteres i denne sluttrapporten.

3. METODEBESKRIVELSE

Rambøll har i denne kartleggingen benyttet en kombinasjon av kvalitative intervjuer med etablerere og dokumentstudier. Det har i tillegg blitt gjennomført eksplorative intervjuer med øvrige interessenter for å få et inntrykk av kjente utfordringer før man intervjuer etablerere, samt oppfølgende intervjuer med myndigheter og interessenter for å følge opp og kvalitetssikre emner som ble problematisert i intervjuene med etablerere.

Denne metoden ble benyttet for å kunne få et mer detaljert innblikk i de utfordringene etablerere møter, samt kunne utdype spørsmålene ved behov for å få et helhetlig bilde av etableringsprosessen. Ettersom denne kartleggingen skal gi et kunnskapsgrunnlag for videre forenklingsarbeid anses denne metoden som mest hensiktsmessig.

Nedenfor beskrives nødvendige avgrensninger og definisjoner som legges til grunn for kartleggingen, elementene i kartleggingen, samt metodiske utfordringer knyttet til valgt metode.

3.1 Avgrensninger og definisjoner

En etableringsfase kan både defineres meget vidt og meget snevert. Det er derfor nødvendig å gjøre en avgrensning av hva som inngår i en slik fase med tilhørende begreper. I de følgende avsnittene beskrives de avgrensninger og definisjoner som er lagt til grunn for dette prosjektet.

3.1.1 Etableringsfasen

Det er vanskelig å gi en klar avgrensning av hva som inngår i etableringsfasen og ikke. I dette prosjektet har vi valgt å holde den delen som går på produktutvikling, testing av produktet – både når det gjelder funksjon, men også når det gjelder hvorvidt produktet fungerer markedsmessig - utenfor. Markedsundersøkelser og lignende aktiviteter inngår altså ikke i etableringsfasen slik den er definert i dette prosjektet. Startpunktet er satt til det tidspunktet etablereren bestemmer seg for at produktet eller tjenesten er god nok til å gå videre med og derfor aktivt starter informasjonsinnsamling om hvordan han/ hun skal gå frem for å etablere seg.

Det å sette grensen mellom hva som er avslutningen på en etableringsfase og når virksomheten er over i en driftsfase er også vanskelig å definere da denne overgangen er glidende. For å inkludere de aktiviteter oppdragsgiver ønsket å inkludere, for eksempel det å ansette medarbeidere, søke nødvendige tillatelser, med mer, samt få en konkret avslutning på etableringsfasen, ble det besluttet å inkludere til og med førstegangsinnsendelse av MVA-oppgave, terminoppgave og/ eller første innbetaling av forskuddsskatt, se avsnitt 4.2 for nærmere beskrivelse.

Gitt disse avgrensningene er etableringsfasen definert som følger i dette prosjektet:

Med etableringsfase menes i denne sammenheng tidspunktet fra en person aktivt begynner å innhente informasjon om hvordan han/ hun skal gå frem for å etablere seg til han/ hun har sendt inn terminoppgave eller MVA-oppgave første gang eller betalt forskuddsskatt første gang

Terminoppgaven sendes kun inn av virksomheter med ansatte. For også å dekke etablerere som ikke har ansatte inkluderes også førstegangsinnsending av MVA-oppgave og første betaling av forskuddsskatt i sluttpunktet for etableringsfasen. MVA-oppgaven sendes inn av alle virksomheter som har MVA-pliktig omsetning, mens forskuddsbetalingen av skatt kun gjelder enkeltpersonforetak og ansvarlige selskaper.

3.1.2 Prosess

Det er også nødvendig å definere hva som menes med prosess. Følgende definisjon er lagt til grunn:

Med prosesser menes i denne sammenheng de ulike registreringer, søknad om tillatelser og andre både lovpålagte og frivillige aktiviteter som personer må gjennom ved etablering av bedrift.

Med frivillige aktiviteter menes aktiviteter som ikke er lovpålagte, men som enten er aktiviteter en etablerer normalt vil gjennomføre av egeninteresse eller som følger av krav fra andre enn myndighetene. Et eksempel på førstnevnte er informasjonsinnsamling. Et eksempel på sistnevnte er at en etablerer utarbeider en forretningsplan fordi banken eller annen investor krever dette for å gi lån eller investere i virksomheten.

Proessen innebærer en rekke valg. For eksempel må etablereren bestemme hvilken selskapsform han eller hun vil etablere. I gjennomføringen av intervjuene har det kommet klare tilbakemeldinger om at rammebetingelsene som ligger til grunn for de ulike valgene i stor grad styrer hvilke valgmuligheter den enkelte etablerer har. For en etablerer kan for eksempel valget av selskapsform være mer eller mindre bestemt av rammebetingelsene gjennom kravene som stilles til de ulike selskapsformene og etablerers mulighet til å møte disse. Vi har derfor, i samråd med oppdragsgiver, også valgt å inkludere de innspill til forenklinger eller endringer av rammebetingelser knyttet til de ulike aktivitetene i etableringsprosessen vi har fått inn.

3.1.3 Søknad om tillatelser

Det finnes en rekke ulike søknader om tillatelser, registreringer og godkjenninger en virksomhet må innhente i etableringsfasen. Vi vil ikke synliggjøre alle disse i denne rapporten. Dette gjelder spesielt for tillatelser med kommunal eller fylkeskommunal selvbestemmelsesrett. Det er kun for kafé-/ restaurant bransjen vi vil undersøke slike kommunale tillatelser. Dette inkluderer godkjenning fra plan- og bygningsetaten i den enkelte kommune, samt søknad om serverings- og skjenkebevilling. For import-/ eksportsegmentet vil vi ikke hente inn opplysninger om tillatelser for import eller eksport for spesifikke varer, spesifikke kvanta eller fra spesifikke land, men vi vil omtale dette mer generelt.

3.2 Analyseramme for prosjektet

Det stilles ulike krav til ulike typer selskapsform og til ulike bransjetyper. Videre medfører det å ansette medarbeidere både formelle og uformelle krav til etablereren. Opplevd belastning ved å etablere en bedrift avhenger også av tidligere erfaringer og hvorvidt man har etablert virksomhet tidligere eller ikke.

For å ivareta disse ulike aspektene ble det definert ulike utvalgsriterier for intervjuobjekter blant etablerere. For å sikre oppdaterte tilbakemeldinger ble det besluttet å kartlegge erfaringene til etablerere som har etablert selskap i løpet av 2008. Brønnøysundregistrene bidro med et uttrekk av bedrifter som var etablert i 2008.

3.2.1 Bransjer

I valg av bransjer ble det lagt vekt på å finne bransjer med ulike krav til etablererne. Det understrekes at de ulike valgte bransjene skal ses som eksempler på bransjer med ulike formelle og uformelle krav. Under beskrives hvorfor de utvalgte bransjene er valgt ut.

Tjenesterådgiving

Denne bransjen ble valgt som eksempel på den enkleste formen for bedriftsetablering. Det er ingen formelle kompetansekrav, krav om tillatelser eller krav til lokaliteter etc knyttet til denne bransjen.

Bygg- og anleggsbransjen

Denne bransjen ble valgt ut fra forventningen om at det pålegges kompetansekrav for å starte opp i denne bransjen, samt krav om tillatelser for å drive i denne bransjen. Det er også denne bransjen det er klart flest etableringer ifølge SSB's statistikkbank¹. Forenklinger knyttet til denne bransjen vil derfor ha stor betydning.

Kafé/ restaurant

Denne bransjen er hovedsakelig valgt fordi det må søkes om tillatelser hos kommunale myndigheter før man kan starte opp virksomheten. For å få et inntrykk av kommunale forskjeller ble det besluttet å intervju virksomheter fra tre ulike kommuner. Hensikten er å synliggjøre forskjeller og eventuelt gi anbefalinger angående standardisering av søknadsskjemaer og minstekrav slik at

¹ <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

eventuelle forskjeller kommuner i mellom ikke blir for store for eksempel for behandlingstid av søknaden.

Import- og eksportbedrifter

Import- og eksportbedrifter finnes innen en rekke ulike bransjer og er slik sett ikke en bransje i tradisjonell forstand. Men det stilles ulike krav ved import og eksport av varer knyttet til selve oppstarten av bedrifter som skal drive med dette som man ønsker å se nærmere på, og i det videre omtales også denne kategorien bedrifter som en bransje.

3.2.2 Selskapsform

Det finnes en rekke ulike selskapsformer. Det stilles ulike krav til de ulike typene selskapsform. De selskapsformene som ble valgt ut er de vanligste formene og utgjøres av følgende:

- Aksjeselskap (AS)
- Enkeltpersonforetak (ENK)
- Ansvarlig selskap (ANS)/ delt ansvar (DA)

I tillegg blir det stadig vanligere å etablere Norsk avdeling av utenlandsk foretak (NUF). Dette er ikke en egen selskapsform da det etableres et selskap i et annet land, som regel et AS, og så registreres en avdeling av dette selskapet i Norge. Denne type etableringer er også tatt med i dette prosjektet. Vi gjør oppmerksom på at vi i det videre inkluderer NUF i samlebetegnelsen "selskapsformer" til tross for at dette i seg selv ikke er en selskapsform i ordets rette forstand.

Det etableres klart flest enkeltpersonforetak². Neste på listen er aksjeselskap. Tidligere var det ansvarlig selskap/ delt ansvar som fulgte, men i de siste årene har etablering av norsk avdeling av utenlandsk foretak overtatt som den tredje mest vanlige formen for etablering.

Totalt utgjør disse fire typene selskapsetablering 99,4 prosent av nyetableringene i 2008 ifølge tall fra SSB's statistikkbank³. Endringer som påvirker etableringsprosessen for disse fire typene etablering vil derfor i praksis dekke så å si alle nyetableringer.

3.2.3 Ansatte eller ikke

Det å ansette medarbeidere medfører både mer planlegging, men også flere formelle krav. Det ble derfor bestemt at utvalget skulle innholde minst fem virksomheter med ansatte og minst fem virksomheter uten ansatte for å se forskjellen i arbeidsbelastning disse to kategoriene i mellom.

3.2.4 Erfaring med bedriftsetablering eller ikke

Hvorvidt etablererne har etablert virksomhet tidligere eller ikke ble også tatt inn som et utvalgs-kriterium. Dette for å få et bilde av opplevd belastning de to gruppene i mellom, men også for å få et inntrykk av utviklingen i opplevd belastning over tid.

3.3 Datakilder

Det ble gjort dokumentstudier, samt gjennomført intervjuer med offentlige myndigheter som er involvert i prosessen, øvrige interessenter til prosessen, samt virksomheter.

For å tilfredsstille utvalgskriteriene beskrevet over ble det holdt følgende antall intervjuer fordelt:

Bransje	Sted			Ansatte		Selskapsform			
	x	y	z	Ja	Nei	AS	ANS/DA	NUF	ENK
Café/ restaurant	4	3	3	10	0	8	0	1	1
Bygg/ anlegg	5			2	3	1	0	2	2
Tjenesterådgivning	6			0	6	0	1	1	4
Import/ eksport	5			2	3	1	0	1	3
ANS/ DA	4			2	2	0	4	0	0
Sum	30			30		30			

² <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

3.4 Metodiske utfordringer

Hovedutfordringen knyttet til kvalitative intervjuer er at man må være forsiktig med å generalisere tilbakemeldingene gitt i intervjuer da det er personlige meninger og opplevelser intervjuobjektene bidrar med. Vi kan heller ikke utelukke at det finnes geografiske forskjeller som ikke gjen-speiles i innsamlet informasjon. Dette kan for eksempel gjelde ulik tilgang på informasjon og rådgivning eller tilgang på finansiering på ulike geografiske steder.

En annen utfordring kan være at intervjuobjekter som takker ja til å bli intervjuet har sterke meninger om temaet det intervjues om – enten i positiv eller negativ forstand. Slik sett kan det være de ekstreme meningene som kommer til uttrykk fremfor de gjennomsnittlige. Vi kan ikke utelukke at det også er tilfellet i dette prosjektet, men de etablererne som avslo å stille opp på intervju oppga i hovedsak at de ikke hadde kapasitet til å stille opp da de var fullbooket med oppdrag eller arbeidsoppgaver.

Med bakgrunn i både fordelene og ulempene knyttet til kvalitativ metode ble det konkludert med at denne metoden egnest seg best i gjennomføringen av dette prosjektet da man ønsket å undersøke hvilke utfordringer etablerere står overfor, ha anledning til å stille korrigerende spørsmål for å avdekke hvorvidt utfordringene skyldes forhold med den enkelte etablerer eller med egenskaper knyttet til etableringsfasen som myndighetene rår over, noe man ikke har anledning til ved en breddeundersøkelse, samt få innspill til hva som bør eller kan forbedres, eventuelt undersøkes videre. Ved også å kvalitetssikre resultatene med ulike interessegrupper, foreliggende rapporter og dokumenter, samt få innspill fra referansegruppen mener vi dette er tilstrekkelig for å kunne balansere de mottatte innspillene og videre trekke generelle slutninger for videre forenklingarbeid på området.

4. INVOLVERTE MYNDIGHETER

I dette kapittelet beskrives ulike myndigheters roller i etableringsprosessen. Vi vil beskrive de aktiviteter, tjenester og krav de ulike myndighetene gjennomfører, tilbyr og stiller til etablerere. De ulike offentlige virksomhetene og myndighetene påvirker etableringsprosessen på ulike måter, og det er derfor nødvendig å kjenne til de ulike funksjonene de ulike myndighetene og offentlige virksomhetene fyller for å kunne utvikle en god modell av etableringsprosessen.

Vi vil i dette kapittelet omtale de virksomhetene som anses som de mest sentrale og som etablererne selv har trukket frem som de mest sentrale. I Vedlegg 1 gjengis en mer utfyllende liste over involverte myndigheter og hvilke deler av prosessen de er involvert i. Videre gis det en kort beskrivelse av lover og regelverk som gjelder i etableringsfasen. En mer detaljert oversikt gis i Vedlegg 2.

4.1 Brønnøysundregistrene og Altinn

Brønnøysundregistrene er en forvaltningsetat med ansvar for en rekke nasjonale kontroll- og registreringsordninger for næringslivet. Brønnøysundregistrene består av mange forskjellige statlige elektroniske registre. I forbindelse med oppstart av virksomhet er det hovedsakelig Enhetsregisteret og eventuelt Foretaksregisteret etablerere må forholde seg til.

I henhold til lov om Oppgaverregisteret⁴ plikter alle offentlige organ å sende melding til registeret om nye eller endrede oppgaveplikter. Hensikten er å få en oversikt over den informasjonen næringsvirksomheter eller privatpersoner må sende inn til offentlige virksomheter med mål om at etterspurt informasjon kun skal sendes inn én gang. Dersom to eller flere etater stiller de samme spørsmålene til samme type virksomheter plikter etatene å samarbeide om å spørre bare én gang.

Brønnøysundregistrene har også forvaltningsansvaret for Altinn. Altinn ble opprinnelig etablert som et samarbeid om en innrapporteringsløsning mellom Skattedirektoratet, SSB og Brønnøysundregistrene. Per februar 2009 var det 22 statlige etater og tilsyn i tillegg til én kommune (Drammen) som inngikk i Altinnsamarbeidet⁵. En rekke skjema er tilgjengelig for elektronisk innsending via Altinn - eventuelt i pdf- eller word-format. Målet er at stadig flere skjema skal integreres i Altinn slik at portalen blir den ene kontaktflaten mellom privatpersoner og virksomheter på den ene siden og myndighetene på den andre siden.

Brønnøysundregistrene og Altinn har følgende rolle i etableringsprosessen:

- Innmelding i Enhetsregisteret
- Innmelding i Foretaksregisteret
- Innmelding i MVA-registeret (se avsnitt 4.2)
- Innsending av terminoppgaver (se avsnitt 4.2)
- Kontaktpunkt for skatt og skatteopplysninger (se avsnitt 4.2)
- Søknader om kommunale tillatelser (foreløpig kun Drammen kommune)
- Informasjonstilbyder

4.1.1 Innmelding i Enhetsregisteret og Foretaksregisteret

Ved oppstart skal en rekke opplysninger meldes inn til Enhetsregisteret og eventuelt Foretaksregisteret. Alle virksomheter er pliktige til å registrere seg i Enhetsregisteret. Alle selskapsformer med begrenset ansvar, samt alle selskaper som driver næringsvirksomhet, bortsett fra enkeltpersonforetak, er pliktige til å registrere seg i Foretaksregisteret. Også enkeltpersonforetak som driver varesalg ("handel med innkjøpte varer"), eller har mer enn fem ansatte, er pliktige til å registrere seg i Foretaksregisteret. Øvrige enkeltpersonforetak har anledning til å registrere seg frivillig i dette registeret.

Opplysningene som kreves inn er samordnet i skjemaet "Samordnet registermelding". Skjemaet kan sendes inn elektronisk via Altinn eller på eget skjema. Det kan også skrives ut fra Brønnøysundregistrenes hjemmeside eller hentes på ulike offentlige kontor.

⁴ <http://lovdata.no/all/nl-19970606-035.html>

⁵ <https://www.altinn.no/no/Toppmeny/Om-Altinn/>

4.1.2 Informasjonstilbyder

Brønnøysundregistrene og Altinn tilbyr informasjon gjennom sine nettsider, per telefon og online svartjenester. Fra 2009 har Brønnøysundregistrene også overtatt ansvaret for informasjonskanalene Bedin.no, Bedriftshjelp.no og Narviktelefonene. Målet er å integrere både Bedin.no og Bedriftshjelp.no i hjemmesidene til Altinn slik at man kun får ett kontaktpunkt etter hvert.

4.1.2.1 Altinn

I tillegg til å være portalen for innsending av en rekke skjema som myndighetene krever er Altinn også en viktig informasjonskanal. Det gis informasjon knyttet til de ulike skjemaene som skal leveres inn, samt om plikter og rettigheter som følger av gjeldende lov- og regelverk ved etablering og drift av virksomhet. Altinn gir også informasjon om skjemaer og gjøremål rettet mot privatpersoner, noe vi ser bort fra i denne rapporten, men det kan nevnes at deler av denne informasjonen også kan være relevant for etablerere.

4.1.2.2 Bedin.no

Bedin.no er en internettjeneste med målsetning om å gjøre det enklere å starte og drive næringsvirksomhet i Norge. Som nevnt har Brønnøysundregistrene overtatt ansvaret for denne nettsiden. Nettsiden er delt opp etter emner og tilbyr guider om ulike faser etablerere eller bedrifter er i. Det henvises også til andre nettsider for mer utfyllende informasjon og/ eller henvisninger til skjemaer som skal sendes inn til myndighetene. I tillegg kan brukerne bestille gratis etablererpakker med skjemaer og nyttige informasjonshefter. Nettsiden har også en svartjeneste der brukere kan sende inn spørsmål per e-post.

4.1.2.3 Bedriftshjelp.no

Denne internettjenesten drives også av Brønnøysundregistrene. Hensikten med nettsiden er at den skal vise vei til offentlige støtteordninger for bedrifter i alle bransjer og utviklingsfaser. Nettsiden samler informasjon fra om lag 20 tilbydere av informasjon om og/ eller tilbydere av offentlige støtteordninger. Dette kan være garantier, tilskudd, rådgivning, nettverksbygging, etc.

4.1.2.4 Narviktelefonene

Narviktelefonene er en nasjonal, gratis informasjonstjeneste for etablerere av og etablerte virksomheter. I prinsippet er dette "telefonversjonen" av Bedin.no. Rådgiverne skal kunne svare på de fleste spørsmål på direkten, men skal uansett gi svar innen 24 timer dersom de må undersøke en problemstilling nærmere. Brukerne kan også få tilsendt aktuelle skjema, brosjyrer og skriv ved henvendelse til Narviktelefonene. Narviktelefonene behandler årlig ca 25.000 henvendelser.

4.2 Skatteetaten

Fra 1. januar 2008 er Skatteetaten organisert som skattekontor i fem regioner. Skattekontoret kan behandle saker for hele landet innenfor alle virksomhetsområdene.

I etableringsfasen er Skatteetaten involvert i følgende prosesser/ aktiviteter:

- Beregning av forskuddsskatt
- Innmelding i MVA-registeret
- Innsending av terminoppgave/ første innbetaling av forskuddsskatt/ MVA-oppgave (definert som sluttpunktet for etableringsfasen slik vi har definert den i dette prosjektet - se avsnitt 3.1.1 for definisjon)
- Informasjonstilbyder

4.2.1 Beregning av forskuddsskatt

Eier av et enkeltpersonforetak er forskuddspliktig skatteyter og skal betale forskuddsskatt i fire terminer til skatteoppkreveren (kjemneren/ kommunekassereren). For etablerte virksomheter beregner skattekontoret forskuddsskatten basert på tidligere inntekt. Nye næringsdrivende må derimot ta kontakt med skattekontoret og melde inn anslag på forventet overskudd (eller underskudd) innværende år for utregning av skattebeløp og for å få skrevet ut forskuddsskatt. Det samme gjelder for eiere/ deltakere i ANS og DA.

Aksjeselskap og andre såkalte "etterskuddspliktige" skatteyttere betaler forhåndsskatt. Forhåndsskatten betales etter inntektsåret, men før skatten er ferdig utliknet. For AS er det derfor ikke nødvendig å melde inn forventet overskudd/ underskudd til skattekontoret.

4.2.2 Innmelding i MVA-registeret

Innmeldingen i MVA-registeret gjøres ved å fylle ut del 2 av "Samordnet registermelding" – "Del 2 – Tillegg for merverdiavgiftsmanntallet". Denne meldingen kan sendes inn elektronisk via Altinn eller sendes i papirutgave til ett av de offentlige kontorene som står som mottaker av informasjon.

Meldingen skal sendes inn når det startes eller overtas næringsvirksomhet med omsetning som kommer inn under merverdiavgiftsloven. Det er generell merverdiavgiftsplikt på omsetning av varer og tjenester i Norge med mindre de er særskilt fritatt eller unntatt fra beregning av merverdiavgift.

Næringsdrivende skal registrere seg fra og med det tidspunkt avgiftspliktig omsetning eller uttak overstiger 50.000,- kroner eksklusiv MVA i en periode på tolv måneder (uavhengig av kalenderår). Fra det samme tidspunktet inntreffer avgiftsplikten, og den registrerte skal da legge til MVA på hele den første fakturaen som overstiger grensen. Utenlandske næringsdrivende med avgiftspliktig omsetning her i landet skal også registreres i avgiftsmanntallet (eventuelt ved representant).

I spesielle tilfeller kan det gis samtykke til registrering før omsetningen er kommet i gang eller før minstegrensen er nådd. Ett slikt tilfelle er når etablerer har gjort betydelige avgiftspliktige anskaffelser (minst 250.000 kroner inklusive MVA) før virksomheten får omsetning og det fremstår som overveidende sannsynlig at virksomheten, når normal drift foreligger, vil ha en omsetning som ligger godt over beløpsgrensen for registrering. Et annet tilfelle er når det er sannsynlig at virksomhetens avgiftspliktige omsetning vil overskride beløpsgrensen for registrering innen tre uker fra det tidspunktet omsetningen igangsettes. Søknad om forhåndsregistrering sendes til skattekontoret.

4.2.3 Innsending av terminoppgave

Alle virksomheter som betaler arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk for ansatte i lønnet arbeid skal levere terminoppgaven. Terminoppgaven kan sendes inn elektronisk via Altinn, både ved manuell innfylling, men også ved å laste opp informasjon direkte fra godkjente regnskaps- og lønssystemer (såkalte fagsystemer) til Altinn. Terminoppgaven kan også sendes inn på papirskjema. Dette sendes da til skatteoppkreveren i den kommunen hvor arbeidsgiver har sitt hovedkontor.

4.2.4 Innbetaling av forskuddsskatt for næringsdrivende

Næringsdrivende får tilsendt innbetalingsblanketter fire ganger i året der forskuddstrekket er basert på innmeldt overskudd (eller underskudd).

4.2.5 Innsending av MVA-oppgave

Det er også for MVA-oppgaven anledning til å sende denne inn elektronisk via Altinn. Virksomheter som er registrert i MVA-registeret, men som ikke er registrert som Altinn-bruker, får tilsendt oppgaveskjema med betalingsdel (giro).

I utgangspunktet skal man betale inn skyldig avgift seks ganger i året. Næringsdrivende med omsetning under én million kroner og som har fått adgang til å levere årsoppgave slipper derimot unna med å betale inn kun én gang i året. Man må søke skattekontoret for å få dette innvilget.

4.2.6 Informasjon

Skatteetaten er også tilbyder av informasjon, både gjennom hjemmesiden⁶ og per telefon (man kan ringe gratis til Skatteetaten) eller på de ulike skattekontorene i kommunene. Det er også opprettet Sentralskattekontoret for utenlandssaker og Servicesenter for utenlandske arbeidstakere som yter spesialisert bistand til virksomheter der dette er aktuelt.

⁶ <http://www.skatteetaten.no/>

4.3 NAV

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) ble etablert 1. juli 2006 og har ansvaret for gjennomføringen av arbeidsmarkeds-, trygde- og pensjonspolitikken. NAV har videre ansvar for forvaltningen av ytelsene kontantstøtte, barnetrygd og foreldrepenger. NAV samarbeider også med kommunene, men det er den statlige delen som er aktuell i etableringsfasen og som omtales i denne rapporten. NAV har følgende roller i de aktiviteter og prosesser som inkluderes i etableringsfasen slik den er definert i dette prosjektet:

- Administrering av Aa-registeret
- Informasjonstilbyder/ veileder
- Forvalter av støtteordninger i forbindelse med oppstart av virksomhet
- Forvalter av sosiale ordninger der ordningene og tilbudet endrer seg i forhold til organisasjonsform og hvorvidt etablerer er arbeidstaker, arbeidsgiver eller selvstendig næringsdrivende

4.3.1 Aa-registeret

Alle virksomheter som har arbeidstakere plikter å melde seg og sine ansatte inn i Aa-registeret. Det må skilles mellom det å ha arbeidstakere og det å leie inn en selvstendig næringsdrivende til å utføre tjenester for virksomheten. Selvstendig næringsdrivende skal ha utbetalt hele det oppgjente beløpet, og den næringsdrivende må selv sørge for å betale inn skatter og avgifter. Dersom virksomheten har arbeidstakere er det virksomheten som har ansvaret for å trekke skatt på vegne av arbeidstakerne og betale arbeidsgiveravgift.

Innmelding i Aa-registeret kan sendes elektronisk via Altinn, enten ved å fylle ut skjemaet manuelt eller laste opp informasjonen direkte via integrerte fagsystemer, på skjema som kan lastes ned fra internett eller med skjema tilsendt fra Aa-registeret. Dersom etablerer vet at han eller hun skal ansette arbeidstakere allerede ved oppstart av virksomheten kan dette registreres direkte i "Samordnet registermelding". Dersom arbeidsgiver krysser av for "ja" på spørsmålet om ansatte på denne meldingen vil NAV kontakte virksomheten for videre innmelding.

Etter første innmelding i Aa-registeret skal virksomheten sende melding hver gang et arbeidsforhold begynner eller avsluttes, ved varig endring av de registrerte opplysningene om arbeidstid, yrkestittel (yrkeskode) og arbeidssted (avdeling).

4.3.2 Informasjon/ veiledning

NAV tilbyr informasjon gjennom sin nettside. Videre kan man få informasjon ved å henvende seg per e-post, per telefon eller på de ulike NAV-kontorene.

NAV tilbyr også et nettbasert kurs for etablerere i samarbeid med VINN. VINN drev tidligere Bedin.no og Narviktelefonene før disse virksomhetene ble overtatt av Brønnøysundregistrene i 2009. VINN har dermed lang erfaring med rådgivning til etablerere – både når det gjelder formelle krav og hva som skal til for å lykkes i bedriftsetableringen. I tillegg til det nettbaserte kurset får deltakerne ukentlig oppfølging gratis, enten via internett eller på telefon, av en rådgiver knyttet til kurset. Deltakerne får også tilgang til "hjelp til selvhjelp" verktøy. Kurset er beregnet til å ta et halvt år. Hensikten med kurset er å gi et grunnlag til å si hvorvidt etablererens forretningsidé er god nok til å kunne gi en levedyktig virksomhet. Videre skal etablereren i løpet av kurset ha utarbeidet en komplett forretningsplan som kan benyttes overfor eventuelle investorer, finansieringsinstitusjoner eller i forbindelse med kvalifisering for offentlige støtteordninger.

4.3.3 Dagpenger under etablering

NAV administrerer ordningen "dagpenger under etablering". Denne ordningen gjør at potensielle etablerere kan beholde retten til dagpenger under planlegging og etablering av virksomheten. Det er et vilkår at etablereren allerede mottar dagpenger etter folketrygdlovens kapittel 4 før ordningen kan bli innvilget. Det må videre søkes om å komme inn under ordningen. Søknaden sendes på eget søknadsskjema som fås hos NAV. Ved innvilgelse vurderes blant annet forretningsplanen med tanke på sannsynligheten for at den planlagte etableringen vil lykkes.

Det kan innvilges støtte i to faser:

- En utviklingsfase på inntil seks måneder
- En oppstartingsfase på inntil tre måneder

Støtten tilsvarer videreføring av dagpenger etablereren hadde før søknaden ble innvilget i den eller de perioden(e) etablereren får innvilget støtte i.

4.3.4 Forvalter av sosiale rettigheter

NAV forvalter som nevnt de rettigheter innbyggere i Norge har etter Folketrygdloven. Dette inkluderer sykepenger og pensjoner. Disse forholdene har ikke direkte tilknytning til etableringsfasen, men ettersom rettighetene varierer med type selskapsform etablereren velger så vil disse forskjellene i rettigheter ha innvirkning på valg av selskapsform som følge av ulike risikoforhold knyttet til sykdom og pensjon. I denne rapporten fokuserer vi på selskapsformene ENK, ANS/ DA og AS, samt etablering av NUF. Det er forskjellene disse imellom som beskrives nedenfor.

4.3.4.1 Arbeidstakere i eget AS eller NUF

Som arbeidstaker har man fulle rettigheter i forhold til folketrygden og pensjon. Dette gjelder også etablerere som er ansatt i eget AS eller NUF. Betingelsen er da at man betaler arbeidsgiveravgift for seg selv.

Ved sykdom kan arbeidstaker gi egenmelding de tre første dagene av sykdomsforløpet opptil fire ganger per 12 måneder (tilsvarende er egenmelding de åtte første dagene for IA-bedrifter med maksimalt 24 dager per 12 måneder). Fravær fra og med fjerde dag skal være dokumentert med sykemelding.

Arbeidsgiver skal betale sykepenger til og med 16 kalenderdager (arbeidsgiverperioden) i hvert sykdomstilfelle. Egenmeldingsperioden inngår i arbeidsgiverperioden. Når det er gått mindre enn 16 dager siden forrige sykefravær skal nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode.

Dersom en arbeidstaker har en langvarig eller kronisk sykdom som medfører risiko for særlig stort sykefravær kan arbeidstaker eller arbeidsgiver søke om at NAV dekker sykepengene i arbeidsgiverperioden. Det samme gjelder dersom en arbeidstaker er sykemeldet på grunn av svangerskapsrelatert sykdom der tilrettelegging eller omplassering til annet arbeid i virksomheten ikke er mulig. Arbeidsgiver må i så tilfelle utbetale sykepenger i arbeidsgiverperioden for så å kreve refusjon av NAV.

Sykepenger for arbeidstaker tilsvarer 100 prosent av sykepengegrunnlaget. Sykepengegrunnlaget per år kan ikke overstige seks ganger grunnbeløpet. Sykepengegrunnlaget i arbeidsgiverperioden beregnes ut fra gjennomsnittlig lønn de siste fire ukene/ siste måneden for arbeidstakere med henholdsvis fast timelønn og fast månedslønn. Tillegg for ubekvem arbeidstid og ulempetillegg tas også med. Overtidslønn tas derimot ikke med. Et unntak er dersom overtid er pålagt i arbeidsavtalen og denne overtiden ikke er i strid med arbeidstidsbestemmelser. Feriepenger tas ikke med. Når folketrygden betaler sykepengene fastsettes sykepengegrunnlaget tilsvarende som for arbeidsgiverperioden. Dersom omregnet årsinntekt etter nevnte metode avviker mer enn 25 prosent fra den pensjonsgivende årsinntekten skal sykepengegrunnlaget settes lik den pensjonsgivende inntekten.

4.3.4.2 Selvstendig næringsdrivende i ENK eller ANS/ DA

Selvstendig næringsdrivende i ENK eller ANS/ DA er ikke medlemmer i folketrygden og har kun begrensede rettigheter til sykepenger og pensjon. Det understrekes at dette ikke gjelder ansatte i ENK, ANS eller DA.

4.3.4.2.1 Sykepenger

Selvstendig næringsdrivende har ingen sykepengedekning de første 16 dagene av en sykdomsperiode. Fra og med dag 17 har selvstendig næringsdrivende krav på 65 % av beregnet sykepengegrunnlag begrenset oppad til seks ganger grunnbeløpet (6G).

For å sikre inntekten ved sykdom kan eier(e) tegne forsikring hos NAV. Det er følgende alternativer:

- 100 prosent sykepenger fra første dag (begrenset opp til 6G)
  - Forsikringspremie 8,9 prosent av personinntekt
- 65 prosent av sykepenger fra første dag (begrenset opp til 65 prosent av 6G)
  - Forsikringspremie 1,8 prosent av personinntekt

- 100 prosent sykepenger fra 17. dag (begrenset opp til 6G)
  - Forsikringspremie 3,1 prosent av personinntekt

Sykepengene beregnes basert på personinntekt.

For selvstendig næringsdrivende i enkeltpersonforetak beregnes personinntekt som følger:

Resultat før skatt (for selskapet – driftsinntekter minus driftskostnader pluss kapitalinntekter minus kapitalkostnader)
- Renter på gjeld tilknyttet foretaket (begrenset oppad til renter på gjeld som ikke overstiger skjermingsfradraget)
- Kapitalinntekter (ikke renter) som inngår i resultat før skatt (f.eks. salg av obligasjoner)
- Reduksjonsbeløp for leid eiendom mot innskudd
+ Kapitalkostnader (ikke renter) og tap knyttet til finansobjekter eller realobjekter som ikke har virket i virksomheten (for eksempel tap ved salg av obligasjoner)
- Gevinster ved realisasjon av tomt i jord-/ skogbruk
= Sum
- Skjermingsfradrag
= Personinntekt

Beregnet personinntekt kan også være negativ.

For å kunne få innvilget søknad om forsikringsavtale må søker ha vært i selvstendig arbeid i minimum fire uker. Videre må arbeidsinntekt på årsbasis overstige en nærmere bestemt grense. Sykepengegrunnlaget skal svare til den pensjonsgivende årsinntekten. Som hovedregel beregnes denne på grunnlag av gjennomsnittet av de pensjonspoengtallene som er fastsatt for de tre siste årene – enten som selvstendig næringsdrivende eller som arbeidstaker. Sykepengene skal erstatte tap av pensjonsgivende inntekt. Dersom den næringsdrivendes situasjon på sykemeldingstidspunktet er slik at han/ hun ikke vil bli godskrevet pensjonsgivende inntekt kan kravet om sykepenger bli avslått, selv om det er inngått forsikringsavtale. I slike situasjoner kan en heller ikke tegne forsikring for tillegg til sykepenger.

Den selvstendig næringsdrivende må gi melding til NAV lokalt om sykdommen for at ventetiden på 16 dager kan starte. Som regel kan ikke den selvstendig næringsdrivende få sykepenger for tiden før han eller hun har oppsøkt lege og fått legeerklæring. I praksis tilsier dette at den selvstendig næringsdrivende bør oppsøke lege første dag han/ hun er syk. Det kan ikke betales sykepenger for lengre tid tilbake enn tre måneder før den kalendermåneden da kravet settes frem.

4.3.4.2.2 Frivillig trygd med rett til særytelser ved yrkesskade for selvstendig næringsdrivende og frilansere

Selvstendig næringsdrivende og frilansere som har en forventet årsinntekt som overstiger folketrygdens grunnbeløp kan tegne frivillig trygd som gir rett til særytelser ved yrkesskade. For ansatte som er medlemmer av folketrygden inngår dette i normale ytelser herfra. Den årlige premien utgjør 0,4 prosent av forventet årsinntekt der årsinntekten beregnes som for sykepenger, se avsnittet over for beskrivelse. Eventuell utbetaling av rehabiliteringspenger, attføringspenger, uførepensjon eller ytelser til etterlatte beregnes på grunnlag av antatt årlig arbeidsinntekt på skadetidspunktet.

4.3.4.2.3 Svangerskaps- og foreldrepenger

Fra og med 1. juli 2008 ble det gjort endringer i retten til svangerskaps- og foreldrepenger. Fra denne datoen har også selvstendig næringsdrivende rett på 100 prosent av beregningsgrunnlaget i 44 uker (fedrekvoten inngår i de 44 ukene), det vil si personinntekt begrenset oppad til seks ganger grunnbeløpet. Det er likt dokumentasjonskrav for svangerskaps- og foreldrepenger som for sykepenger.

4.4 Innovasjon Norge og utvalgte øvrige informasjons- og finansieringsordninger

Det finnes en rekke offentlige informasjons- og finansieringsordninger. Vi viser til vedlegg 1 for en oppstilling av de mest aktuelle. Under beskriver vi også noen utvalgte finansieringskilder og

virkemidler som tilbys. Ettersom Innovasjon Norge er en viktig tilbyder av de to sistnevnte beskriver vi også denne virksomheten kort.

4.4.1 Innovasjon Norge

1. januar 2004 overtok Innovasjon Norge oppgavene Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND), Norges Eksportråd, Statens Veiledningskontor for Oppfinnere (SVO) og Norges Turistråd. Nærings- og handelsdepartementet er hovedeier i Innovasjon Norge. I tillegg forvalter Innovasjon Norge midler for Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Innovasjon Norge tilbyr tjenester og programmer som skal bidra til å utvikle distriktene, øke innovasjonen i næringslivet over hele landet og profilere norsk næringsliv og Norge som reisemål.

I etableringsfasen er Innovasjon Norge hovedsakelig involvert i følgende aktiviteter:

- Tilbyder av informasjon og veiledning
- Finansieringsordninger gjennom tilskudd og/ eller lån/ garantier
- Tilrettelegger av nettverk og lignende

4.4.1.1 Gründercoach

Å kunne bidra til utviklingen av et stimulerende klima for entreprenørskap og nyskaping står sentralt i Innovasjon Norges arbeid innen regional omstilling. "Gründercoach" er utviklet på bakgrunn av omstillingsområders behov for nyskapende virksomhet, økt verdiskaping og nye arbeidsplasser. Målsettingen er å utvikle den lokale omstillingsorganisasjon som en viktig ressurs og drivkraft i arbeidet med å påvirke klimaet for, og viljen til, gründeraktiviteter i området, bidra til økt beslutningskvalitet i gründerens vurdering av eget prosjekt, samt tilføre viktige deler av den gjennomføringskompetansen som prosjektene ofte mangler.

Selve prosessen består i at omstillingsorganisasjonen oppretter en gründeransvarlig funksjon (ofte daglig leder). Gründeransvarlig bygger opp et nettverk med sertifiserte coacher. Et tilbud til gründeren om å benytte en coach kan komme når gründeransvarlig vurderer det som vesentlig å tilføre gründeren nødvendig kompetanse i gjennomføringen av eget prosjekt. Gründeransvarligs oppgave er da å "matche" gründeren med relevant kompetanse.

4.4.1.2 Etablererstipend

Dette er et stipend som kan innvilges personer som skal utvikle og etablere egen bedrift. Stipendet kan innvilges både i utviklings- og etableringsfasen. Etablererstipendordningen gjelder for hele landet og for alle næringer, unntatt offentlig virksomhet og landbruk. I hvert fylke blir det prioritert ut fra lokale forhold og behov. Generelt sett er etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/ eller internasjonal sammenheng, høyt prioritert.

I tillegg kan midlene fra Etablererstipendet bevilges til etablering av nettverkskredittgrupper. Nettverkskreditt retter seg mot personer som ønsker å etablere egen bedrift uten store krav til investeringer og lånekapital i startfasen, og som ønsker å være med i en nettverksgruppe.

4.4.1.3 Seed Forum Norway (SFN)

Dette er en ideell stiftelse som skal styrke entreprenørers forutsetninger for å få tilgang på eksternt kapital. Et av tiltakene er å arrangere møteplasser for entreprenører og investorer, både nasjonalt og internasjonalt, for å koble disse med hverandre og gjennom dette bidra til tilgang på risikokapital for entreprenørene. Det er i hovedsak prosjekter med stort verdiskapningspotensial som deltar i ordningen. Innovasjon Norge støtter virksomheten til stiftelsen.

4.4.2 SkatteFUNN (Forskningsrådet)

Skattefunn er en ordning som er ment å stimulere til forskning og utvikling (FoU). Her kan man som lite selskap få dekket 20 prosent av kostnadene relatert til slik virksomhet. For å kvalifisere til disse midlene må prosjektet vurderes som interessant, og det kreves at man får revisorgodkjenning av prosjektrekningskap og kostnader. Arbeidstimer til ansatte (inkludert eier ansatt i eget AS) kan føres opp med en kostnad på opptil kroner 500,- per time (1,6 promille av årslønn). Disse midlene får man over skatteseddelen i november året etter at kostnadene oppsto. Ordningen

er hjemlet i Skatteloven og rettighetsbasert. Bedrifter som ikke er i skatteposisjon kan også søke.

4.5 Tollvesenet

Tollvesenet er underlagt Finansdepartementet og er organisert i et sentralt direktorat og en lokalforvaltning bestående av seks tollregioner. Tollvesenets oppgave er å hindre ulovlig inn- og utførsel av varer, samt å sørge for riktig deklarerings-, fastsettelse og rettidig innbetaling av toll og avgifter. Som ledd i dette tilbyr etaten assistanse av ulik art til import-/ eksportbedrifter i etableringsfasen. Det tilbys en rekke ulike kurs for etablerere:

- grunnkurs i tollbehandling
- kurs i klassifisering av næringsmidler
- kurs i særavgifter
- kurs i tollagerhold
- tilpassede kurs av ulik art

Det finnes også egne veiledere for innførsel og utførsel tilgjengelig på Tollvesenets hjemmesider. Veilederne er laget for å lette arbeidet med tolldeklarasjonen ved henholdsvis innførsel og utførsel av varer. De gir en oversikt over bestemmelser som importører/ eksportører vanligvis bør kjenne til for å kunne foreta korrekt deklarasjon. I tillegg fremgår utfyllingsbestemmelser med tilhørende koder av veilederen.

Det er etablert et elektronisk system for utveksling av tolldeklarasjoner mellom næringslivet og Tollvesenet - TVINN (Tollvesenets informasjonssystem med næringslivet). Systemet sørger for en raskere tollekspedering og dermed tidligere frigjøring av varene for mottaker/ avsender, forenklete papirutiner, forenklet kontroll av inn- og utførsel, samt kostnadsbesparelser både for Tollvesenet og næringslivet.

4.6 Kommuner/ fylkeskommuner

Kommunen er en viktig samarbeidspartner ved bedriftsetableringer. Praksisen varierer fra kommune til kommune, men er i all hovedsak basert på informasjonsdistribusjon og veiledning av etablerere gjennom kursing av ulik art. Flere kommuner har etablert egne servicekontor for å ivareta disse funksjonene.

Det tilbys også hjelp til finansiering gjennom start-/ idéstipend som varierer mellom kommunene. Mange kommuner har lokale næringsnettverk og/ eller forskningsparker som etablerere kan søke oppstartmidler hos. Et annet viktig bidrag fra denne type næringsnettverk eller forskningsparker er det brede kontaktnettverket de som regel besitter lokalt.

Samtidig som kommunene bistår med informasjon og veiledning til etablerere er det også disse som behandler flere av søknadene som kan være påkrevet ved bedriftsetableringer, blant annet serverings- og skjenkebevilling. Kommunen innehar altså både en rolle som støtteyter og bevilgningssmyndighet.

Fylkeskommunene har en tilsvarende funksjon. Også disse tilbyr informasjon, veiledning og ulike finansielle støtteordninger. Fylkeskommunene mottar regionale utviklingsmidler fra Kommunal- og regionaldepartementet som de videredistribuerer gjennom ulike finansieringsordninger. Også fylkeskommunene tilbyr ulike etableringskurs, da særlig dersom det ikke er tilbud om dette i regionens kommuner.

4.6.1 Servicekontoret for næringslivet (Oslo kommune)

Servicekontoret for næringslivet er underlagt næringssetaten i Oslo kommune. Det har som formål å forenkle etableringsprosessen for private bedrifter. De tilbyr en oversikt over de lover og regler som gjelder, samt bistand og veiledning gjennom etableringsfasens ulike prosesser. Helt konkret tilbyr de blant annet gratis etablererkurs, hjelp til å utarbeide forretningsplan og generelt informasjonsmateriell. Emnene som går igjen er typisk knyttet til selskapsform, registreringer, forretningsplan, regelverk rundt mva, regnskap og bokføring, skatt, personlige rettigheter, markedsføring og markedsundersøkelser. Mye av denne informasjonen ligger også tilgjengelig på kommunens egne hjemmesider.

4.7 Lover og regelverk i etableringsfasen

Det er en rekke lover og regler som gjør seg gjeldende, enten direkte eller indirekte, i etableringsfasen.

De mest sentrale lovene ved oppstart er folketrygdloven, som blant annet inneholder bestemmelser om hvorvidt det drives næring og bestemmelser om sykepenger og pensjoner, selskapsloven og aksjeloven der de to sistnevnte stiller ulike krav til de ulike selskapsformene. Det samme gjør regnskapsloven og bokføringsloven. Enhetsregisterloven og Foretaksloven gir bestemmelser knyttet til selve registreringen av selskapet. MVA-loven og skatteloven gir videre bestemmelser om registrering i MVA-registeret og innbetaling av beregnet forskuddsskatt for selvstendig næringsdrivende.

Det finnes også en rekke andre lover, forskrifter og regelverk som etablerere må følge i planleggingsfasen og driftsfasen. Det er vanskelig å sette et godt skille mellom hvilke lover som er relevante i etableringsfasen og hvilke som er relevante i driftsfasen. Vi har gjengitt de lovene vi mener har størst betydning for etableringsfasen i Vedlegg 2 der vi oppgir hvem loven er relevant for, lovhenvvisning, hva bestemmelsen innebærer og hvilken del av etableringsfasen vi anser at bestemmelsen relevant for.

5. OVERORDNET BESKRIVELSE AV ETABLERINGSFASEN

I dette kapittelet vil vi beskrive de aktiviteter som inngår i etableringsfasen slik den er definert for dette prosjektet, se avsnitt 3.1.1 for definisjon. Aktivitetene vil beskrives og visualiseres ved en modell som også illustrerer avhengigheter og rekkefølgen aktivitetene må eller bør utføres i. Aktivitetene er både de aktiviteter som er pålagt fra myndighetenes side, men også de etablererne bør gjennomføre, såkalte frivillige aktiviteter (som for eksempel informasjonsinnhenting), for å gjennomføre etableringsfasen på en god måte.

For å gi et godt bilde av nåsituasjonen for de ulike aktivitetene og delprosessene som inngår i etableringsfasen har vi valgt å gjøre dette ved å stille spørsmålene; "hva har blitt gjort?", "hvordan ble dette gjort?", "hvorfor ble dette gjort?" og "hvilket resultat eller konsekvens medførte handlingen?". I tillegg har vi beskrevet myndighetenes rolle for de ulike aktivitetene.

På bakgrunn av nedbrytingen i aktiviteter og delprosesser vil vi utarbeide nevnte modell som illustrerer hvilke aktiviteter som inngår i etableringsfasen, samt rekkefølgen de ulike aktivitetene blir utført i. Til slutt beskriver vi forholdet mellom intensjonene med aktivitetene, de ressurser som benyttes i utførelsen av aktivitetene, samt hvilke regler de ulike aktivitetene eventuelt bunnør i. Sistnevnte oppsummeres også i tabellform.

5.1 Fra forretningsidé til handling

I dette avsnittet beskriver vi de aktivitetene som utføres fra etablereren bestemmer seg for å gå videre med sin forretningsidé frem til etablereren registrerer selskapet. Dette inkluderer både de aktivitetene som er lovpålagt (for alle virksomheter eller kun for noen bransjer eller selskapsformer) og de frivillige aktivitetene som virksomheter normalt sett vil eller bør gjennomføre.

5.1.1 Forretningsidé

Beslutningen om å gå videre med en forretningsidé er startpunktet for modellen, se også definisjonen gitt i avsnitt 3.1.1, og aktivitetene som inngår for å utvikle forretningsideen ligger derfor utenfor dette prosjektet. Disse aktivitetene vil typisk innebære produktutvikling, markedsundersøkelser og lignende. Etersom disse aktivitetene ikke er undersøkt i dette prosjektet vil vi heller ikke beskrive dem, men vi har tatt med en kort betraktning om myndighetenes rolle knyttet til denne beslutningen.

Myndighetenes rolle

Om myndighetene spiller noen rolle i denne fasen er det gjennom de ulike tilskuddsordningene og næringspolitiske verktøyene de råder over knyttet til det å stimulere etablerere til å starte eget foretak. På den andre siden kan myndighetene også sette begrensninger for ulike forretningsideer gjennom regelverk og rammevilkår.

5.1.2 Informasjonsinnsamling og mottak av rådgivning

Informasjonsinnsamling og rådgivning er en frivillig aktivitet da det ikke er lovpålagt å innhente informasjon eller råd, men så å si alle etablerere har behov for dette før de kan etablere et selskap.

Når?

Det er optimalt å starte informasjonsinnsamlingen like etter at etablereren har bestemt seg for å gå videre med sin forretningsidé. Dette fordi et godt informasjonsgrunnlag tidlig i prosessen reduserer risikoen for å gjøre feil valg, bryte regelverk eller utføre senere aktiviteter i en lite optimal rekkefølge. Et godt informasjonsgrunnlag kan også bidra til å redusere ressursbruken – både gjennom besparelser i tid, men også penger. Når det gjelder informasjon om spesifikke emner innhentes gjerne denne informasjonen løpende når de ulike aktivitetene skal gjennomføres. Men den informasjonsinnhenting som gjøres i starten av prosessen er gjerne styrende for de valg man tar senere i prosessen da man i denne første fasen får et helhetsperspektiv på hvilke aktiviteter som skal inngå i prosessen og hva som kreves ved valg av selskapsform, finansiering, og lignende.

Hvordan?

Det finnes en rekke informasjonskanaler etablererne benytter i sin informasjonsinnsamling.

Gjennom intervjuene har følgende blitt utpekt som de vanligste:

- Internett – dette er ofte første inngang for etablerere der hjemmesidene til Altinn, inkludert Bedin.no, Bedriftshjelp.no og Brønnøysundregistrene, samt Innovasjon Norge, kommunale og fylkeskommunale næringssetater og lignende blir benyttet. Flere oppgir også at de har bestilt "Etablererpakken" og fått denne tilsendt fra Bedin.no.
- Informasjon fra bekjente og kontakter - en rekke av intervjuobjektene oppgir at de har spurt kjente og øvrige nettverk om råd ved oppstart av virksomhet. Dette kan være både sosiale nettverk, men også mer organiserte nettverk som gründernettsverk i regi av offentlige myndigheter.
- Etablererkurs enten i regi av offentlige myndigheter eller private selskaper.
- Direkte kontakt via telefon eller gjennom møte med veiledere – da ofte veiledere ansatt i offentlige etater som Narviktelefonene eller servicekontoret til næringssetaten i Oslo kommune.
- Uppfordret informasjon fra skattekontor – saksbehandler har tatt kontakt med etablerer per telefon eller per post for å informere om hvilke plikter etablerere har når det gjelder skatt og MVA.

Alle de intervjuede etablererne, foruten én, oppgir internett som den viktigste informasjonskilden. Men tilbakemeldingene fra intervjuene viser også at etablererne som regel benytter flere kilder under informasjonsinnsamlingen. De ulike informasjonskildene er gjerne bestemmende for øvrige informasjonskilder gjennom ulike henvisninger. Dersom man for eksempel går inn på Altinn sine hjemmesider blir man gjerne ledet videre til Bedin.no, NAV's hjemmesider eller hjemmesidene til Skatteetaten. Dersom man rådfører seg med bekjente har disse ofte sine informasjonskilder som de viser videre til.

Hvorfor?

Informasjonsinnsamlingen og rådgivning innhentes generelt for å få en oversikt over hva som skal til for å starte en virksomhet i henhold til lovpålagte krav og plikter. Etablererne melder tilbake at de vil forsikre seg om at de ikke gjør noe galt de senere kan bli straffet for – enten i form av dobbeltarbeid eller i form av lovpålagte krav som ikke blir fulgt og som dermed kan føre til forsinkelser knyttet til oppstart og drift eller i verste fall vise seg straffbart.

Konsekvenser?

Intervjuene våre viser at informasjonsinnsamlingen har betydning for hvor enkel oppstartsfasen oppfattes av den enkelte og hvor effektivt etablererne gjennomfører prosessen. Kvaliteten på de beslutninger som gjøres øker også ved god informasjonsinnsamling i starten. Etablererne uttrykker at god informasjon som er enkelt tilgjengelig forenkler prosessen betraktelig. Det gjør også at etablereren føler seg tryggere på at etableringen av virksomheten er gjort i henhold til lover og regelverk.

Myndighetenes rolle

Myndighetene er en av de viktigste informasjons- og rådgivningstilbydere i etableringsfasen. Se oversikt i Vedlegg 1 for oversikt over hvilke myndigheter som tilbyr informasjon. Myndighetene har også stor innvirkning på tiden etablererne bruker på informasjonsinnsamling gjennom kvaliteten på og tilgjengeligheten av informasjonen som tilbys gjennom de ulike kanalene.

5.1.3 Planlegging av etablering

Planleggingen av etableringen er sterkt sammenfallende med informasjonsinnhentingen. Under beskrives denne aktiviteten.

Når?

Denne aktiviteten bør settes i gang parallelt med informasjonsinnsamlingen. Informasjonen som samles inn vil gjerne danne grunnlaget for planleggingen, men det er også viktig at etablereren får en oversikt over den planlagte virksomheten slik at informasjonsinnsamlingen også kan konsentreres rundt de tema som er aktuelle for den aktuelle virksomheten. Videre bør planleggingen legges tidlig i prosessen slik at etablereren kan utarbeide en plan for de aktiviteter han eller hun

bør/ må gjennomføre videre i etableringsfasen og hvilken rekkefølge disse aktivitetene bør utføres i. Sistnevnte vil være bransjeavhengig.

Hvordan?

Planleggingen baseres på en sammenstilling av den informasjonen som er innhentet. Ut fra denne sammenstillingen kan det settes opp en plan for hvilke beslutninger som må tas, hvilke aktiviteter som følger av de ulike beslutningene og hvorvidt etablereren skal hente inn ekstern hjelp i noen faser. Tilbakemeldingene fra intervjuene kan tyde på at denne fasen er lite formell og at det utarbeides få skriftlige planer.

Hvorfor?

Planleggingen gjennomføres for å gi etablereren en oversikt over de aktiviteter og nødvendige beslutninger som må gjøres for å kunne gjennomføre etableringen av virksomhetene.

Konsekvenser?

God planlegging gjør at etableringsfasen oppleves enklere, samt reduserer risikoen for å gjøre feil senere i prosessen. Det er ulike behov for planlegging knyttet til ulike bransjer og produkter den planlagte virksomheten skal tilby. Vi vil komme nærmere inn på dette i kapittel 6 som beskriver de ulike bransjene. Grunnen til forskjellene er at en virksomhet som etableres med hjemmekontor med eksisterende kundegrunnlag og lite behov for kapital har en relativt enkel etableringsprosess foran seg sammenlignet med for eksempel oppstart av en restaurant som må ha skjenke- og serveringsbevilling, godkjenning av lokaler og ansatte på plass før virksomhetsstart. Mens førstnevnte eksempel på virksomhet kan være etablert i løpet av noen dager vil sistnevnte, basert på tilbakemeldinger fra våre intervjuer, bruke mange måneder på å starte opp.

Myndighetenes rolle

Også for planleggingen av virksomheten vil myndighetenes rolle være tilbyder av informasjon og veiledningen.

5.1.4 Utarbeidelse av forretningsplan

Etablering av forretningsplan er ikke et lovpålagt krav, men i flere tilfeller er det andre aktører, som finansieringsinstitusjoner (både offentlige og private), investorer, kunder eller leverandører, som krever en slik plan før de er villige til å inngå avtaler med etablereren.

Når?

En forretningsplan bør være et av resultatene av planleggingen av etableringen, og denne aktiviteten følger derfor naturlig etter informasjonsinnsamlingen og planleggingen av etableringen.

Hvordan?

Omfanget og utformingen av en forretningsplan vil variere veldig avhengig av hvilken type virksomhet som skal etableres, produktene eller tjenestene virksomheten skal tilby, størrelsen på virksomheten, i hvilken grad eksterne interessenter bidrar med finansiering og hva kunder eller leverandører krever for å inngå avtaler. Det finnes en rekke maler på forretningsplaner, for eksempel på hjemmesidene til Innovasjon Norge. Tilbakemeldingene fra intervjuene tyder på at disse malene benyttes. På den andre siden er det bare cirka halvparten av intervjuobjektene som har utarbeidet en forretningsplan.

Hvorfor?

Som nevnt melder intervjuobjektene våre tilbake at det er en rekke interessenter som krever en forretningsplan for enten å investere i virksomheten, gi lån til virksomheten, gi tilskudd til virksomheten (for eksempel gjennom Innovasjon Norge) eller inngå et kunde- eller leverandørforhold med virksomheten.

Det understrekes at de etablererne som selv har utarbeidet forretningsplan anbefaler at *alle* etablerere utarbeider en forretningsplan for egen del – uansett om denne blir etterspurt eller ikke. Hovedgrunnen er at etablereren selv skal få et bevisst forhold til den risiko virksomheten medfører, hvilken selskapsform som egner seg gitt risikoen knyttet til virksomheten, kapitalbehovet, både i oppstarts- og driftsfasen, hvilke formelle krav som stilles til virksomheten og valgte selskapsform, hva som skal til for å lykkes med driften, etc. Det er ofte gjennom utarbeidelsen

av en god forretningsplan at beslutningen om ikke å gå videre med en dårlig forretningsidé tas. Sistnevnte vil spare etablereren for tid, penger, ressurser og ikke minst personlige konsekvenser ved ikke å gå inn i et prosjekt som sannsynligvis mislykkes.

Konsekvenser?

Utarbeidelsen av en god forretningsplan øker sannsynligheten for at etablereren lykkes da han eller hun ofte får et mer realistisk bilde av hva som kreves for å etablere, og ikke minst drive, den planlagte virksomheten. Samtidig øker sannsynligheten for at dårlige forretningsideer stoppes ved utarbeidelsen av en realistisk forretningsplan. Med en god forretningsplan vil også eventuell finansiering og avtaler med kunder og leverandører lettere kunne inngås, gjerne til bedre vilkår enn uten en slik plan. I tillegg er det som regel et krav å legge frem en forretningsplan for å kunne søke om offentlige tilskudd, garantier, lån eller deltakelse i nettverk, næringshager etc.

Myndighetenes rolle

Også her er myndighetenes rolle i første rekke tilbyder av informasjon og rådgivning. Et eksempel er etablererkurset nevnt i avsnitt 4.3.2 der målet med kurset er å utarbeide en fullstendig forretningsplan ved kursslutt. Intervjuene viser at flere har benyttet Innovasjon Norges mal for forretningsplan som ligger ute på nettsidene deres. Det oppgis videre at gode maler og kurs kan gjøre at etablereren sparer tid sammenlignet med det å utarbeide en egen fra bunnen av, samt at kvaliteten på forretningsplanen blir bedre.

Som nevnt krever også myndighetene som regel en forretningsplan for å vurdere hvorvidt en virksomhet kvalifiserer for offentlige tilskudd, garantier eller øvrige tilbud. Det er da viktig at eventuelle maler som fremlegges av myndighetene tilfredsstillende krav som stilles til en forretningsplan som brukes som grunnlag for å søke diverse støtteordninger.

5.1.5 Valg av selskapsform

I dette avsnittet omtales valget av selskapsform og følgene dette valget får for videre prosess.

Når?

Valg av selskapsform bør baseres på utarbeidet forretningsplan. Samtidig må det nevnes at valg av selskapsform også vil ha innvirkning på forretningsplanen, for eksempel ved at det stilles krav til aksjekapital for AS, noe som igjen vil påvirke finansieringsbehov og som igjen vil påvirke budsjettene slik at valget av selskapsform også må hensyntas i utarbeidelsen av forretningsplanen. Uansett bør valg av selskapsform tas basert på de vurderinger som gjøres under utarbeidelsen av forretningsplan og slik sett være en påfølgende aktivitet til utarbeidelsen av forretningsplanen. Samtidig må valg av selskapsform tas før selskapet registreres da det er påkrevd å oppgi selskapsform og tilfredsstillende krav som stilles til de ulike selskapsformene ved registrering av selskapet.

Flere intervjuobjekter påpeker at det i prinsippet ikke kan gjøres et reelt valg av selskapsform – spesielt grunnet egenkapitalkravet for AS. Mange oppgir at de ikke har anledning verken til å få lån eller stille med egenfinansiering på kr. 100.000,-, og de står i prinsippet igjen med valget mellom ENK, eventuelt ANS/ DA dersom to eller flere etablerer selskap sammen, eller NUF. Dette forholdet kommenteres i detalj i avsnitt 8.3 om forbedringsforslag.

Hvordan?

Beslutningen om hvilken selskapsform som velges baseres på den informasjonen som er samlet inn, da spesielt informasjon om hva som kreves for å etablere de ulike selskapsformene, samt en vurdering av risikobildet knyttet til de ulike selskapsformene opp mot den virksomheten som skal drives.

Det er bare omtrent halvparten av intervjuobjektene som oppgir at de har utarbeidet en forretningsplan. Dette, kombinert med nevnte tilbakemeldinger om at AS for mange ikke er et reelt valg, kan tyde på at valg av selskapsform i mange tilfeller ikke er basert på en bevisst, objektiv og eksplisitt vurdering av hvilken selskapsform som egner seg best både når det gjelder risikoen den planlagte virksomheten er utsatt for, samt den personlige risikoen etablereren pådrar seg ved de ulike selskapsformene.

Hvorfor?

Valg av selskapsform gjøres fordi man ikke får registrert virksomheten uten å velge selskapsform. Det finnes en rekke begrunnelser for å velge de fire selskapsformene vi ser nærmere på i dette prosjektet. Dette vil kommenteres nærmere i kapittel 7 der vi går inn på egenskapene ved de ulike selskapstypene.

Konsekvenser?

Som nevnt stilles det ulike krav ved etablering av ulike selskapsformer. Det er ulik personlig risiko der man hefter personlig for selskapets gjeld når man etablerer ENK og ANS/ DA, mens man kun hefter for innskutt kapital ved AS og NUF. Motsatt er det krav til egenkapital og revisorplikt for AS, mens dette ikke kreves ved etablering av ENK, ANS/ DA eller NUF. Disse forskjellene kommenteres som nevnt i kapittel 7. Forskjellene har også betydning for den videre prosessen da valg av selskapsform vil innvirke på valg og innhenting av finansiering, samt hvorvidt man må hyre revisor eller ikke.

Det må nevnes at valg av foretaksform ikke er endelig for hele livsløpet til virksomheten. Dersom man for eksempel anser ENK som den egnede selskapsformen ved oppstart, basert på de risikoforhold og for eksempel den tilgang man har på kapital i etableringsfasen, er det gjerne tilfellet at risikoforholdene endrer seg etter at virksomhetene har vært i drift en tid. Ved stor vekst kan det for eksempel være u hensiktsmessig å hefte personlig for den gjeld selskapet pådrar seg. Det kan da være mer hensiktsmessig å omdanne selskapet til for eksempel et AS. I praksis skjer slik omdanning normalt sett ved at virksomheten overdras fra én registrert juridisk person (som eventuelt slettes) til en ny – for eksempel fra et eksisterende ENK til et nytt AS. Det kan også være enklere å hente inn ekstern kapital etter at selskapet har vist seg levedyktig og opparbeidet seg et kundegrunnlag, og det kan da være enklere for eksempel å fylle kravene til egenkapital og dermed for eksempel gjøre AS aktuelt for en etablerer som tidligere har slitt med å hente inn tilstrekkelig egenkapital. Omdanning fra én selskapsform til en annen er ikke undersøkt i dette prosjektet, og aktiviteter og prosesser knyttet til dette vil derfor ikke kommenteres i denne rapporten.

Myndighetenes rolle

Også her har myndighetene en viktig rolle som tilbyr informasjon og veiledning knyttet til det å velge rett selskapsform gitt de ressurser og den risiko de ulike etablerere står overfor. Men den kanskje viktigste rollen myndighetene spiller er i utarbeidelsen av de rammevilkår som danner grunnlag for *hvilke* valg etablererne faktisk står overfor. Det er kun et gitt antall selskapsformer man kan velge mellom, og kravene som stilles til de ulike selskapsformene vil også virke begrensende for etablererne. Dette forholdet diskuteres videre i avsnitt 8.3.

5.1.6 Valg av finansiering og innhenting av finansiering

I det følgende beskrives både de aktivitetene og forutsetninger som styrer valg av finansiering og hvordan finansieringen hentes inn.

Når?

Alle etablerere har et visst behov for finansiering. Dette vil avhenge veldig av type virksomhet, men også selskapsform. Behovet kan variere fra innkjøp av telefon og pc og midler til registreringsgebyr av selskapet (typisk for virksomheter innen tjenesterådgivning) til å drive FoU-arbeid i mange år før etablereren faktisk kan få inntekter av et fremtidig produkt. Innhenting av finansiering bør derfor baseres på det behov som er skisserte i planleggingsfasen og utarbeidelsen av forretningsplanen.

Da valg av selskapsform påvirker kapitalbehovet så bør dette valget ses i sammenheng med valg av selskapsform. Dersom etablereren ønsker å etablere et AS, men ikke får på plass nødvendig finansiering, er ikke AS lenger et alternativ for etablereren.

Ettersom finansiering i varierende grad er en betingelse for å kunne starte virksomhet bør valget av finansiering gjøres på et relativt tidlig tidspunkt, enten finansieringen er ekstern eller at etablereren selv stiller med egenkapital. Dette for at virksomhetene kan startes opp så tidlig som mulig og ikke må vente på å få på plass finansieringen.

Hvordan?

Finansiering av et selskap kan gjøres på en rekke ulike måter. I kapitalintensive bransjer er sannsynligheten høy for at etablereren må hente inn kapital fra eksterne investorer og finansieringsinstitusjoner. Investorer vil kreve kompensasjon for investeringen gjennom eierandeler i selskapet (gjørne med forventning om utbetaling av utbytte) og banker vil kreve ulike nivåer på lånerenter. Risikoen knyttet til virksomheten vil også være avgjørende for hvorvidt eksterne investorer velger å gå inn med kapital eller om bankene vil låne ut penger til etablereren.

En annen finansieringskilde er offentlige tilskudd, lån eller garantier, se beskrivelse i kapittel 4 og vedlegg 1.

Konsekvenser?

Dersom etablereren ikke får tilgang på kapital vil han eller hun ikke kunne gjennomføre etableringen.

Tilbakemeldingene fra intervjuene viser at det ofte kan være vanskelig å få lån i banken uten å stille sikkerhet i for eksempel eget hus eller lignende. Dette øker den personlige risikoen ved å starte virksomhet betraktelig. Det å hente inn eksterne investorer kan ofte være en fordel i det at man ikke trenger å stille sikkerhet og dermed risikere å måtte selge hus og hjem for dekke investorenes tap dersom virksomheten mislykkes. På den andre siden vil eksterne investorer kreve eierandeler og fremtidig utbytte dersom virksomheten lykkes, og etablereren må dermed dele de verdiene han eller hun skaper med de eksterne investorene. Flere intervjuobjekter påpeker også det at de må gi fra seg deler av kontrollen over etableringen og utviklingen av selskapet kan være følelsesmessig vanskelig.

Både behov for kapital og selskapsformen som velges vil være styrende for hvordan etablereren henter inn finansieringen. Den initielle finansieringen vil også styre eventuell under- og overskuddsdeling når virksomheten er i drift. Dersom etablereren ønsker å ta all risiko selv kan det være fornuftig å forsøke å finansiere hele virksomheten selv, gjennom oppsparte midler og lån med sikkerhet i personlige eiendeler, selv om konsekvensene ved konkurs vil være store for den personlige økonomien. Dersom etablereren ønsker å spre risikoen kan det være fornuftig å hente inn kapital fra eksterne investorer som da risikerer å tape den innskutte kapitalen, men som også vil få eierandeler i virksomheten og derigjennom deler av overskuddet dersom virksomhetene lykkes.

Ettersom etablering av en virksomhet kan ta lang tid bør etablereren også ta hensyn til behov for egen lønn og personlige kostnader i etableringsfasen. Har etablereren for eksempel anledning til å ha annet lønnet arbeid i etableringsfasen? Dette vil både avhenge av hvor arbeidskrevende det er å etablere den planlagte virksomheten, samt om det er restriksjoner i "den andre jobben" knyttet til det å etablere virksomhet i samme bransje, eventuelt tilknyttede bransjer. Det kan for eksempel være karantenebestemmelser der nåværende arbeidsgiver kan kreve at etablerer ikke starter virksomhet i samme bransje i en gitt periode. Behov for egen lønn i en slik periode må regnes inn i finansieringsbehovet

Flere intervjuobjekter oppgir også at de la seg opp en bufferkapital før start av egen virksomhet slik at de hadde kapital å tære på til blant annet egen lønn dersom kundegrunnet skulle forsvinne i etablerings- og oppstartsfasen. En slik buffer vil da også inngå i finansieringsbehovet.

Myndighetenes rolle

Gjennom de ulike finansierings-, låne-, garanti- og tilskuddsordningene myndighetene rår over kan de bidra med ulike former for stimuli for å hjelpe etablerere til å starte egen virksomhet. Se kapittel 4 og vedlegg 1 for beskrivelse av myndighetenes rolle.

5.1.7 Avtaleinngåelse med revisor

Det er pålagt for AS å ha revisorgodkjent åpningsbalanse. AS har også revisjonsplikt. Etablerer av AS må derfor inngå en avtale med en revisor. Ettersom denne plikten kun gjelder AS vil vi beskrive denne aktiviteten under avsnitt 7.1.2.

5.1.8 Registrering av selskapet i nødvendige registre

I dette avsnittet beskriver vi kun de aktiviteter etablererne utfører i forbindelse med selve registreringen av virksomheten. Virksomheten må registreres i Enhetsregisteret og eventuelt i Foretaksregisteret. Virksomheten vil da få et organisasjonsnummer. Registreringen gjøres via tidligere omtalte "Samordnet registermelding", se avsnitt 4.1. De ulike kravene som stilles til de ulike selskapsformene omtales i detalj i kapittel 7 for de selskapsformene vi ser nærmere på i dette prosjektet.

Det er også mulig å forhåndsregistrere seg i MVA-registeret. For å kunne forhåndsregistreres må virksomheten sende en søknad til skattekontoret, og visse kriterier må være oppfylt for å få denne søknaden godkjent. Se avsnitt 4.2 for beskrivelse av disse kriteriene. Det gjøres oppmerksom på at tilgangen på å forhåndsregistrere seg er strammet inn fra årsskiftet 2009/ 2010, men ettersom de virksomhetene vi intervjuet etablerte seg i 2008 så har vi ikke informasjon om eventuelle virkninger av denne innstramningen.

Når?

Ved registrering av selskapet må selskapsform oppgis. For AS må også revisorgodkjent åpningsbalanse legges ved registreringen. Registrering bør derfor ikke foretas før valg av selskapsform er tatt og nødvendig finansiering er på plass.

Dersom man skal søke om tillatelser på vegne av selskapet må selskapet være registrert. Registreringen må derfor foretas før man søker om eventuelle nødvendige tillatelser. Det kan heller ikke inngås avtaler på vegne av selskapet, verken med kunder, leverandører eller myndigheter, før selskapet er registrert. Registreringen av selskapet bør derfor foretas før virksomhetsstart.

På dette tidspunktet må virksomheten registreres i Enhetsregisteret og eventuelt i Foretaksregisteret, og eventuelt forhåndsregistrere seg i MVA-registeret om man har fått søknad om forhåndsregistrering innvilget.

Hvordan?

Registreringen i registrene nevnt over gjøres ved å sende inn "samordnet registermelding" - enten elektronisk eller i papirform. Se avsnitt 4.1.1 og 4.2.2 for nærmere beskrivelse.

Hvorfor?

Man kan ikke starte virksomhet lovlig med mindre man har registrert virksomheten i Enhetsregisteret og eventuelt Foretaksregisteret.

Konsekvenser?

Som nevnt kan man ikke drive lovlig næringsvirksomhet med mindre man har registrert virksomheten. Registreringen medfører både rettigheter og plikter der disse kan være avhengige av type selskapsform. De rettigheter og plikter som følger av de ulike selskapsformene omtales i kapittel 7.

Myndighetenes rolle

Myndighetenes rolle er her hovedsakelig som motpart og tilbyder av innsendingsportal for søknad om å registrere virksomhetene. For å gjøre innsendingen så lite ressurskrevende som mulig spiller myndighetene en viktig rolle gjennom arbeidet med Altinn og det pågående arbeidet med stadig å forbedre og effektivisere virksomhetenes oppgaver knyttet til Altinn.

Videre er myndighetene premissgiver når det gjelder de krav som stilles for lovlig å kunne registrere en virksomhet, samt hva som kreves for å registrere de ulike selskapsformene.

5.1.9 Eventuelle søknader om tillatelser

I dette prosjektet er det kun kafé- og restaurantbransjen som trenger spesifikke tillatelser før virksomheten kan starte opp, se avsnitt 6.2 for nærmere beskrivelse. Det må nevnes at det for import av visse varer og fra visse land kreves spesifikke tillatelser, se avsnitt 6.4 for nærmere beskrivelse.

Ettersom søknadene er bransjespesifikke omtales kun plassering av aktiviteten og myndighetenes rolle kort.

Når?

Man kan ikke innhente tillatelser på vegne av et selskap før selskapet er registrert, og søknader om tillatelser må nødvendigvis gjøres etter dette. Videre følger det at man ikke kan starte opp lovlig i en bransje dersom man ikke har de nødvendige tillatelsene, og nødvendige tillatelser må følgelig hentes inn før virksomhetsstart.

Myndighetenes rolle

Det er myndighetene, gjennom sin rolle som lovgiver, som bestemmer hvilke tillatelser som må innhentes av virksomhetene - avhengig av bransjer etc. Samme myndigheter bestemmer også kravene til dokumentasjon som må legges ved søknaden, og slik sett er de en premissgiver for belastningen næringslivet opplever ved å måtte søke om ulike tillatelser. Myndighetene er også saksbehandler når det søkes om tillatelser.

5.1.10 Start av virksomhet

Med start av virksomhet menes i denne sammenheng at virksomheten starter produksjon og/ eller er klar til å ta imot kunder og selge de produkter eller tjenester virksomheten vil tilby. I praksis er det en rekke selskaper som opprettes for eksempel som rene eierselskaper eller sovende selskaper. Denne type etableringer av virksomheter inngår ikke i dette prosjektet.

Når?

Virksomheten kan ikke startes lovlig før virksomheten er registrert i Enhetsregisteret og eventuelt Foretaksregisteret. For de bransjer der man må ha tillatelse for å drive kan man heller ikke starte (lovlig) virksomhet før disse er på plass.

Hvordan?

Virksomhetsstart avhenger veldig av de varer eller tjenester virksomhetene selger. I dette prosjektet regnes virksomhetsstarten fra det øyeblikk etablereren utfører aktiviteter som potensielt kan føre til salg til kunder på et senere tidspunkt.

Hvorfor?

Hensikten med å starte en virksomhet er, slik vi definerer det i dette prosjektet, å selge varer eller tjenester. Uten å starte virksomhet vil ikke dette målet oppnås.

Konsekvenser?

Ved å starte virksomhet pådrar også etablereren seg ansvar overfor sine leverandører og kunder. Forpliktelsene vil variere stort med type virksomhet og selskapsform som startes. Ved å starte virksomhet påtar selskapet seg også en rekke øvrige plikter. Drift medfører for eksempel bokføringsplikt. Disse pliktene følger hovedsakelig av det vi har kalt driftsfasen og omtales derfor ikke i detalj i dette prosjektet. Se allikevel avsnitt 4.7 og vedlegg 2 for oversikt over de lover og forskrifter virksomhetene må forholde seg til.

Myndighetenes rolle

Myndighetene spiller ingen rolle i denne aktiviteten.

5.1.11 Innmelding av forventet omsetning til skattekontoret

Som nevnte gjelder denne plikten kun for selvstendig næringsdrivende, se avsnitt 4.2 for nærmere beskrivelse. Ettersom denne plikten kun gjelder for ENK og ANS/ DA vil denne plikten beskrives i avsnitt 7.2.2 og 7.3.2.

5.1.12 Eventuell registrering i MVA-registeret

Her omtales aktivitetene knyttet til det å registrere seg i MVA-registeret.

Når?

Dersom virksomheten er MVA-pliktig, og ikke har søkt forhåndsregistrering i MVA-registeret, må etablereren registrere seg når MVA-pliktig omsetning overstiger 50.000,- kroner eksklusiv MVA.

Hvordan?

Registrering i MVA-registeret gjøres ved å fylle ut del 2 i "Samordnet registermelding", se avsnitt 4.2 for nærmere beskrivelse.

Hvorfor?

For å drive lovlig virksomhet er man som nevnt pliktig til å melde seg inn i MVA-registeret når omsetningskravet er overskredet, samt pliktig til å innkreve MVA av sine kunder på vegne av staten.

Konsekvenser?

Konsekvensene ved ikke å melde seg inn i MVA-registeret, gitt at man er registreringspliktig, er at etablerer/ eier av virksomheten kan bli strafferettslig ansvarlig og tiltalt for skatteunndragelse.

Myndighetenes rolle

Gjennom sin rolle som lovgiver er det myndighetene som bestemmer når en virksomhet er MVA-pliktig og dermed når den må melde seg inn i registeret. Videre tilbyr myndighetene innsendingsportal via Altinn og mottar papirbaserte innmeldinger på ulike offentlige kontor i tillegg til å være saksbehandler.

5.1.13 Innsending av første terminoppgave, MVA-oppgave eller betaling av forskuddsskatt

Denne aktiviteten anses som avslutningen på etableringsfasen slik den er definert i dette prosjektet.

Når?

Terminoppgave sendes inn seks ganger i året. Terminoppgaven sendes kun inn av virksomheter som har ansatte. MVA-oppgaven skal også sendes inn i seks terminer med mindre virksomheten har fått tillatelse til å sende denne inn kun én gang i året. Denne oppgaven sendes kun inn av MVA-pliktige virksomheter. Forskuddsskatt betales som nevnt kun av selvstendig næringsdrivende. Denne skal betales i fire like store terminer.

Disse aktivitetene fordrer at virksomheten enten har ansatte, har MVA-pliktig omsetning eller har meldt inn forventet overskudd. Disse aktivitetene forekommer derfor etter at virksomheten har startet.

Hvordan?

Terminoppgaven og MVA-oppgaven sendes inn elektronisk via Altinn eller på papir, se avsnitt 4.2 for nærmere beskrivelse. Når det gjelder innbetaling av forskuddsskatt så får de virksomheter som er pliktige til å betale denne type skatt tilsendt innbetalingsblankett fra skattekontoret. Se avsnitt 4.2.4 for nærmere beskrivelse.

Hvorfor?

Innsending av terminoppgave og MVA-oppgave, samt innbetaling av forskuddsskatt, er plikter virksomhetene pådrar seg ved å starte virksomhet som har ansatte, som har MVA-pliktig omsetning eller som drives som ENK ellers ANS/ DA. For å drive lovlig må derfor disse oppgavene sendes inn, samt forskuddsskatten betales.

Konsekvenser?

De to oppgavene, samt forskuddsbetaling av skatt, er alle plikter knyttet til innbetaling av ulike skatter og avgifter til staten. Dersom disse ikke sendes inn kan etablerer bli strafferettslig ansvarlig for skatteunndragelse. Videre kan staten slå virksomheten konkurs ved manglende innsending og innbetaling av de skatter som følger av oppgavene.

Myndighetens rolle

Myndighetenes rolle er her som utarbeider av krav til den informasjon som kreves innsendt, samt tilbyr av innsendingsportal – enten manuell eller elektronisk.

5.2 Frivillige aktiviteter

I dette avsnittet beskrives de aktiviteter som anses som frivillige, men som ikke nødvendigvis gjennomføres, eller bør gjennomføres, av alle virksomheter.

5.2.1 Valg og anskaffelse av lokaler

Hvorvidt valg og anskaffelse av lokaler er vesentlig i etableringsfasen avhenger i stor grad av hvilken bransje virksomheten opererer innen. I dette prosjektet viser tilbakemeldingene at det for tjenesterådgivning, import/ eksport og bygg- og anlegg ikke er et hovedfokus. Flere av våre intervjuobjekter oppgir at de arbeider hjemmefra og derfor ikke trenger egne kontorlokaler. I de tilfeller etablereren har valgt å leie kontorlokaler viser intervjuene at det er for å skille privat- og forretningsliv, komme inn i lokaler der man kan dele på servicefunksjoner som resepsjon/ sekretær og/ eller ha et mer profesjonelt sted å motta kunder. I bygg- og anleggsbransjen arbeider man som regel på byggeplass. Behovet for kontor er derfor lite. De intervjuobjektene vi var i kontakt med oppga behov for lagerplass og/ eller mobil brakke som kunne tas med til byggeplass. De vi snakket med innen import/ eksport oppga også at det behovet de hadde for lokaler var lagerplass.

Fellers for disse bransjene er også at de bedriftene som oppga at de anskaffet eksterne lokaler ikke gikk til anskaffelse av disse i lang tid før virksomhetsstart, men heller akkurat ved oppstart, eller faktisk også like etter virksomhetsstart.

For kafé- og restaurantbransjen er det derimot annerledes ettersom lokalet man skal drive virksomheten i må være godkjent før man får innvilget skjenke- og serveringsbevilling. Lokalet må derfor anskaffes tidlig i prosessen. Se avsnitt 6.2 for nærmere beskrivelser knyttet til denne bransjen når det gjelder lokaler.

Når?

Generelt sett kan valget av lokaler foretas før selskapet er registrert, men for å inngå kjøps- eller leieavtale i virksomhetens navn må selskapet være registrert. Selve anskaffelsen av lokalet følger derfor etter aktiviteten registrering av virksomheten i nødvendige registre. Etablereren bør anskaffe lokalet så tett opp til virksomhetsstart som mulig (da iberegnet tid det tar å gjøre lokalet i stand til produksjon og/ eller kundemottak) slik at lokalet ikke medfører unødvendige kostnader i en tidligfase der lokalet ikke blir brukt eller gjort i stand.

Hvordan?

Etablerer inngår kjøps-, bygge- eller leiekontrakt på vegne av selskapet for ønsket lokale.

Hvorfor?

Etablerer går til anskaffelse av lokaler for å dekke sine eventuelle behov for produksjons- og/ eller administrasjons- og salgslokaler.

Myndighetenes rolle

For visse bransjer stilles det krav til lokalet. I dette prosjektet gjelder det spesielt kafé- og restaurantbransjen. Myndighetene spiller derfor en rolle ved hvilke krav som stilles til lokaler i definerede bransjer, samt i saksbehandling av hvorvidt det gis tillatelse til å drive virksomhet i de lokalene etablereren søker tillatelse for. Disse tillatelsene gis som regel lokalt. Sentrale myndigheter kan da spille en rolle i det å gi retningslinjer til hvilke krav som kan og bør stilles, samt gi retningslinjer for saksbehandling og eventuelle krav til hvor lang saksbehandlingstiden skal være.

5.2.2 Valg og avtaleinngåelse med regnskapsfører

Valg om og eventuell avtaleinngåelse med regnskapsfører er en frivillig aktivitet ettersom det ikke er pålagt å ha regnskapsfører for virksomheter.

Når?

Denne aktiviteten kan i prinsippet gjøres når som helst i en virksomhets livsløp. Alle virksomheter som driver næring har bokføringsplikt, men det er som nevnt ikke et krav om at dette må gjøres av en regnskapsfører. Det er derfor mange etablerere som ivaretar dette selv.

Det tilbakemeldingene fra intervjuobjektene tyder på er allikevel at de etablerere som velger å inngå en avtale med en regnskapsfører i etableringsprosessen velger å gjøre dette før registrering av virksomhetene. Hovedgrunnen er da at regnskapsfører bistår etablerer med både råd om aktuelle selskapsformer og med selve registreringen av selskapet i nødvendige registre. Dette er med å sikre at etablereren velger riktig selskapsform gitt den virksomhet som skal drives, samt den risiko og de finansieringsmuligheter etablereren står overfor. Det sikrer også at virksomheten registreres korrekt. Regnskapsføreren tar seg selvsagt betalt for disse tjenestene, så etablereren bør selv vurdere hvorvidt denne bistanden er verd pengene.

Hvorfor?

Å være bokføringspliktig innebærer at selskapet har plikt til bokføring, spesifisering, dokumentasjon og oppbevaring av regnskapsopplysninger. Plikten til løpende bokføring innebærer at man må registrere transaksjoner og andre regnskapsmessige disposisjoner som direkte påvirker resultat og balanse. Selskapene har som nevnt ikke plikt til å inngå avtale med regnskapsfører til å føre regnskapene. Flere av intervjuobjektene våre oppgir at de har venner eller familie som er regnskapskyndige og at de derfor har kjøpt inn et en regnskapspakke og dermed tar bokføringen selv. På den andre siden er det også flere av intervjuobjektene som oppgir at de har hyret en regnskapsfører, og flertallet av dem som har hyret en regnskapsfører har gjort dette før registrering av virksomheten. Regnskapsfører har da stått for den praktiske registreringen i alle nødvendige registre.

Hvordan?

Dersom etablerer velger å inngå avtale med regnskapsfører viser intervjuene våre at etablererne enten bruker en regnskapsfører de selv eller deres kontakter kjenner til, eller henter inn tilbud fra flere regnskapsførere før de velger å inngå avtale med en av dem.

Myndighetenes rolle

Myndighetene spiller ingen rolle i denne aktiviteten.

5.2.3 Valg og eventuelt ansettelse av medarbeidere

Det å ansette medarbeidere er også en frivillig aktivitet. Det å ansette medarbeidere vil i de fleste tilfeller avhenge veldig av bransjen man starter innen.

I bransjene som inngår i dette prosjektet er det stor variasjon i hvorvidt virksomhetene som er intervjuet har ansatte eller ikke. Det er til sammen 14 virksomheter som ikke har ansatte, mens 16 har ansatte.

De to bransjene som utpeker seg i hver sin retning er kafé/ restaurant, der alle de intervjuede har ansatte, på den ene siden og tjenesterådgivning på den andre siden, der ingen av de intervjuede virksomhetene har ansatte. For de øvrige virksomhetene er det en jevn fordeling i forhold til hvorvidt virksomhetene har ansatte eller ikke. Alle intervjuobjektene, både de med og uten ansatte, oppgir markedssituasjonen og den daglige driften som begrunnelse for hvorvidt de velger å ansette medarbeidere eller ikke. Se også kapittel 6 for beskrivelser på bransjenivå.

Når?

Hvorvidt etablereren velger å ansette medarbeidere avhenger om det er behov for medarbeidere eller ikke. Det finnes derfor ikke et optimalt tidspunkt å ansette medarbeidere på. Men for å inngå avtale om ansettelse må nødvendigvis virksomheten være registrert, så ansettelser må foretas etter dette.

Virksomheten vil også ha kostnader til lønn ved å ha ansatte. Slik sett er det fornuftig å ansette medarbeidere så nært opp til det tidspunkt virksomheten får omsetning som mulig. I tilfeller der det er lang produksjonstid må nødvendigvis medarbeidere ansettes tidligere for å produsere varer som faktisk kan omsettes. I disse tilfeller må lønnskostnader i produksjonstiden hensyntas i finansieringsbehovet.

Når virksomheten har valgt å ansette medarbeidere må både virksomheten og de ansatte meldes inn i Aa-registeret, se nærmere beskrivelse i avsnitt 4.3.1.

Hvordan?

Etablereren velger selv hvem han vil ansette. Se avsnitt 4.3.1 for beskrivelse av innmelding i Aa-registeret.

Hvorfor?

Etablerere ansetter medarbeidere dersom han eller hun selv ikke kan stå for all nødvendig produksjon av varer eller tjenester for å drive virksomheten.

Konsekvenser?

Ved å ansette medarbeidere pådrar etablerer seg en rekke plikter – spesielt som følger av Arbeidsmiljøloven. I dette prosjektet anser vi disse pliktene som del av det å drive virksomhet og derfor er ikke disse pliktene inkludert i dette prosjektet. Men det er viktig at etablerer som velger å ansette medarbeidere setter seg grundig inn i de forpliktelser han påtar seg både overfor arbeidstaker og overfor myndighetene ved en ansettelse. Som et av intervjuobjektene nevnte kan også ansettelse av "feil" person få store konsekvenser for driften av virksomhetene ettersom det er vanskelig å avskjedige arbeidstakere i Norge. For eksempel er en liten bedrift med kun én ansatt, foruten etablereren, meget avhengig av at den ansatte også drar sin del av lasset for å lykkes – om ikke vil den ansatte medføre store kostnader uten å bidra tilstrekkelig til nødvendig inntekt.

Myndighetenes rolle

Myndighetene spiller en rolle ved de krav som stilles til arbeidsgiver og arbeidsmiljø i virksomhetene. Når virksomheter ansetter medarbeidere er de også pliktige til å melde seg inn i Aa-registeret. Myndighetene blir da mottaker av informasjon. Innmeldingen kan skje via Altinn, men også på manuelle skjema. Ved å ansette medarbeidere påtar også arbeidsgiver seg en rekke plikter, som følge av for eksempel trygdloven og arbeidsmiljøloven, og myndighetene påvirker derfor det å ansette medarbeidere gjennom denne type lovgivning.

5.2.4 Valg av eventuelle forsikringsavtaler inngått med NAV for selvstendig næringsdrivende

Som nevnt i avsnitt 4.3 er ikke selvstendig næringsdrivende medlemmer av folketrygden slik ansatte i de ulike selskapsformene er, og de må derfor vurdere å kjøpe en forsikring av NAV som gir bedre betingelser for å motvirke denne økte risikoen ved sykdom. Ettersom dette kun gjelder for selvstendig næringsdrivende beskrives denne aktiviteten i avsnitt 7.2 og 7.3. Under beskrives kort når aktiviteten inngår i prosessen og myndighetenes rolle i denne aktiviteten.

Når?

Forsikringen har en opptjeningsperiode på fire uker, og den kan ikke kjøpes før virksomheten er registrert. Forsikringsavtalene kan inngås når som helst i en virksomhets livsløp, men for å redusere den personlige økonomiske risikoen ved å bli syk utenfor folketrygden så bør selvstendig næringsdrivende ha et bevisst forhold til dette så tidlig som mulig, og dersom det vurderes som aktuelt bør forsikringsavtalene inngås så tidlig som mulig etter virksomhetsstart.

Myndighetenes rolle

Hvem som er dekket av folketrygden bestemmes ved lov, så myndighetene har en klar rolle som lovgiver. Videre fungerer myndighetene både som premissgiver og tilbyder av forsikringsavtaler for å redusere den økonomiske risikoen ved å bli syk som selvstendig næringsdrivende – da gjennom NAV som tilbyder av denne ordningen. Denne aktiviteten har ikke en direkte innvirkning på prosessen ved å etablere en virksomhet, men det er en viktig rammebetingelse som øker den personlige risikoen ved å starte for seg selv, spesielt dersom AS og muligheten til å være arbeidstaker i eget firma ikke er aktuelt grunnet de krav som stilles til denne selskapsformen. Denne økte risikoen kan derfor være tungen på vektskålen for ikke å etablere egen virksomhet.

5.3 Modellering av prosess

På bakgrunn av de aktivitetene som er beskrevet over har vi utarbeidet et forslag til en optimal etableringsfase gjennom modellen som beskrives under. Vi viser her den generelle prosessen der vi ikke tar hensyn til bransjespesifikke forskjeller. De bransjemessige forskjellene beskrives i kapittel 6. I modellen under viser vi noen aktiviteter som skiller seg mellom de forskjellige selskapsformene. Disse vil bli beskrevet mer i detalj i kapittel 7.

Hensikten med modellen er å vise en optimal prosess ut fra de gjeldende lover, regler og rammebetingelser. Med optimal prosess mener vi her at de respektive stegene og aktiviteten i etableringsfasen er plassert i best mulig rekkefølge, gitt dagens lover, regler og rammebetingelser, med den hensikt å beholde fleksibilitet og valgmuligheter så lenge som mulig i prosessen.

For å underbygge rekkefølgen vist i modellen ser vi det som hensiktsmessig å vurdere aktivitetene som gjennomføres i ulike perspektiv. Vi beskriver derfor de ulike aktivitetene ut fra et regel-, ressurs- og intensjonsperspektiv etter at vi har presentert den foreslåtte modellen.

5.3.1 Forslag til modellering av etableringsfasen

Under følger en beskrivelse av de figurer og farger som er brukt for å indikere ulike aktiviteter og rekkefølgen på disse i modellen. Videre følger selve modellen og beskrivelse av denne.

5.3.1.1 Forklaring av modellen

De figurer og farger som er benyttet i modellen for å illustrere ulike typer aktiviteter, valg og rekkefølgen av aktiviteter er beskrevet under.

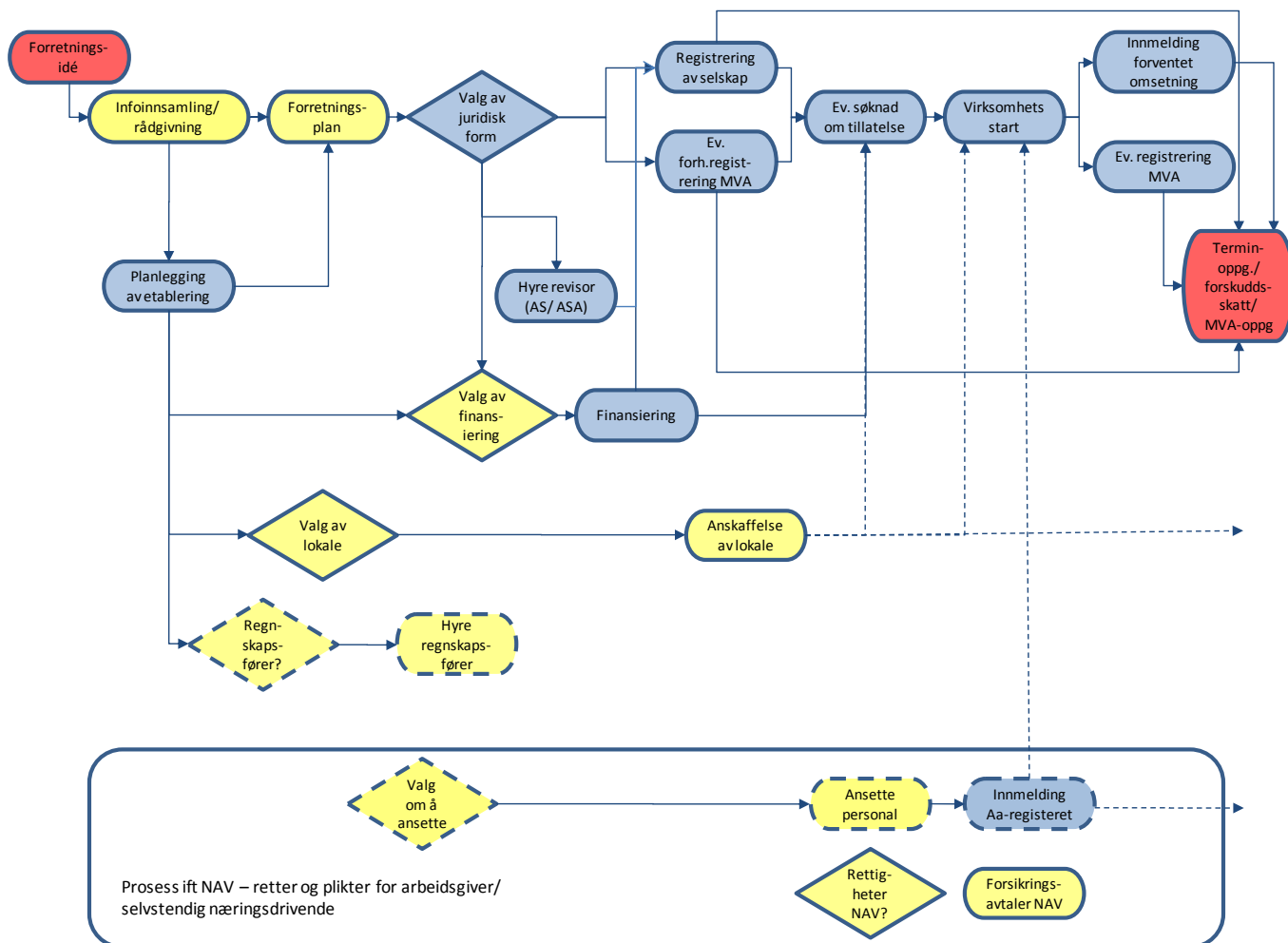

Vi har valgt å vise de aktivitetene og valgene som hovedsakelig inkluderer NAV og de plikter og rettigheter man har som arbeidsgiver og/ eller selvstendig næringsdrivende og som er organisert inn under NAVs ansvarsområde løsrevet fra de øvrige aktivitetene. Grunnen er at disse rettighetene og pliktene ikke er direkte knyttet til etableringsfasen ettersom aktivitetene som inngår her er frivillige. Basert på tilbakemeldingene fra de intervjuene vi har gjort blir disse aktivitetene gjennomført på ulike tidspunkt i en virksomhets livsløp. Det å kjøpe tilleggssikring av NAV for sykepenger for selvstendig næringsdrivende er fornuftig å gjøre ved oppstart, men tilbakemeldingene fra intervjuene tyder på at det er få som tar seg råd til dette i starten.

5.3.2 Forslag til modellering av prosessen

Med utgangspunkt i de aktivitetene som er beskrevet i avsnitt 5.1 og 5.2 har vi kommet frem til følgende modell av etableringsprosessen:

5.3.3 Forholdet mellom intensjoner, ressurser og regler

De ulike aktivitetene i etableringsfasen styres av ulike hensyn. I dette avsnittet vil vi som nevnt se på de ulike aktivitetene som gjennomføres fra tre ulike perspektiv; regel-, ressurs- og intensjonsperspektivet.

Basert på de identifiserte aktiviteter med tilhørende egenskaper beskrevet i avsnitt 5.1 og 5.2 har vi satt opp en matrise som viser aktivitetene og de ulike perspektivene som har innvirkning på når aktiviteten bør utføres i etableringsfasen.

Aktivitet	Regler	Ressurser	Intensjoner
Informasjonsinnhenting		<p>Tid</p> <p>Tilgjengelig informasjon (den tilgjengelige informasjonen påvirker både kvaliteten på informasjonen som hentes inn, men også tiden som brukes på å innhente denne)</p> <p>Myndighetene involveres gjennom å tilby informasjon og rådgivning</p>	<p>Intensjonene er å følge gjeldende regelverk, redusere risikoen for å velge feil på senere tidspunkt i prosessen, tilgjengelige utnyttede muligheter og rettigheter og gi et beslutningsgrunnlag for fremtidige valg og handlinger.</p>

Aktivitet	Regler	Ressurser	Intensjoner
Planlegging av etableringen		Tid Informasjon – få en oversikt over de nødvendige stegene i prosessen	Få oversikt over hva som vil kreves for å gjennomføre etableringen, samt hvilke valg og aktiviteter etablereren må gjennomføre i etableringsfasen
Forretningsplan	Ikke lovpålagt, men kreves som regel ifm privat eller offentlig finansiering/ tilskudd: <ul style="list-style-type: none"> • Banklån • Tilskudd eller finansieringsordninger gjennom for eksempel Innovasjon Norge, NAV, etc • Private investorer (egenkapital) <p>Kan kreves ved inngåelse av kontrakter med kunder og/ eller leverandører</p>	Tid Informasjon Maler Kunnskap	En god forretningsplan vil gi grunnlag for å velge rett selskapsform ift risiko, kapitalbehov, etc Minimerer risikoen for å satse på en dårlig fundert forretningsidé Grunnlag for å hente ekstern finansiering Grunnlag for å inngå (gode) avtaler med kunder og leverandører
Valg av selskapsform	Det er obligatorisk å oppgi selskapsform ved registrering av selskapet Regelverk for hvilke krav som må tilfredsstilles for de ulike selskapsformene	Kunnskap Informasjon Eventuelt finansiering av aksjekapital/ krav til egenkapital for AS og øvrige oppstarts krav for de ulike selskapsformene	Valget avhenger av: <ul style="list-style-type: none"> • Risiko knyttet til virksomheten • Personlig risikovilje • Tilgang på kapital • Hvorvidt man starter selskap alene eller sammen med andre
Finansiering	<ul style="list-style-type: none"> • Banklån krever forretningsplan og ofte sikkerhet i selskapets eller etablerers personlige eiendeler • Ulike krav for ulike offentlige tilskudds-, finansierings- og garantiordninger • Eksterne investorer krever som regel forretningsplan og eierandeler/ avkastning for å investere i 	<ul style="list-style-type: none"> • Egenkapital • Lån • Garantier • Tilskudd • Risikokapital fra eksterne investorer 	Dekke kapitalbehovet som bestemmes av: <ul style="list-style-type: none"> • Selskapsform • Risiko knyttet til virksomheten • Likviditetsbehov • Investeringsbehov • Ønsket/ planlagt vekst i selskapet

Aktivitet	Regler	Ressurser	Intensjoner
	selskapet <ul style="list-style-type: none"> • Øvrige krav fra andre finansieringskilder 		
Registrering av selskapet i Enhetsregisteret, eventuelt Foretaksregisteret og eventuelt MVA-registeret	Valg av selskapsform må være tatt Krav som stilles til ulike selskapsformer må oppfylles, for eksempel krav til aksjekapital for å starte AS	Tid Tilgang til informasjon ift utfylling av "Samordnet registermelding" Tilgang på registreringsformer (hovedsakelig elektronisk)	Følge lov- og regelverk Opprette lovlig virksomhet slik at man kan inngå avtaler på vegne av selskapet og drive lovlig næringsvirksomhet For å registrere og håndtere MVA på en korrekt måte slik at motregning av inngående og utgående MVA blir korrekt og at innbetaling av skyldig MVA gjøres korrekt
Eventuelle tillatelser	Det kan ikke søkes ulike tillatelser før virksomheten er registrert Ulike krav og vilkår må oppfylles avhengig av hvilken tillatelse som er nødvendig for å drive den aktuelle virksomheten	Tid Informasjon I noen tilfeller ekstern hjelp Finansiering dersom tillatelser krever gjennomføring av kursing etc	Hensikten er å få tillatelse til å drive lovlig virksomhet og dermed muliggjør oppstart av virksomheten
Innmelding av forventet overskudd (underskudd)	Selvstendig næringsdrivende plikter å melde inn forventet overskudd (underskudd) for å få tilsendt beregnet fors-kuddsskatt	Tid Informasjon	Følge lov- og regelverk
Valg av lokale	Påkrevd for å få visse tillatelser, for eksempel skjenke- og serveringstillatelse Det kan kreves at selskapet er registrert	Tilgang til lokaler Finansiering	Virksomheten har behov for lokaler for å kunne drive planlagt virksomhet
Hyre regnskapsfører		Finansiering Ekstern hjelp	Bistand til å drive virksomhetene ihht regelverk knyttet til bokføring Bistand i etableringsfasen, for eksempel ift registrering av selskapet, råd ift selskapsform, etc
Ansette medarbeidere	Selskapet må være registrert Arbeidsgiver og medarbeidere må registre-	Finansiering/ inntekter Informasjon	Dekke behov for kompetanse og arbeidskraft for å drive virksomheten Vekst i virksomheten

Aktivitet	Regler	Ressurser	Intensjoner
	<p>res i Aa-registeret</p> <p>Bestemmelsene ift arbeidsmiljø og internkontroll må følges</p>		
Forsikringsavtaler med for selvstendig næringsdrivende	<p>Selskapet må være registrert</p> <p>Fire ukers opptjeningstid før den blir gjeldende</p>	<p>Tid</p> <p>Finansiering</p> <p>Informasjon</p>	Sikre best mulig løsning for den enkelte selvstendig næringsdrivende ut fra eget behov og risiko
Innsending av terminoppgave	Obligatorisk å sende inn for alle arbeidsgivere til bestemte tidspunkt	<p>Tid</p> <p>Informasjon</p> <p>Tilgang på innsendings-/ registreringsformer (hovedsakelig elektronisk gjennom Altinn)</p> <p>Eventuelt ekstern hjelp</p>	Drive lovlig
Innbetaling av forskuddsskatt	Obligatorisk å betale forskuddsskatt for selvstendig næringsdrivende - innbetalingsblankett sendes ut fra skattekontoret	<p>Finansiering</p> <p>Eventuelt ekstern hjelp</p>	Drive lovlig
Innsending av MVA-oppgave	Obligatorisk for virksomheter med MVA-pliktig omsetning – sendes inn til bestemte tidspunkt	<p>Tid</p> <p>Informasjon</p> <p>Tilgang på innsendings-/ registreringsformer (hovedsakelig elektronisk gjennom Altinn)</p> <p>Eventuelt ekstern hjelp</p>	Drive lovlig

6. BESKRIVELSE AV NÅSITUASJONEN FOR DE FIRE TYPER BRANSJER SOM ER VALGT UT

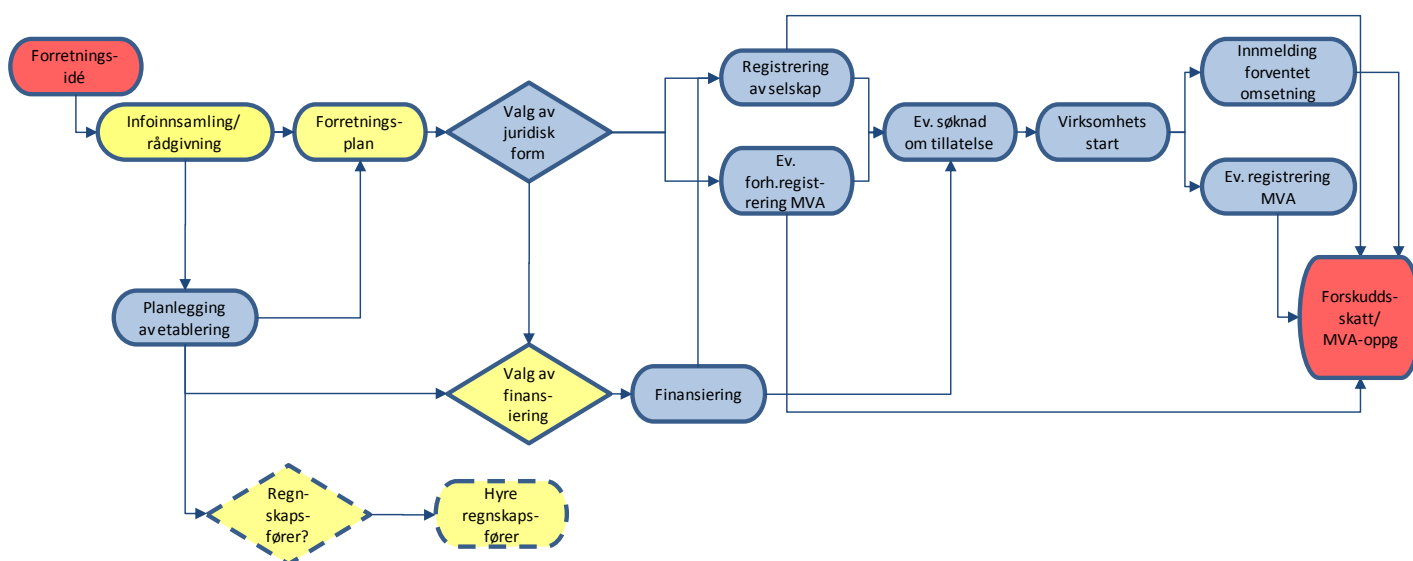
I dette kapitlet vil vi beskrive de trekk som er spesielle for de fire bransjene vi har undersøkt nærmere i dette prosjektet. Vi tar utgangspunkt i tilsvarende modell som vist i kapittel 5, men gjør også tilpasninger som viser de særegne hensyn som eventuelt må tas for de ulike bransjene.

Det understreks at de bransjer som er valgt ut er valgt ut med tanke på å illustrere ulike trekk som kan være aktuelle for flere bransjer. Tjenesterådgivning er tiltenkt å illustrere den enkleste formen for etablering. Kafé- og restaurantbransjen er valgt ut for å vise hvordan krav til tillatelser, da gjerne fra lokale myndigheter, påvirker etableringsfasen. Bygg- og anlegg den bransjen med flest etableringer i året i følge SSB⁷ og dermed interessant i seg selv. I tillegg er det også en bransje som har fått et dels frynsete rykte og der det kan være aktuelt å se på lovgivningen og hvilken innvirkning denne har på bransjen sett i lys av dette ryktet. Import og eksport kan i prinsippet ikke kalles en egen bransje ettersom det er virksomheter innen en rekke bransjer som driver med dette, men av praktiske hensyn omtaler vi dette som en bransje i det følgende. Det er også meget stor variasjon i de krav som stilles ved import og eksport av ulike varer, fra eller til ulike land og størrelsen på importen eller eksporten. I denne rapporten vil vi kun se på de generelle utfordringer små, nyetablerte virksomheter står overfor når de skal starte import eller eksport da.

I de foreslåtte modellene for de ulike bransjene har vi valgt å ta ut de spesifikke kravene, rettighetene eller pliktene som følger de ulike selskapsformene ettersom dette blir beskrevet i kapittel 7. Vi vil også kun omtale de aktivitetene som avviker fra den generelle beskrivelsen av modellen som er gitt i kapittel 5.3.

6.1 Tjenesterådgivning

Som nevnt er tjenesterådgivning antatt å være et eksempel på den enkleste formen for å etablere en virksomhet. Dette inntrykket ble også bekreftet gjennom de intervjuer vi har gjennomført. Modellen under illustrerer derfor de minimumskrav og -behov en etablerer innen denne bransjen har. Det finnes selvsagt store individuelle forskjeller også innen denne bransjen, men modellen under gir et godt bilde av de typiske utfordringer og aktiviteter en etablerer innen denne bransjen står overfor.

⁷ <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

Generelle tilbakemeldinger

Inntrykket av at denne type etablering er et eksempel på den enkleste formen for etablering av virksomhet bekreftes av tilbakemeldingene fra intervjuene. Tilbakemeldingene fra intervjuene sier at erfarne etablerere kan ferdigregistrere et selskap i løpet av to-tre timer. Ved etablering av AS fordrer dette selvfølgelig at alt av nødvendig dokumentasjon er utarbeidet på forhånd. Videre oppgir alle intervjuobjektene i denne bransjen at de har valgt årlig innrapportering av MVA og at de ser dette som en god ordning som forenkler arbeidsdagen deres.

Finansiering

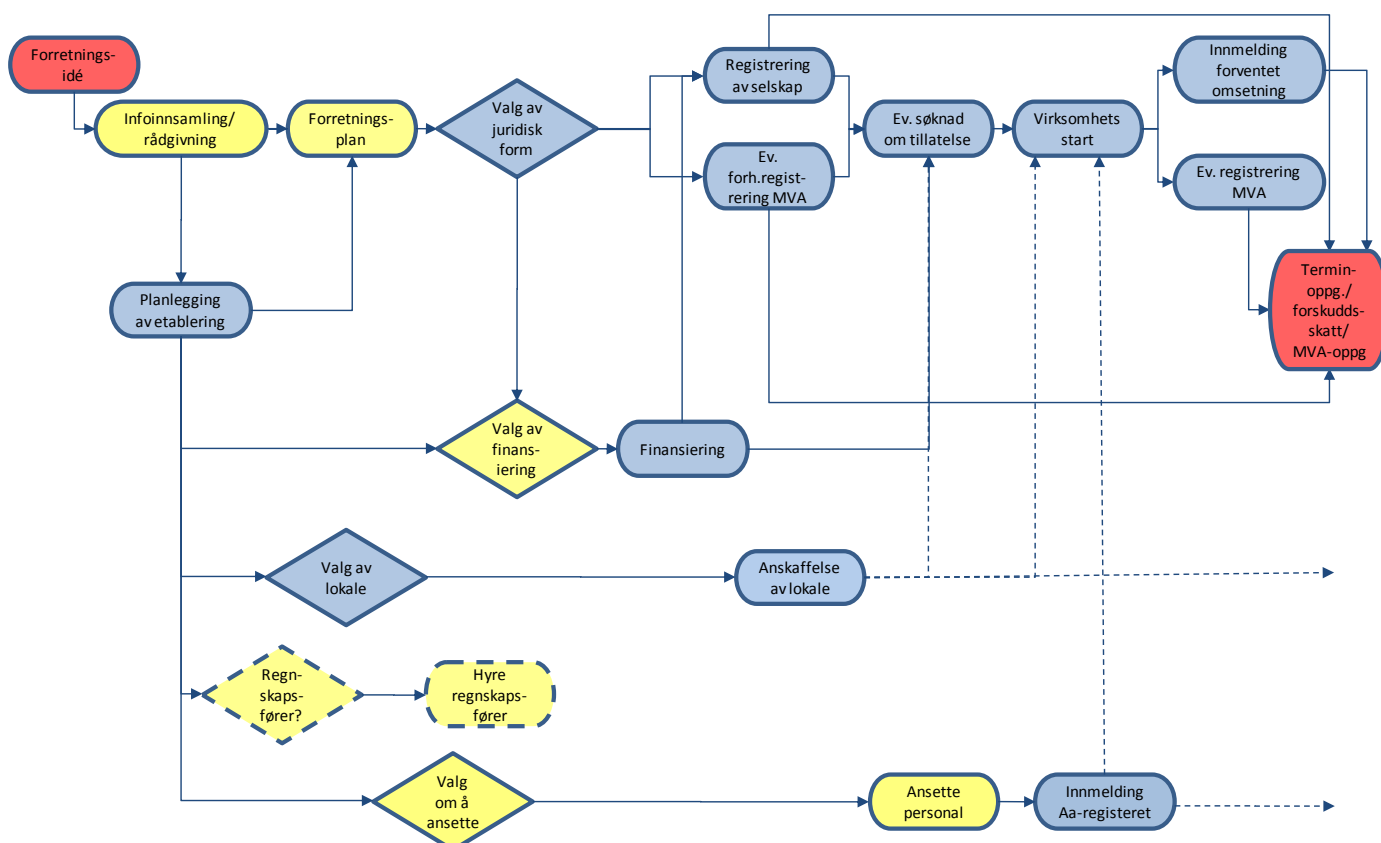
Denne bransjen skiller seg ut ved at det er et lavt kapitalbehov for å starte opp. De viktigste ressursene er egne evner og kundenettverk. Kapitalbehovet oppgis å begrense seg til telefon, pc og eventuelt firmabil. Alle intervjuene oppgir at de hadde tilgang på alt dette før de startet firma og slik sett ikke hadde behov for kapital bortsett fra til gebyrene som fulgte av registreringen, samt eventuelt til oppstartskapital for AS, se generell beskrivelse av dette i avsnitt 7.1.

Valg om å ansette medarbeidere

Som nevnt er det ingen av etablererne vi har intervjuet i denne bransjen som har ansatte. Der- som man er flere som starter sammen tyder tilbakemeldingene fra intervjuene på at man da inn- går partnerskap fremfor at det for eksempel er én arbeidende eier og én ansatt.

6.2 Kafé- og restaurantbransjen

Innledningsvis ble det gjort noen antakelser om at kafé- og restaurantbransjen er blant den vanskeligste formen for å etablere en virksomhet. Dette særlig fordi det er flere krav om å inn- hente tillatelser enn for andre virksomheter. Dette inntrykket blir bekreftet gjennom de intervjuer vi har gjennomført. Modellen under illustrerer de minimumskrav- og behov en etablerer innenfor denne bransjen har. Det finnes her, som for andre bransjer individuelle forskjeller mellom ulike virksomheter, men modellen under gir likevel et godt bilde på de typiske utfordringer og aktivite- ter en etablerer innen kafé- og restaurantbransjen står overfor.

Som man ser er denne modellen tilnærmet lik den som er presentert i avsnitt 5.3.3, bortsett fra at vi har tatt bort de spesifikke elementene for de ulike selskapsformene. I tillegg er valg av lokale og anskaffelse av lokale angitt som obligatoriske aktiviteter ettersom man ikke kan drive innen denne bransjen uten godkjent lokale.

Informasjonsinnsamling

Ettersom prosessen og de krav og plikter som stilles til denne type bransje er større enn til de øvrige bransjene vi har undersøkt i dette prosjektet, vil det være et større behov for informasjon i denne bransjen. Det benyttes derfor noe lengre tid på denne aktiviteten enn for de andre bransjene.

Etablererne vi har snakket med deler seg i to grupper - en gruppe som har erfaring fra bransjen og gjør alt selv og en gruppe som benytter seg av regnskapsfører som samler inn all informasjon og foretar alle nødvendige registreringer for dem. To av informantene oppgir videre at de har benyttet seg av sin egen kommunes tilbud om etablererkurs i forbindelse med egen etablering. I denne sammenheng oppgir disse to etablererne at etablererkurset ble for generelt og lite bransjerettet.

Valg av juridisk form og finansiering

De gjennomførte intervjuene viser at de aller fleste i denne bransjen velger å etablere AS. Dette fordi det ofte er flere personer inne på eiersiden og at det ofte er et forholdsvis høyt kapitalbehov i etableringsfasen av virksomhetene. Også generelle forhold, som ønske om redusert personlig risiko – spesielt sett opp mot det høye kapitalkravet, spiller inn i valg av selskapsform. Etablerere som kjøpte en allerede eksisterende virksomhet oppgir at de selv har gått inn med egenkapital til aksjekapitalen, men at de har fått lån gjennom bank til oppkjøp av virksomhet da virksomheten blir stilt som garanti.

Kapitalbehovet i denne bransjen er som nevnt relativt høyt – spesielt sett opp mot kapitalbehovet i de øvrige bransjene vi ser på i dette prosjektet. Kapitalbehovet overgår derfor påkrevd egenkapital for å starte AS. Kapitalbehovet stammer hovedsakelig fra husleie (både før og etter oppstart), nødvendig tilpassing og oppussing av lokalene og innkjøp av inventar til virksomheten.

Valg og anskaffelse av lokale

Tilbakemeldinger i de gjennomførte intervjuene viser at valg og anskaffelse av lokale er helt avgjørende for oppstarten av en kafé eller restaurant. Ettersom valg av lokale er så avgjørende for etableringsprosessen i denne bransjen bør valget gjøres så tidlig som mulig i prosessen.

Dersom lokalet ikke har vært benyttet til kafé- eller restaurantdrift tidligere må det søkes om brukstillatelse hos plan- og bygningsetaten i kommunen før lokalet kan tas i bruk. Brukstillatelsen trekkes frem som den største utfordringen som kan forhindre en oppstart. Intervjuobjektene fremhever at dette er en byråkratisk og tung prosess som tar lang tid og bruker selv ord som "tungrodd" og "lite servicevennlig" når de skal beskrive sine erfaringer med denne prosessen. Flere har påpek at det er kommunene selv som ønsker næringsdrift i lokalene, men bidrar svært lite inn i den prosessen med å tilrettelegge for dem. Med bakgrunn i dette etterlyser intervjuobjektene samarbeid mellom kommunenes etater når det gjelder godkjenning av lokaler, særlig der det er regulert fra kommunenes side at det skal drives denne type næringsvirksomhet i dem.

Når det gjelder etablerer som overtar en allerede etablert virksomhet i et allerede eksisterende lokale har ikke disse samme utfordringer knyttet til det å få en brukstillatelse da denne allerede er gitt og følger lokalet. Kostnader til oppussing og endring av lokalet vil allikevel påløpe i mange tilfeller. Fordelene som flere informanter likevel påpeker er at deres etableringsprosess i stor grad går raskt og at de i stor grad kan fortsette driften fra en dag til en annen.

Søknad om tillatelser

Kafé- og restaurantbransjen må ha en serverings- og skjenkebevilling for å kunne drifte virksomheten. Alle informanter vi har intervjuet i forbindelse med dette prosjektet fremhever at det å søke om disse bevillingene ikke er like utfordrende som først antatt - det oppleves som en grei prosess. Informantene opplyser at de forstår at det er en saksbehandlingstid, noe de også har

fått oppgitt at det vil være når de har søkt. I tillegg oppgir alle vi har snakket med at de fikk tillatelsene før saksbehandlingsfristen utløp.

I forkant av søknadene om serverings- og skjenkebevilling skal det gjennomføres en kunnskaps- og etablererprøve av dem eller den som er ansvarlig i virksomheten. Som regel er dette styreleder og daglig leder. Igjen fremheves det fra informantens side at de opplever dette som en god prosess. De ser også nytten av å gjennomføre en slik prøve da de får god kunnskap om hva som kreves for å starte og drive innen denne bransjen. Etablerere som har overtatt eller kjøpt en allerede eksisterende virksomhet fremhever det som positivt at de kan benytte seg av tidligere serverings- og skjenkebevilling i tre måneder fra eierskifte. De oppgir videre at dette er med på å forenkle prosessen når det gjelder virksomhetsoppstart og gjør at man kan fortsette med kontinuerlig drift selv ved et eierskifte.

I tillegg til serverings- og skjenkebevilling må en kafé eller restaurant som nevnt ha en brukstillatelse for lokalet. Selve søknadsprosessen oppleves som enkel, men *alle* intervjuobjektene som ikke har kjøpt eksisterende virksomhet oppgir at saksbehandlingen oppleves som byråkratisk og lang med store uklarheter om hva som må forbedres for å få en brukstillatelse. Se også avsnittet om valg av lokale. Konsekvensene ved treg saksbehandling er at etablerer har utlegg til et lokale han ikke kan benytte.

Tidligere var det et krav at man også skulle ha en forhåndsgodkjenning fra Mattilsynet ved drift av næringsvirksomhet, men dette er ikke lenger tilfellet. I stedet vil det være flere kontroller etter oppstart av virksomhet for å sikre at krav etterfølges. Mange av informantene oppgir at de selv tar kontakt med Mattilsynet for å sikre at man har tatt de forhåndsregler man bør og følger de krav man må i tilfelle kontroll.

Ansettelse av personale

Som nevnt i avsnitt 5.2.3 oppgir alle intervjuobjektene i denne bransjen at de har ansatte ved virksomhetsstart. Grunnen er at det er vanskelig å drive en kafé eller restaurant alene da man både skal forberede maten, servere den og rydde i etterkant. Åpningstidene strekker seg som regel også utover flere enn åtte timer om dagen (alminnelige arbeidstid i løpet av én uke skal ikke overstige 40 timer ifølge Arbeidsmiljøloven § 10-4 (1)), samt at de fleste også har åpent i helgene.

For etablerere som starter opp en ny virksomhet oppgir at ansettelser skjer i forbindelse med virksomhetsstart. Dette innebærer at de ikke har lønnsutgifter til ansatte før virksomheten åpner. Når det gjelder de vi har intervjuet som har overtatt eller kjøpt opp allerede eksisterende virksomhet oppgir de at de ansatte følger overdragelsen av kafeen eller restauranten til den nye eieren. Slik sett ser etablererne ikke store utfordringer knyttet til det å ansette medarbeidere. Generelle plikter som følge av å være arbeidsgiver følger av den generelle prosessen beskrevet i avsnitt 5.2.3.

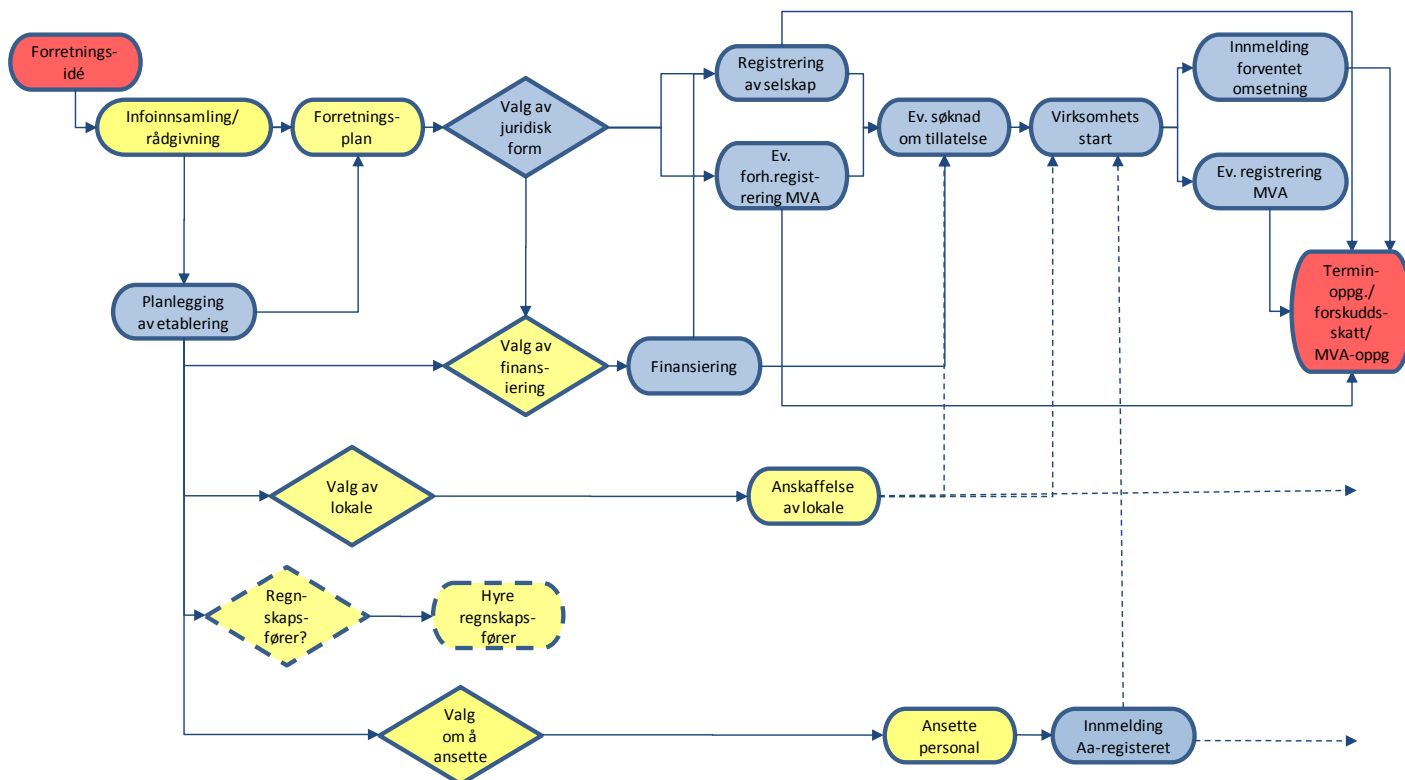
6.3 Bygg- og anleggsbransjen

Ved oppstart av prosjektet var det forventet at det var ulike tillatelser som var knyttet til det å etablere seg i denne bransjen, og dette var en av grunnene til at denne bransjen ble valgt ut. Gjennom undersøkelsene i dette prosjektet har det vist seg at dette faktisk ikke stemmer når det gjelder etableringsfasen. Videre er som nevnt bygg- og anlegg den bransjen med flest etableringer i året i følge SSB⁸ og dermed interessant i seg selv. I tillegg er det også en bransje som har fått et dels frynsete rykte og der det kan være aktuelt å se på om det er tiltak fra myndighetenes side i etableringsfasen som kan ha innvirkning på bransjen i dette henseendet.

Under gjengis modellen tilpasset de krav som foreligger i bygg- og anleggsbransjen.

⁸ <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

Som man ser av figuren over er denne helt tilsvarende den generelle modellen vist i avsnitt 5.3.2 bortsett fra at vi har tatt bort de elementene som er spesifikke for de ulike selskapsformene. Vi vil derfor ikke kommentere de aktivitetene med tilhørende rammebetingelser som ikke skiller seg ut fra den generelle modellen. Det er imidlertid noen aktiviteter vi har fått tilbakemeldinger gjennom intervjuene som bør vies oppmerksomhet til tross for at selve aktiviteten ikke skiller seg fra den generelle prosessen.

Valg av juridisk selskapsform

I prinsippet skiller ikke valg av selskapsform seg fra den generelle beskrivelsen. Det som kan nevnes er at etablering av NUF ofte nevnes i forbindelse med byggebransjen. Ut fra statistikk hentet fra SSB's statistikkbank⁹ kan vi ikke se signifikante forskjeller mellom andel etablerte NUF i byggebransjen sammenlignet med andel etablerte NUF totalt sett, selv om vi de siste årene ser at andelen av NUF i denne bransjen ligger noe over tilsvarende andel totalt sett.

Heller ikke i utvalget vårt har vi en overvekt av NUF i denne bransjen. Da vi undersøkte hvorfor etablererne i denne bransjen hadde valgt andre selskapsformer enn å etablere NUF oppga de at dersom de skulle valgt fritt var etablering av NUF det billigste alternativet som også ville gitt dem minst personlig risiko. Det som hindret dem i å etablere NUF var at NUF har fått mye negativ omtale i media og at de av markedsføringshensyn valgte andre selskapsformer for å fremstå mer seriøse. Til forskjell fra AS er det her altså ikke rammebetingelsene som hindrer etablering av NUF – det er markedsmekanismer.

Finansiering

Finansieringsbehovet i denne bransjen er stort sett knyttet til innkjøp av utstyr og verktøy. De intervjuobjektene vi snakket med i dette prosjektet oppgir at de har samlet verktøy over en periode før de har startet for seg selv, og at kapitalbehovet knyttet til dette derfor er begrenset. Det må allikevel nevnes at verktøy er dyrt, og kostnadene knyttet til verktøy kan komme opp i summer på flere hundre tusen kroner. Videre kan det også være et finansieringsbehov knyttet til eventuelle lagerlokaler og mobil brakke som kan tas med til byggeplass.

⁹ <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

Registrering i nødvendige registre

Når det gjelder selve aktiviteten skiller ikke denne seg fra den generelle beskrivelsen. Men en tilbakemelding som gikk igjen i denne bransjen, og som ikke har kommet frem i de øvrige bransjene, er at språket og formuleringene i Altinn oppfattes som tungt og formelt. Den mest iøynefallende forklaringen på dette punktet, og som også har blitt nevnt i intervjuer med ulike offentlige informasjonstilbydere, er at etablerere i denne bransjen gjerne er håndverkere som velger å starte for seg selv etter å ha jobbet for større firma. De fleste er gjerne faglærte, uten høyere utdanning, der den merkantile opplæringen ikke er fremtredende. Denne utfordringen blir diskutert nærmere i avsnitt 8.10.

Eventuelle tillatelser

Som nevnt var det en forventning om at det krevdes tillatelser for å drive innen denne bransjen da vi startet prosjektet. Gjennom intervjuene og videre undersøkelser viser det seg at dette ikke er tilfellet. Hvem som helst kan i prinsippet etablere virksomhet under bransjen bygg- og anlegg i offentlige registre.

Det finnes frivillige ordninger, for eksempel Sentral godkjenning der det stilles krav til kompetanse for å få denne godkjenningen, men det finnes ingen obligatoriske godkjenninger eller sertifiseringer i denne bransjen. Frem til 1997 var det imidlertid krav om å dokumentere fagkunnskap. Dette kravet forsvant med endringene i Plan- og bygningsloven i 1997 og har siden ikke blitt tatt inn i lovverket igjen. Utfordringene knyttet til dette diskuteres videre i avsnitt 8.10.

Valg og anskaffelse av lokaler

Tilbakemeldingene fra de intervjuene vi har gjennomført tyder på at det er vanlig å ha hjemmekontor knyttet til de administrative oppgavene når bedriften ikke har mange ansatte. Behov for lokaler knytter seg hovedsakelig til lagerlokaler for å oppbevare materialer til pågående byggeprosjekter, samt mobil brakke som kan tas med ut på byggeplass ved behov.

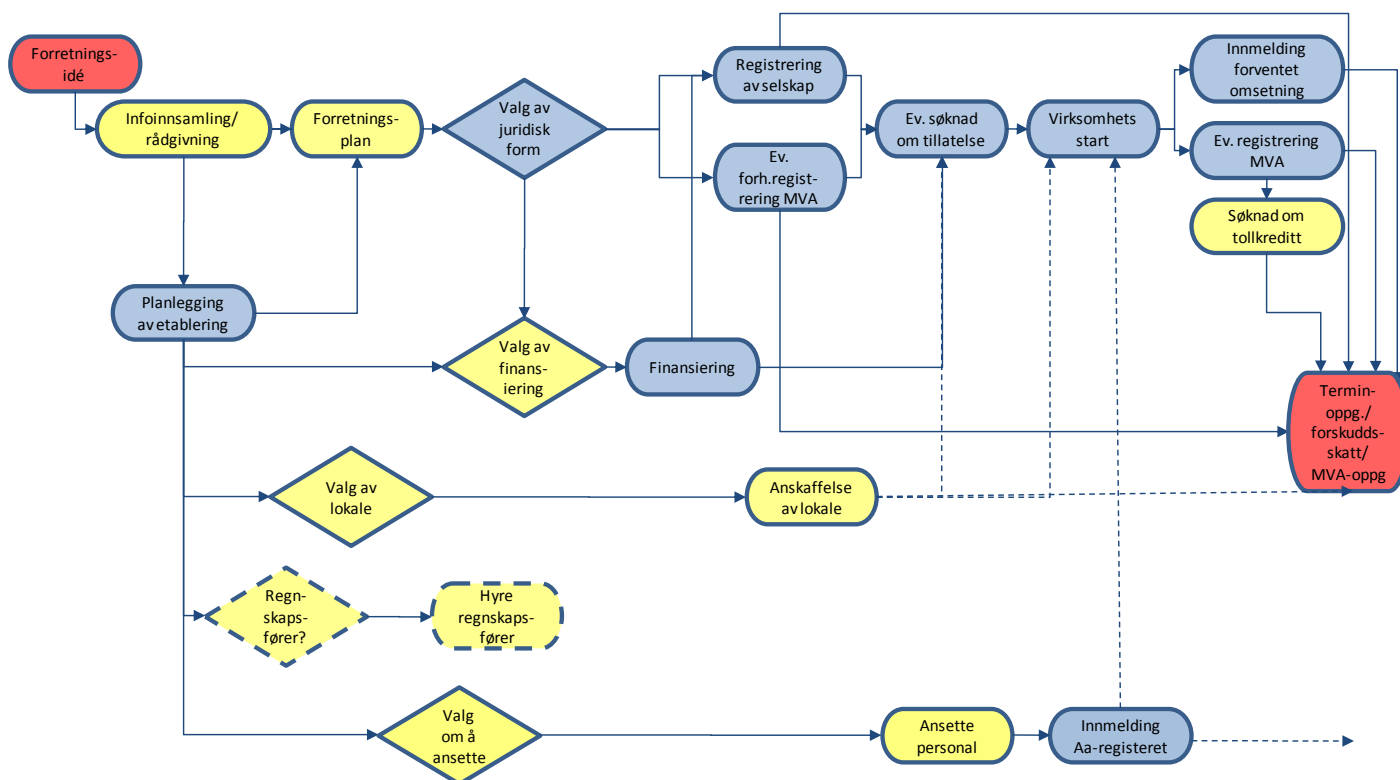
Valg av og eventuell ansettelse av medarbeidere

Av de fem intervjuene som ble gjennomført innen denne bransjen var det to som oppga at de hadde ansatte og tre som ikke hadde. Både de som hadde ansatte og de som ikke hadde ansatte oppga at det var tilgangen på oppdrag som var bestemmende for hvorvidt de hadde ansatte eller ikke.

6.4 Import og eksport

Som nevnt er ikke dette en bransje i samme forstand som de over ettersom det kan drives med import og eksport i de fleste bransjer. For enkelthets skyld kaller vi det allikevel bransje i denne rapporten. Tanken er å illustrere overordnede utfordringer knyttet til det å importere og eksportere varer og hva som må gjøres i en etableringsfase for å klargjøre for dette. Det finnes som nevnt en rekke spesifikke regler for import/ eksport av gitte varer, fra gitte land, for gitte kvanta etc. I denne rapporten vil vi ikke gå inn på disse spesifikke reglene, kun se på de mer generelle bestemmelsene og eventuelt utfordringene etablerere står overfor.

Modellen som vises under viser de trekk som er spesielle for virksomheter som skal drive med eksport/ import.

Også her gjelder det at det i stor grad er de samme utfordringer og aktiviteter som gjelder for denne bransjen som i den generelle modellen. Under beskriver vi derfor de aktiviteter som skiller seg ut for denne bransjen.

Det må understrekes at de virksomhetene vi har intervjuet er virksomheter som importerer varer. Generelt sett er det få virksomheter som starter opp med eksport. Eksport kommer gjerne som følge av ekspansjon av virksomheten og produksjonen. På den andre siden er det mange virksomheter som importerer varer ved oppstart. Under omtales derfor i hovedsak utfordringer og krav knyttet til import.

Informasjonsinnsamling

Generelt sett skiller ikke denne aktiviteten seg ut fra de øvrige bransjene. Men gjennom intervjuene som ble gjennomført kom det frem et spesifikt behov for bedre generell informasjon om hvilke krav som stilles til virksomheter som vil drive med eksport og/ eller import. Det finnes mye og detaljert informasjon om de spesifikke produkter som skal importeres og/ eller eksporteres, men mer generell og overordnet informasjon er vanskelig å finne. Dette vanskeliggjør informasjonsinnsamlingen og medfører også økt tidsbruk.

Eventuelle søknader om tillatelse

Som nevnt er det en rekke tillatelser som må hentes inn for spesifikke varer og produkter. Tillatelsene kan både gå på hvorvidt en virksomhet får tillatelse til å drive med import av gitte varer, men også godkjenning av selve varen, samt tillatelser til import fra gitte land eller begrensninger i kvanta som importeres. Disse tillatelsene administreres av en rekke myndigheter, og det er utenfor dette prosjektets rekkevidde å kartlegge alle disse tillatelsene.

Generelt sett kan man si at tilbakemeldingene fra intervjuene oppgir et klart skille mellom det å importere fra land innen EU/ EØS og utenfor. En ordning som letter godkjenning av produkter fra disse landene er ordningen med CE-merking. CE-merket stiller krav til dokumentasjon for at produktet faktisk følger de lover og regler som gjelder innen EU- og EØS-området. Når dette merket er på plass kan produktet fritt sirkuleres i EU og EØS, noe som gir en betydelig forenkling i godkjenning av produkter som importeres fra dette området sammenlignet med øvrige områder. Det er ikke alle produkter som er pliktige til å CE-merkes. Dette gjelder hovedsakelig produktgrupper med lav risiko som klær, sko, råvarer, etc. For disse produktgruppene gjelder det at dersom de

er godkjent i ett land innen EU/ EØS så skal de gjensidig godkjennes i de øvrige landene. Det vil si at disse produktene fritt kan markedsføres og selges fritt i alle land innen området uten videre tester eller godkjenninger. Også denne ordningen bidrar til å forenkle importen fra land innen EU- og EØS-området sammenlignet med land utenfor.

På den andre siden medfører også disse ordningene plikter for produsenter til å merke sine produkter i henhold til de regler som gjelder.

Innbetaling av MVA

Det skal betales MVA for både vare og tjenester som importeres.

Når det gjelder import av tjenester er det gjort visse tilpasninger for ikke å komplisere denne type import for mye. Ved innenlands omsetning beregnes og betales merverdiavgiften av tjenesteyter. Ved innførsel av tjenester til Norge ville en videreføring av dette prinsippet medført at den utenlandske tjenesteyteren måtte registrere seg i Norge for merverdiavgift, eventuelt ved avgiftsrepresentant. Dette er en administrativt krevende måte å gjennomføre avgiftsinnbetalingen på (særlig sett fra den utenlandske tjenesteyterens side), og dessuten ville fremgangsmåten kunne være vanskelig å kontrollere (sett fra avgiftsmyndighetens side). I likhet med de fleste land som praktiserer et merverdiavgiftssystem, herunder alle EU-landene, har Norge derfor innført regler om reverse charge (snudd avregning) ved omsetning til næringsdrivende med videre. Som uttrykket indikerer snus ansvaret for beregning av merverdiavgiften fra den som yter tjenesten til den som mottar eller anskaffer tjenesten.

Søknad om tollkreditt

Importør/ eksportør, kalt tollskyldner, får ikke frigitt varene sine før skyldig toll er betalt. Tollen kan enten betales kontant eller ved å opprette en såkalt tollkreditt. Sistnevnte forenkler betalingen betraktelig ettersom toll, avgifter og omkostninger kan trekkes direkte av denne kontoen fremfor å måtte betales kontant.

Det er kun selskaper som innfører eller utfører varer i eget navn som kan søke om tollkreditt. Foretaket må i utgangspunktet være registrert i Foretaksregisteret og MVA-registeret. Søknaden må derfor sendes etter at selskapet er registrert i disse to registrene.

For å få tollkreditt må virksomheten sende søknad til Tollvesenet. Søknaden ligger ute på nettsidene til Tollvesenet. Den kan også hentes ved den enkelte tollregion. Søknaden kan ikke sendes inn elektronisk, men må sendes per post eller leveres til den tollregionen søkeren er registrert som næringsdrivende. For å få innvilget søknaden stilles det krav om sikkerhet. Størrelsen på sikkerheten kan variere fra tollregion til tollregion, men i utgangspunktet skal den dekke utkrediteringer for to måneder. Sikkerhet stilles som regel i form av bankgaranti eller lignende.

Det å stille bankgaranti vil som følge av dette inngå i finansieringsbehovet. Som regel krever banken sikkerhet i eiendeler for å gi denne garantien. Sikkerhet kan stilles i varelager, men som regel kreves også øvrige eiendeler som sikkerhet. Ved få eiendeler i selskapet kan det derfor være nødvendig for etablerer enten å stille sikkerhet gjennom bankinnskudd eller for eksempel egen bolig og lignende. De utfordringer som er knyttet til finansiering generelt sett gjelder derfor også når det gjelder det å skaffe en bankgaranti som grunnlag for en tollkredittkonto.

7. BESKRIVELSE AV FORSKJELL I PROSESS FOR DE FIRE ULIKE SELSKAPSTYPER SOM ER VALGT UT

I dette kapittelet vil vi beskrive de ulike selskapsformene, inkludert etablering av NUF, hvilke krav som følger med de enkelte selskapsformene, samt de aktivitetene som håndteres ulikt selskapsformene imellom. Sistnevnte illustreres med tilsvarende modell som presentert i kapittel 5 og 6.

7.1 Aksjeselskap (AS)

Med aksjeselskap (AS) forstås ethvert selskap der ingen av deltakerne har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, udelt eller for deler som til sammen utgjør selskapets samlede forpliktelser, såfremt ikke noe annet er fastsatt ved lov. Selskapet betraktes som en selvstendig juridisk enhet.

Aksjonærene har begrenset ansvar for selskapsgjelden, hvilket innebærer at deres ansvar er begrenset til det aksjeinnskuddet som de forplikter seg til å betale når de tegner aksjer i selskapet. Selskapets kreditorer kan kun søke dekning i selskapets eiendeler og formue for øvrig. Forhold som gjelder aksjeeierne seg imellom reguleres med en egen aksjonæravtale.

Dersom selskapet går konkurs, kan kreditorene ikke uten videre kreve at aksjeeierne dekker selskapets gjeld. Det kan heller ikke kreves at aksjeeierne gjør innskudd i selskapet ut over det aksjeinnskuddet den enkelte aksjeeier skal betale. Et aksjeselskap kan stiftes og eies av én person eller det kan være mange aksjonærer.

7.1.1 Formelle krav til selskapsformen AS

Stifterne må skyte inn en aksjekapital på minimum 100 000,- kroner. Det er mulig å dekke opp aksjekapitalen med gjenstander i stedet for penger, men da skal revisor attestere for innskuddet og det vil normalt sett bli krevet taksering.

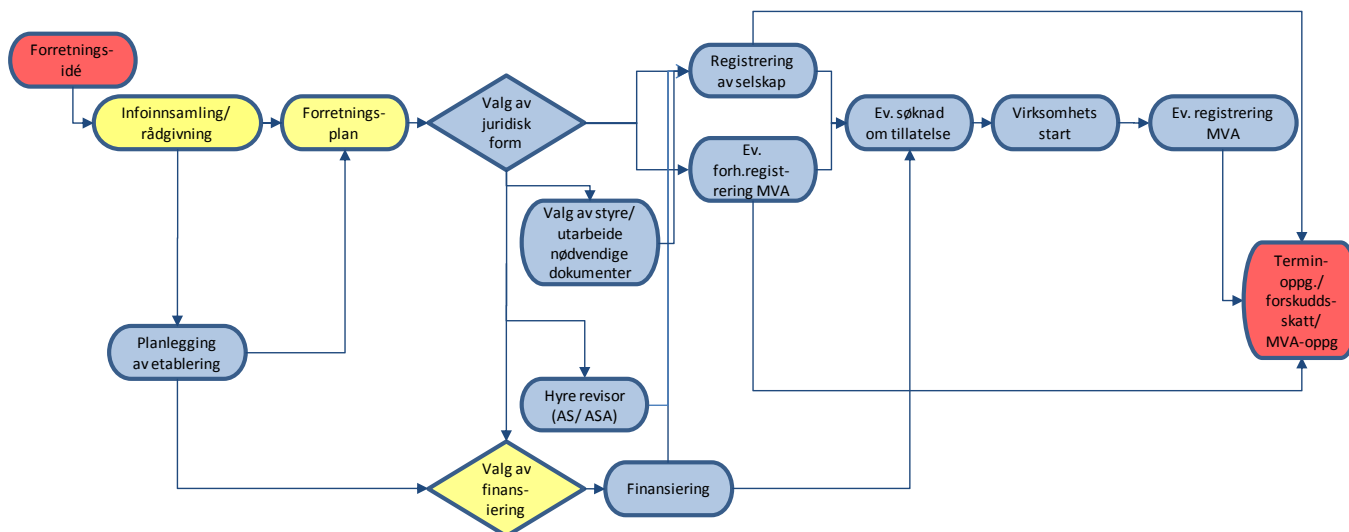
Ved etablering av et aksjeselskap må stifterne av selskapet opprette, datere og underskrive et stiftelsesdokument. Et aksjeselskap er stiftet når siste stifter har undertegnet dette. Et aksjeselskap er registreringspliktig i Foretaksregisteret og skal meldes til dette senest tre måneder etter at det er stiftet. Meldingen skal inneholde stiftelsesdokument/vedtekter, åpningsbalanse, protokoll som viser valg av styre, villighetserklæring fra revisor samt bekreftelse på innbetaling av kapital.

Alle aksjeselskaper er regnskapspliktige og dermed også bokføringspliktige. Det kreves et styre på minst tre medlemmer (AS med under tre millioner i aksjekapital kan ha ett eller to styremedlemmer, men da må det også velges ett varamedlem). Det må holdes generalforsamling minst én gang per år innen utgangen av sjette måned der det velges styre for neste år, samt at regnskap, styrets årsberetning og revisors beretning godkjennes. Aksjeselskap skal ha bokstavene AS eller ordet «aksjeselskap» i navnet.

I et aksjeselskap står man ikke personlig ansvarlig for selskapets gjeld. Dersom eier er ansatt i eget selskap har han eller hun rettigheter på linje med en ordinær lønnsinntaker.

7.1.2 Modellering av prosess for AS

Figuren under viser de stegene som er vesentlige ved valg av denne selskapsformen. Det er kun de aktivitetene som skiller seg ut ved etablering av AS som beskrives i forbindelse med modellen. For øvrige plikter og aktiviteter viser vi til beskrivelsene i avsnitt 5.3.2.

Valg av finansiering og finansiering

Som diskutert tidligere, og som gjengitt over, må finansieringen på 100.000,- kroner til egenkapital i aksjeselskap være på plass før selskapet skal registreres. Denne aktiviteten må derfor utføres før virksomheten kan registreres.

Avtaleinngåelse med revisor

Det er revisorplikt for AS. Revisor må bekrefte åpningsbalansen før selskapet kan registreres, og det må nødvendigvis inngås avtale med revisor før registrering av selskapet. Samtidig er kravet om revisor avhengig av hvilken selskapsform etablerer velger. Etablereren er også avhengig av å få på plass nødvendig finansiering for å starte et AS. Det er derfor fornuftig å inngå avtale med revisor etter valg av juridisk form og nødvendig finansiering er på plass.

Det er kun i form av sin rolle som lovgiver og premissgiver når det gjelder rammebetingelser at myndighetene spiller en rolle ved krav om revisor. Gjennom å stille krav til at AS må ha revisor, uavhengig av antall ansatte og/ eller omsetning, kan kostnaden dette kravet medføre begrense valgmulighetene knyttet til selskapsform for etablererne.

Øvrige dokumentasjonskrav knyttet til registrering av selskapet

Det stilles også krav til at stiftelsesdokument/ vedtekter og protokoll som viser valg av styre (i tillegg til åpningsbalanse og erklæring fra revisor at denne er godkjent) skal legges ved når selskapet registreres. Disse dokumentene må derfor utarbeides før virksomheten registreres. Tilsvarende må det velges et styre før virksomheten registreres.

7.2 Enkeltpersonforetak (ENK)

I et enkeltpersonforetak er det én person som står ansvarlig for virksomheten. Personen har det fulle og hele økonomiske ansvaret for virksomhetens forpliktelser, og det skilles ikke mellom personens private og næringsrettslige ansvar. Den enkelte eier har dermed selv ansvar for å dekke gjelden dersom det ikke finnes tilstrekkelige midler i foretaket til dette. Skattemessig liknes virksomhet i enkeltpersonforetak sammen med eieren personlig, hvilket betyr at nettooverskuddet er skattepliktig (eller nettotapet fradragsberettiget) sammen med eierens andre inntekter, for eksempel lønnsinntekter.

7.2.1 Formelle krav til selskapsformen ENK

Det er få formelle krav knyttet til et enkeltmannsforetak. Den som skal etablere næringsvirksomheten må være myndig, ikke være under konkursbehandling, og må ha bodd i landet de siste to årene eller være statsborger av et EØS-land. Foretaket må ha adresse i Norge, men det kreves ikke at man selv er bosatt i landet under driften.

Det foreligger ingen krav til egenkapital for enkeltpersonforetak. Det finnes heller ingen særskilte regler eller lovverk innenfor selskapsretten som gjelder for denne selskapsformen, med unntak av foretak som har flere enn 30 ansatte. Selskapsloven kan likevel være retningsgivende på visse områder. Enhver som driver enkeltpersonforetak, og som i året samlet har hatt eiendeler med

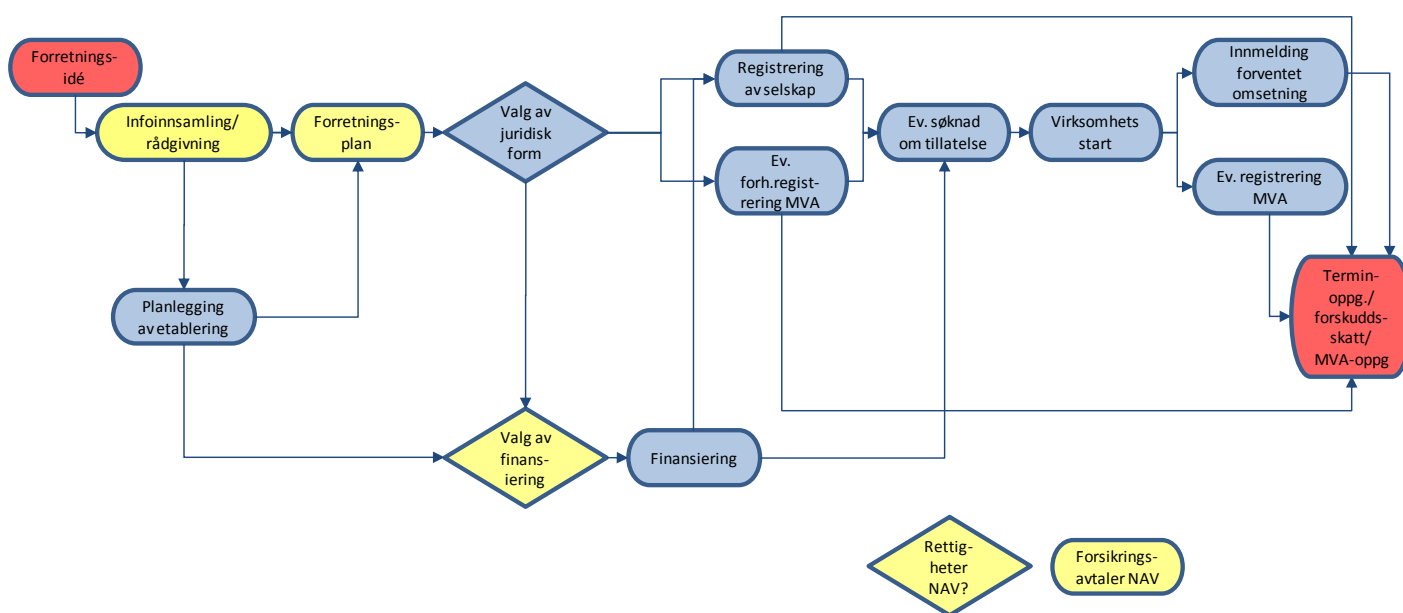
verdi over 20 millioner kroner eller et gjennomsnittlig antall ansatte høyere enn 20 årsverk, er regnskapspliktig.

Man har mulighet til å registrere foretaket i Enhetsregisteret, men det foreligger ikke noe krav om dette. Dersom man ikke driver med salg av innkjøpte varer, og ikke har mer enn fem ansatte, er denne registreringen gratis. Det er også mulig å registrere seg i Foretaksregisteret - da mot en avgift.

Enkeltpersonforetak skal alltid inneholde eiers slektsnavn, og man kan ikke ta med *andre* personnavn. Videre foreligger det et krav om å unngå likhet med andre firmanavn. Man kan nøye seg med *bare* etternavnet, men da gjelder ikke kravet om å unngå likhet med andre. Dersom man har et etternavn på mindre enn tre bokstaver eller som tilsvarer et fylkesnavn (for eksempel MO eller NORDLAND), vil også det bli godkjent i Foretaksregisteret for et enkeltpersonforetak, selv om de generelle reglene ikke tillater slike.

7.2.2 Modellering av prosess for ENK

Figuren under viser de generelle aktivitetene som følger av etablering av et ENK. Det er kun de aktivitetene som er skiller seg ut ved etablering av ENK som beskrives i forbindelse med modellen. For øvrige plikter og aktiviteter viser vi til beskrivelsene i avsnitt 5.3.2.

Finansiering

I hovedsak er dette punktet bestemmende for hvorvidt etablerer har anledning til å etablere et AS fremfor et ENK. Slik sett vil tilgang på finansiering kunne tvinge etablerer til å etablere et ENK.

Et annet moment er at eier personlig vil hefte for de forpliktelser og den gjeld selskapet pådrar seg. Slik sett medfører valg av finansiering en større personlig risiko for etablerer enn hva tilsvarende finansiering i et AS. Etablerer må derfor vurdere risikoen for å tape innskutt kapital og eventuelt lånebeløp og dermed hvilke konsekvenser dette vil ha ved at banken for eksempel kan begjære huset solgt ved en konkurs. Etablerer bør være klar over, og ha vurdert, denne risikoen før virksomheten etableres. Valg og tilgang på finansiering bør derfor avklares før selskapet etableres.

Innmelding av forventet overskudd/ underskudd

Selvstendig næringsdrivende plikter å melde inn forventet overskudd slik at skattekontoret kan beregne forskuddsbetaling av skatt. Som nevnt gjelder denne plikten kun for selvstendig næringsdrivende, se avsnitt 4.2 for nærmere beskrivelse.

Den selvstendig næringsdrivende bør ikke melde inn overskudd før han eller hun vet hvorvidt virksomheten vil starte opp og medføre overskudd (eventuelt underskudd) inneværende år. Grunnen er som nevnt at det må betales forskuddsskatt basert på det overskudd som er meldt inn – uavhengig av når virksomheten eventuelt får inntektene. Ved å melde inn for høyt overskudd risikerer derfor etablereren å betale for mye i skatt, og det som betales inn for mye vil han eller hun i verste fall ikke få igjen før høsten året etter. Se avsnitt 8.7 for nærmere diskusjon av denne utfordringen.

Det må samtidig gjøres oppmerksom på at virksomheten er pliktig til å melde inn forventet overskudd for å drive lovlig, og bør derfor gjøre dette så snart han eller hun har registrert selskapet og starter opp aktiviteter som vil føre til potensielt overskudd.

Rettigheter og forsikringsavtaler med NAV

Dette momentet berører den økte personlige risikoen, utover den risikoen som følger at selvstendig næringsdrivende hefter personlig for selskapets forpliktelser, som etablering av et ENK medfører. Risikoen følger av at selvstendig næringsdrivende ikke er medlem av Folketrygden og derfor har begrensede rettigheter til blant annet sykepengar og pensjon. Etablereren bør derfor ha et bevisst forhold til hvorvidt han/ hun ønsker å ta risikoen ved en dårlig sykepengeordning ved sykdom eller om han/ hun vil inngå en forsikringsavtale med NAV for å redusere denne risikoen, men da til en forsikringspremie.

Etablereren bør allerede i informasjonsinnhentingsfasen hente inn informasjon om dette risikomomentet slik at han eller hun får et overblikk over alle risikomomentene som hefter ved de ulike selskapsformene. Generelt sett anbefales det også å inngå en forsikringsavtale så tidlig som mulig etter virksomhetsstart dersom etablerer vurderer det som hensiktsmessig å inngå en slik avtale – dette for å minimere risikoen i størst mulig grad.

Tilbakemeldinger fra intervjuene vi har gjennomført tyder på at etablerere av ENK har et bevisst forhold til at de faller utenfor Folketrygden, men samtidig er det flere som velger ikke å kjøpe forsikringsordningen da de anser denne som dyr, samtidig som flere oppgir at de også har oppsparte midler å falle tilbake på ved sykdom.

7.3 Ansvarlig selskap/ delt ansvar (ANS/ DA)

I selskapsloven defineres et ansvarlig selskap som følger: "ansvarlig selskap: selskap hvor deltakerne har et ubegrenset, personlig ansvar for selskapets samlede forpliktelser, udelt eller for deler som til sammen utgjør selskapets samlede forpliktelser og som opptre sådan overfor tredjemand". Det å ha et ubegrenset, personlig ansvar for selskapets samlede forpliktelser innebærer at den enkelte eier selv har plikt til å dekke gjelden dersom det ikke finnes midler i selskapet til å dekke denne. Dette medfører igjen at det ikke er noe skille mellom selskapets økonomi og eierens private økonomi.

ANS

Ved denne selskapsformen hefter alle eierne fullt ut solidarisk for den gjelden selskapet måtte pådra seg. I praksis innebærer dette at kreditorene kan kreve at den eller de eieren(e) som er mest betalingsdyktig må betale hele beløpet selskapet måtte skyldes. Fordeling av betaling mellom eierne må da gjøres opp internt i ettertid.

DA

Denne selskapsformen åpner for å begrense risikoen for eierne. Alle deltakerne hefter her for hver sin brøkdel/ prosentandel av gjelden. Delene må til sammen dekke selskapets totale gjeld. Dersom det for eksempel er tre eiere hefter de tre eierne for 1/3 av gjelden hver. Kreditorene må da kreve 1/3 av gjelden fra hver eier, og kan dermed ikke velge hvilken eller hvilke eiere som skal betale gjelden.

7.3.1 Formelle krav til selskapsformene ANS/ DA

Foretaksnavnet må holde seg innen begrensningene gitt i Foretaksnavneloven. Dette innebærer at foretaksnavnet minimum må inneholde tre bokstaver fra det norske alfabetet, det kan ikke alene være navnet på et land, fylke eller kommune, og det skal heller ikke være villedende. Foretaksnavn for ansvarlig selskap skal inneholde ordene ansvarlig selskap eller forkortelsen ANS.

Har deltakerne i det ansvarlige selskap delt ansvar for selskapets forpliktelser skal foretaksnavnet inneholde ordene selskap med delt ansvar eller forkortelsen DA.

Eierne må opprette en skriftlig selskapsavtale som minimum skal inneholde følgende punkter:

- Selskapets navn/ firma
- Navn og bosted for samtlige deltakere/ eiere
- Selskapets formål
- Navnet på den kommunen selskapets hovedkontor lokaliseres i
- Hvorvidt eierne skal skyte inn penger eller eiendeler ved oppstart. I så fall må beløpene størrelse og eiendelenes verdi angis.
- Dersom man velger et DA må ansvarsandel for hver enkelt deltaker angis.

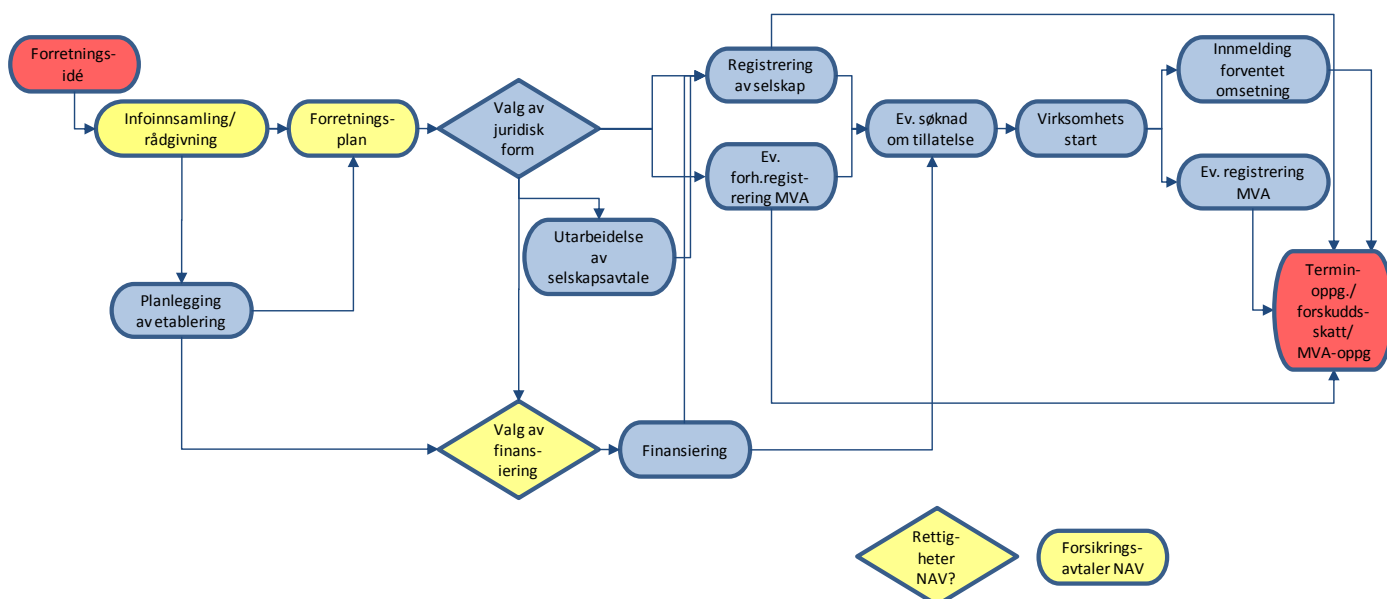
I tillegg til ovennevnte er det fornuftig å inngå en kompanjongavtale som regulerer for eksempel ansvarsforhold (dette er ikke nødvendig ved DA), arbeidsfordeling og -innsats med tilhørende lønn, inntektsfordeling (dersom ikke annet er avtalt skal overskudd og underskudd i foretaket fordeles likt mellom eierne) og fullmakter.

Alle ansvarlige selskaper har bokføringsplikt jmfør Bokføringsloven med forskrifter. Dersom salgsinntektene er større enn fem millioner kroner, har flere enn fem ansatte eller har flere enn fem deltakere skal det ansvarlige selskapet også utarbeide årsregnskap og årsberetning i samsvar med grunnleggende regnskapsprinsipper og god regnskapsskikk og sende dette til Brønnøysundregistrene.

ANS og DA er i utgangspunktet ikke revisjonspliktige, men dersom selskapet omsetter for mer enn fem millioner kroner per år eller har flere enn fem deltakere er det allikevel revisjonspliktig. Ved oppstart må det oppgis hvor mye eierne antar de regner med å tjene kommende år. Skatten beregnes ut fra selskapets resultat, men eierne liknes hver for seg, og skatten skal betales inn av den enkelte eier. Fristen for innbetaling av skatt er uavhengig av inntjeningstidspunktet, og dersom inntektene i selskapet er ujevnt fordelt gjennom året risikerer eierne å måtte betale inn skatt av inntekter de enda ikke har tjent. Som nevnt beregnes også skatten av det beløpet eierne antar de vil tjene inneværende år. Dersom inntektene blir lavere vil man altså ha betalt inn for mye skatt. Se diskusjon av denne utfordringen i avsnitt 8.7.

7.3.2 Modellering av prosess for ANS/ DA

Figuren under viser de generelle aktivitetene som følger av etablering av et ANS/ DA. Det er kun de aktivitetene som skiller seg ut ved etablering av ANS/ DA som beskrives her. For øvrige plikter og aktiviteter viser vi til beskrivelsene i avsnitt 5.3.2.

Valg av finansiering og finansiering

Det er de samme begrensninger og utfordringer knyttet til finansiering for ANS/ DA som for ENK. Det henvises derfor til avsnitt 7.2.2 for disse.

Utarbeidelse av selskapsavtale

Dette er et spesifikt krav for ANS/ DA. Denne må være på plass før registrering av virksomheten. Samtidig utarbeides denne etter at beslutningen om faktisk å starte et ANS/ DA er tatt.

Rettigheter og forsikringsavtale med NAV

Også her er utfordringene like for etablerere av ANS/ DA som for ENK, og det henvises derfor til avsnitt beskrivelse 7.2.2 for disse.

7.4 Norskregistrert utenlandsk foretak (NUF)

Et Norskregistrert Utenlandsk Foretak (NUF) er en norsk filial av et utenlandskregistrert selskap. Det utenlandskregistrerte selskapet kan ha ulike selskapsformer. Basert på tilbakemeldingene fra intervjuene tyder disse på at det vanligste er å etablere et AS i et annet land før det opprettes en utenlandsk avdeling av dette selskapet i Norge. Et NUF er en norsk avdeling av et utenlandsk selskap i en selskapsrettslig forstand, og kan derfor være skattemessig tilhørende til Norge.

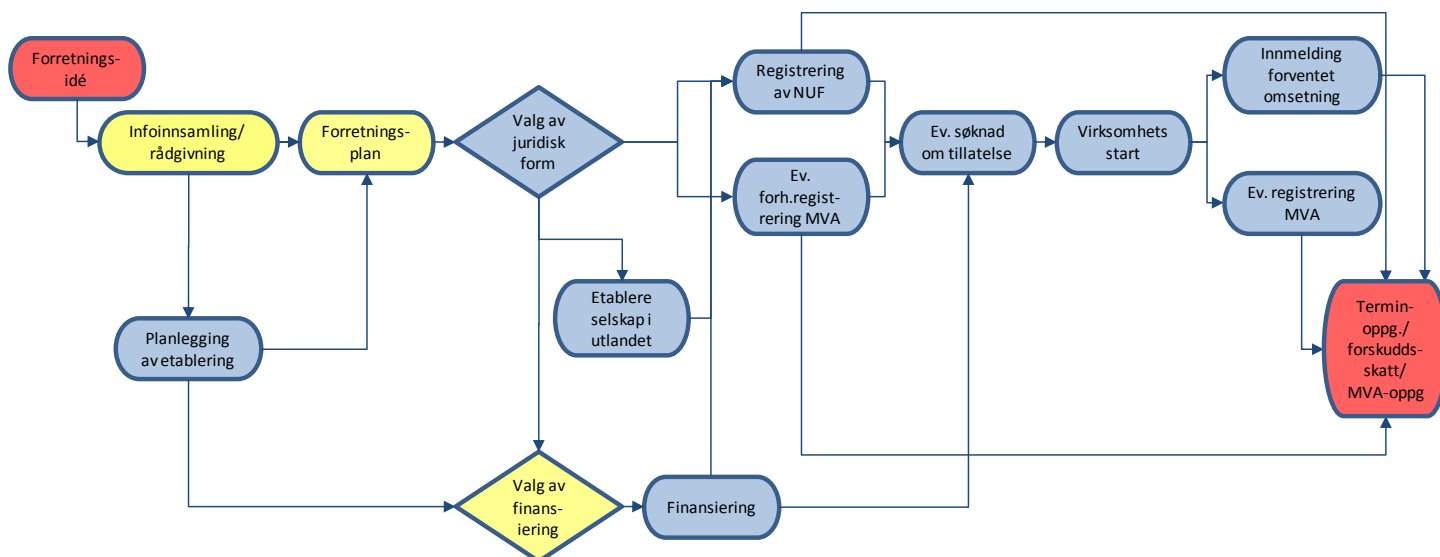
7.4.1 Formelle krav til selskapsformen NUF

Det må i utgangspunktet etableres et selskap i et annet land før det opprettes. Det foreligger ikke noe minimumskrav om egenkapital og heller ikke revisjonsplikt. Når et NUF registreres i Norge gis avdelingen et norsk organisasjonsnummer på lik linje med et vanlig norsk selskap, og det utstedes en pseudo firmaattest som på vanlig måte viser navn på foretaket, styre, signaturrett og annen lignende grunnleggende informasjon. Likevel blir ikke den norske avdelingen et eget rettssubjekt. Det er fortsatt det utenlandske selskapet i juridisk forstand som nå opererer i Norge under et eget organisasjonsnummer.

Som i et ordinært aksjeselskap vil eier bli betraktet som lønnskaker dersom han/ hun er ansatt i selskapet og betaler arbeidsgiveravgift for seg selv. Av den grunn omfattes man som lønnskaker av lovregler i sykepengeordningen i Folketrygden, arbeidsmiljøloven, ferieloven, yrkesskadeforsikring og dagpenger ved arbeidsledighet.

7.4.2 Modellering av prosess for NUF

Figuren under viser de generelle aktivitetene som følger av etablering av et NUF. Det er kun de aktivitetene som er skilt ut ved etablering av NUF som beskrives i forbindelse med modellen, for øvrige aktiviteter viser vi til de generelle beskrivelsene av aktiviteter gitt i avsnitt 5.3.2.

Etablering av selskap i utlandet

Den eneste aktiviteten som skiller seg fra den generelle prosessen ved etablering er NUF er at etablereren først må etablere et selskap i et annet land før en norsk avdeling av dette selskapet kan etableres i Norge.

Tilbakemeldingene fra intervjuene viser at de etablererne vi har snakket med som har etablert NUF har gjort dette på én av to måter. Den første er å ta kontakt med firmaer som har spesialisert seg på å opprette selskap i utlandet der hensikten er å kunne etablere et NUF i etterkant. Intervjuobjektene som har benyttet denne tjenesten oppgir at de kunne velge hvorvidt selskapet som ble engasjert også skulle gjøre nødvendige registreringer i Norge for å registrere NUF'et eller ikke. De vi snakket med valgte full pakke – det vil si at de valgte å la selskapet de engasjerte forestå registreringene. Den andre måten er å engasjere en regnskapsfører for å gjøre samme jobben.

Etablererne oppgir at de oppfatter dette som en enkel måte å etablere et selskap på. De ser det heller ikke som spesielt dyrt å kjøpe bistand til å etablere selskap i utlandet - spesielt ikke sammenlignet med AS som krever egenkapital og har revisjonsplikt.

8. FORBEDRINGSFORSLAG OG TILBAKEMELDINGER

I dette kapittelet vil vi beskrive de deler av etableringsfasen som oppleves som utfordrende for virksomhetene og diskutere forbedringsforslag. Vi vil også gjengi de elementene etablererne gir positive tilbakemeldinger på slik at man også blir klar over hva som virker og eventuelt kan bruke dette videre i forbedringsarbeid.

I utgangspunktet var det selve aktivitetene og selve prosessen knyttet til det å etablere en virksomhet som skulle undersøkes i dette prosjektet. Gjennom intervjuene, både med virksomhetene og øvrige interessenter, har det imidlertid vist seg at hovedutfordringene knytter seg til rammebetingelsene rundt etableringsfasen. Denne konklusjonen underbygges også for eksempel av rapporten "Global Entrepreneurship Monitor – Entreprenørskap i Norge 2008"¹⁰. Denne rapporten er en del av et langsiktig forskningsprosjekt som har pågått siden 1997 og der man årlig har undersøkt omfanget av og forholdene for entreprenørskap i ulike land og der det konkluderes med at det er rammebetingelsene for entreprenørskap som er hovedutfordringen. I samråd med oppdragsgiver ble det derfor besluttet også å beskrive og diskutere forbedringsforslag til rammebetingelsene. Vi har valgt å gruppere aktivitetene i den tidligere beskrevne modellen som naturlig hører sammen. Videre har vi også tatt med øvrige utfordringer knyttet til rammebetingelser eller offentlige myndigheter.

8.1 Forretningsidé

Det at etablereren har bestemt seg for å gå videre med sin forretningsidé med hensikt om å starte virksomhet er definert som startpunkt i etableringsfasen i dette prosjektet. Se definisjon i avsnitt 3.1.1. Arbeidet før denne beslutningen er derfor ikke inkludert i dette prosjektet. Dette gjelder for eksempel produkttesting, markedsundersøkelser, etc. Myndighetene har en rekke virkemidler for å bistå etablerere i denne fasen, spesielt gjennom Innovasjon Norge, men disse virkemidlene er altså ikke vurdert her. Vi har derfor ikke undersøkt hvorvidt myndighetenes rolle kan forbedres knyttet til dette punktet.

8.2 Informasjonsinnsamling og rådgivning, planlegging av etablering og utvikling av forretningsplan

Informasjonsinnsamlingen i etableringsfasen er også en viktig del av planleggingen av etableringen og utviklingen av forretningsplan. Vi har derfor valgt å samle disse aktivitetene da myndighetene her bidrar med informasjon og råd.

Myndighetene, gjennom ulike offentlige virksomheter, er den viktigste tilbyderer av informasjon i etableringsfasen. Den absolutt største informasjonskanalen er nå internett. Men også rådgivningsfunksjonene på telefon og ved personlig rådgivning er viktig.

8.2.1 Offentlig informasjon til næringslivet på internett

Intervjuobjektene gir generelt sett gode tilbakemeldinger på tilgangen til informasjon fra de offentlige myndighetene. Nettsidene til Altinn, Innovasjon Norge, skatteetaten, Bedriftshjelp.no og Bedin.no er de som nevnes som de viktigste nettsidene.

For mye informasjon

Problemet som et stort flertall av intervjuobjektene melder tilbake om er faktisk at det er for mye informasjon. Dette gjelder både at det er mange nettsider å velge mellom, men også at den informasjonen som gis på de enkelte sidene er for omfattende. Et forslag flere av intervjuobjektene har kommet med er å vise de nødvendige aktivitetene en etablerer må igjennom i et flytskjema. Et slikt flytskjema vil hjelpe etablereren med å få et overblikk. I flytskjemaet kan man så legge inn lenker til mer informasjon om de ulike aktivitetene. Som et av intervjuobjektene sa; *"Det bør ikke være nødvendig å lese igjennom 12 A-4 sider for å få svar på et enkelt spørsmål. Man har glemt hva man lurte på når man er ferdige med å lese alt som står om et emne."*

¹⁰ Global Entrepreneurship Monitor – Entreprenørskap i Norge 2008; Handelshøgskolen i Bodø, Bullvåg, Erlend, Jenssen, Svenn Are, Kolvereid, Lars og Åmo, Bjørn Willy

For avansert språk

Videre oppgis det at informasjonen i mange tilfeller er for fokusert på regler og lovhenvvisninger. En enkelt aktivitet med klare tidsfrister som beskrives med språket fra lovteksten fremstår da som unødvendig komplisert. Dette gjelder spesielt for etablerere som er fagspesialister og ikke nødvendigvis har merkantil bakgrunn. Et eksempel kan være skatteetatens beskrivelse av innsendingsfristen for MVA-oppgaver:

“Oppgaven må være kommet frem til skattekontoret innen en måned og ti dager etter utløpet av hver termin, bortsett fra oppgaven for 3. termin hvor fristen er satt til 31. august.”

Det er langt enklere, slik det for eksempel gjøres på nettsidene til Altinn, å oppgi de faktiske datoene MVA-oppgaven må sendes inn på. Denne type formuleringer kan gjøre etablereren usikker, og det går med unødvendig tid til å dobbeltsjekke og finne flere informasjonskilder for å sikre at man faktisk har forstått kravet.

Søkefunksjon på nettsidene

Det har også kommet frem at søkefunksjonen på en del av de offentlige nettsidene er dårlig. *“Man må vite akkurat hva man skal søke etter for å finne informasjonen”* er et utsagn hentet fra et av intervjuene.

Dette gjelder ikke alle sidene. For eksempel for Altinn og Bedin.no oppleves ikke dette problemet som så stort. Men hjemmesidene til spesielt NAV, Innovasjon Norge, Brønnøysundregistrene og Skatteetaten oppleves som vanskelige å finne frem på ifølge tilbakemeldingene fra intervjuene.

Informasjon om viktigheten av forretningsplan

En god forretningsplan er en viktig suksessfaktor for en etablerer. En god forretningsplan vil gi et godt bilde av hva som må til for å lykkes med etableringen, og den gir etablereren et godt beslutningsgrunnlag for hvorvidt etablereren bør gå videre med forretningsideen eller ikke.

Intervjuene våre viser at det kun er halvparten av intervjuobjektene som har utarbeidet en forretningsplan. Det er også påfallende at det stort sett er de etablererne som har erfaring fra næringslivet eller tidligere etableringer som har utarbeidet forretningsplan. I prinsippet er det uerfarne etablerere som sannsynligvis vil ha størst nytte av en forretningsplan da dette vil gi dem et bedre bilde av hva de begir seg ut på og hva som faktisk trengs for å lykkes. Den begrunnelsen som oftest går igjen for ikke å utarbeide en forretningsplan er at dette ikke blir påkrevd verken fra myndigheter eller andre, og at man derfor ikke ser behovet. Det er selvfølgelig farlig å trekke konklusjoner basert på et lite utvalg av bedrifter, men disse resultatene kan tyde på at informasjonen knyttet til hvorfor en slik forretningsplan bør etableres for egen styring av virksomheten ikke er god nok. Behovet for forretningsplan melder seg i større grad med erfaring fremfor tilgjengelig informasjon. Det kommer også frem av intervjuene at de etablererne som har hatt personlig kontakt med rådgivere i større grad har fått god informasjon om hvorfor forretningsplan bør etableres uansett, samt fått hjelp til å etablere en slik. Mangel på informasjon om dette er derfor hovedsakelig et problem knyttet til informasjonstilbudet på internett.

Forbedringsforslag

Tilbudet av informasjon fra offentlige myndigheter bør konsolideres og forenkles. Helt konkret, når det gjelder informasjon knyttet til etableringsfasen, etterlyses det et flytskjema som gir en god oversikt over de aktiviteter, både frivillige og obligatoriske, samt de krav som stilles til etablerere når de skal starte virksomhet.

Det understrekes at dette arbeidet til en viss grad er i gang. Som nevnt i avsnitt 4.1 arbeides det for at både Bedin.no og Bedriftshjelp.no integreres og legges inn under Altinn slik at man kun får én nettside i stedet for tre.

Videre bør det arbeides med både layout og innhold med mål om å forenkle begge deler. Hjemmesidene kan oppleves som en jungel av informasjon, og med dårlige søkefunksjoner blir det vanskelig å finne frem. Informasjonen bør sorteres og struktureres slik at det gis konkret og overordnet informasjon om hva som kreves for å tilfredsstille de krav eller følge de anbefalinger som gis på emnesider for de ulike aktivitetene – for eksempel hvem som skal registrere seg i

MVA-registeret og når. Detaljert informasjon, for eksempel om lovhjælp, unntak fra generelle regler og lignende, bør henvises til via lenker til sider der dette beskrives i detalj. Det bør også vektlegges å gi emnesidene gode navn slik at etablerere som søker informasjon enkelt kan finne den mest relevante emnesiden gjennom søkefunksjoner på de ulike hjemmesidene.

Informasjon om hvor viktig utarbeidelsen av en god forretningsplan er bør forbedres. Ettersom dette er en frivillig aktivitet kan det være vanskelig å nå frem med budskapet, men det bør legges ned en spesifikk innsats for å øke andelen etablerere som faktisk utarbeider en forretningsplan.

8.2.2 Rådgivning per telefon eller personlig kontakt

Det finnes en rekke rådgivningstjenester både per telefon og ved for eksempel kommunale og fylkeskommunale rådgivningskontorer.

Narviktelefonene

Denne tjenesten får generelt sett gode tilbakemeldinger, og det har ikke kommet frem forbedringsforslag knyttet til denne tjenesten.

Kommunale og fylkeskommunale rådgivningskontor

Også denne tjenesten får generelt sett gode tilbakemeldinger fra de etablererne vi har snakket med som faktisk har brukt denne tjenesten.

Forbedringsforslag

Flere av etablererne vi har snakket med har faktisk ikke vært klar over denne tjenesten og har derfor ikke benyttet seg av tilbudet. Et forbedringsforslag er derfor å markedsføre denne tjenesten bedre – spesielt med tanke på at tjenesten får gode tilbakemeldinger.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge er en av de viktigste kanalene for offentlige virkemidler. Ifølge Lov om Innovasjon Norge¹¹ er selskapets formål følgende: *“Innovasjon Norge har til formål å fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet, og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon, internasjonalisering og profilering.”*

Tilbakemeldingene fra intervjuene tyder på at både oppfattelsen av hva Innovasjon Norge skal gjøre og hvem som faktisk får støtte ikke nødvendigvis stemmer overens med Innovasjon Norges mandat. For det første henger det igjen en oppfattelse av at Innovasjon Norge generelt sett kan bidra med oppstartsmidler til alle typer etableringer – også såkalte levebrødsvirksomheter. En annen tilbakevendende oppfatning er at det er langt enklere å få økonomisk støtte i “distriktet”. Et av intervjuobjektene opplyste faktisk at en venninne som startet tilsvarende virksomhet i Trondheim fikk økonomisk støtte fra Innovasjon Norge fordi det ikke fantes tilsvarende virksomhet i området, mens hun selv fikk avslag fordi det allerede var etablert tilsvarende virksomhet i Oslo-området. Dette skaper en følelse av urettferdighet, og kan være med på å trekke ned om dømmet til det viktige arbeidet Innovasjon Norge faktisk gjør. Et slikt inntrykk underbygges også av Riksrevisjonens rapport 3:4 (2008-2009)¹² om Innovasjon Norge. Her kommer det frem at prosjekter som ikke defineres som innovative fikk 55 prosent av tildelte midler. Videre deles prosjekter som defineres som innovative i to kategorier basert på grad av innovasjon. Kategori I omfatter innovasjon på fylkes- og bedriftsnivå. For denne kategorien er det altså tilstrekkelig at noe er nytt for den aktuelle bedriften eller i fylket. Produktet eller tjenesten kan slik sett være kjent ellers i bransjen og i andre fylker. Det kommer også frem av rapporten at sektor- og distriktshensyn er førende for forvaltningen av flere sentrale virkemidler.

Det er to intervjuobjekter som har deltatt i et kvinnenettverk etablert og organisert gjennom Innovasjon Norge. Nettverket får midler til å gjennomføre kurs og opplæring nettverket selv mener de har behov for. Ordningen har fått meget god tilbakemelding, både når det gjelder det faglige innholdet, men ikke minst gjennom det å skape et fellesskap med andre som har tilsvarende ut-

¹¹ Lov om Innovasjon Norge, <http://lovdata.no/all/tl-20031219-130-001.html#1>

¹² Riksrevisjonens undersøkelse av Innovasjon Norge som statlig næringsutviklingsaktør, Dokument nr. 3:4 (2008-2009); http://www.riksrevisjonen.no/SiteCollectionDocuments/Dokumentbasen/Dokument3/2008-2009/Dok_3_4_2008_2009.pdf

fordringer og der medlemmene kan bruke hverandre som sparringspartnere. Innvendingen mot denne ordningen er at det har vært lite generell informasjon om ordningen. De to intervjuobjektene vi snakket med oppga at de hadde kommet inn i nettverket gjennom bekjente.

Forbedringsforslag

Etablerernes forventinger bør avstemmes med det Innovasjon Norge faktisk kan bidra med. For eksempel det å klargjøre at distriktsutvikling er en del av Innovasjon Norges mandat kan redusere det etablererne i mer sentrale strøk opplever som skjevfordeling. Også det å kommunisere at innovasjon i kategori I innebærer innovasjon på fylkes- eller bedriftsnivå kan bidra til å øke forståelsen av hvorfor to virksomheter som i utgangspunktet driver med det samme kan defineres som nyskapende i ett fylke, men ikke et annet. Stikkordet er informasjon slik at etablererne vet hva Innovasjon Norge kan gjøre for ulike typer virksomheter i ulike deler av landet og hvorfor det eventuelt er forskjeller.

Samtidig er det også et økt informasjonsbehov knyttet til de virkemidlene som ikke nødvendigvis innebærer tilskudd, men for eksempel etablering av nettverk. Disse virkemidlene kan ofte være vel så viktige som tilskudd – både faglig, men ikke minst menneskelig og sosialt da etablerere ofte er i en sårbar situasjon der støtte fra andre i samme situasjon kan være til stor hjelp.

NAV

De fleste av våre intervjuobjekter har vært i kontakt med NAV for å innhente informasjon enten om egne rettigheter eller ansattes rettigheter. Intervjuene avslører store utfordringer når det kommer til informasjon.

Generelt sett gjelder det også for NAVs hjemmeside at det er forbedringspotensial både når det gjelder layout og innhold. Se avsnitt 8.2.1.

Når det gjelder kontakt per telefon har det kommet til dels kraftig kritikk av denne tjenesten. For det første oppleves det som vanskelig å komme igjen og i det hele tatt å få svar. Videre oppgis det at førstelinje ofte ikke kan svare på de spørsmål etablereren har. Etablereren blir da satt videre til en saksbehandler. Her gjentas problemet med at telefonen ikke blir besvart, og hele prosessen må startes på nytt. Flere av våre respondenter forteller at de rett og slett har gitt opp etter flere henvendelser.

Et annet problem som er meldt tilbake, spesielt i Oslo-området, er at det også er manglende norskkunnskaper til flere av dem som besvarer telefoner i førstelinjen. Det er selvfølgelig farlig å generalisere når det gjelder dette, men denne tilbakemeldingen har gått igjen i en rekke intervjuer, og intervjuobjektene oppgir også at problemet har oppstått ved gjentatt henvendelser. Denne faktoren kompliserer også informasjonsinnhenting og medfører irritasjon for etablereren som søker informasjon.

En tredje problemstilling som trekkes frem er at en saksbehandler i andre linje ofte ikke kan svare på spørsmål innen ulike emner, og etablereren blir derfor bedt om å ringe andre avdelinger eller lignende for å få svar på alle spørsmålene sine.

Et siste element er opplevd grad av service. En gjennomgående tilbakemelding fra intervjuobjektene er at de opplever relativt lav grad av hjelpelighet og serviceinnstilling. Flere av intervjuobjektene melder tilbake at, etter å ha vært i kontakt med NAV for å få svar på konkrete spørsmål uten å få nødvendige svar, har de selv måtte undersøke egne rettigheter eller krav for så å vende tilbake til NAV for å få en bekreftelse på hvorvidt dette er riktig eller galt. Dette er et stort irritasjonsmoment da etablereren føler de gjør den jobben NAV skulle gjort selv. Det kommer også frem i flere intervjuer at etablererne som har tatt kontakt opplever at de ikke blir møtt med den respekt, forståelse eller høflighet de forventer. Det understrekes at dette er subjektive opplevelser, men ettersom dette punktet er trukket frem uoppfordret i flere intervjuer kan det være verd å nevne. Som et av intervjuobjektene sa "man burde blitt møtt av rolige mennesker som hjelper deg videre".

Alle disse elementene fører til at informasjonsinnhenting tar unødvendig lang tid og at den eventuelt også blir ufullstendig dersom etablereren gir opp. Prosessen oppleves også som et irritasjonsmoment fra etablerernes side.

Det er ingen av våre intervjuobjekter som har tatt personlig kontakt med NAV gjennom deres kontorer. Vi kan derfor ikke gi noen tilbakemeldinger knyttet til denne formen for informasjonstilbud og rådgivning.

Forbedringsforslag

Ifølge de tilbakemeldinger vi har fått i våre intervjuer kan graden av tilstedeværelse på telefon forbedres betraktelig. Også tilgang på informasjon og mulighet til å få svar på spørsmål i første linjen bør bedres. Tilbakemeldingene tyder også på forbedringspotensial knyttet til serviceinnstilling overfor brukerne.

Et konkret forbedringsforslag som kom opp under intervjuene er at brukerne som henvender seg til NAV får en egen kontaktperson. Denne personen får så ansvaret for å samle inn den informasjonen brukeren trenger og så vende tilbake til brukeren med informasjonen. Dette eksempelet er hentet fra skatteetaten der etablereren av en virksomhet faktisk blir kontaktet uoppfordret av skatteetaten der etablerer blir oppfordret til å ta kontakt ved spørsmål og der det også oppgis kontaklinformasjon til én saksbehandler som vil svare på de spørsmål etablereren har.

Øvrige tilbakemeldinger

Spesielt servicen skattekontorene yter ved å sende en informasjonspakke og/ eller ta kontakt med etablereren etter at en virksomhet er registrert i Brønnøysundregistrene for å informere om de plikter man har i forhold til skatteetaten trekkes frem som et eksempel til etterfølgelse. Det å få tildelt én saksbehandler med kontaklinformasjon direkte til denne anses som et meget positivt tiltak. Det oppleves enkelt å få svar på den henvendelser man har, og det bidrar også til en trygghetsfølelse for den enkelte om at de ivaretar sine plikter.

8.3 Valg av juridisk form og finansiering

Tilbakemeldingene fra intervjuene vi har gjennomført viser at utfordringene knyttet til valg av juridisk form og finansiering henger tett sammen. I tillegg dreier utfordringene knyttet til både valg av juridisk form og finansiering seg hovedsakelig om rammebetingelser - ikke selve valget eller aktiviteten. Under gjengir vi de utfordringer og forbedringsforslag som er knyttet til de ulike selskapsformene, samspillet mellom dette valget og finansiering og også spesifikke utfordringer knyttet til finansiering.

AS

Hovedutfordringen knyttet til denne selskapstypen er kravet om aksjekapital på 100.000,- kroner ved oppstart, samt revisjonsplikten. Begge problemstillingene er velkjente i samfunnsdebatten.

Krav til aksjekapital og finansiering

Når det gjelder kapitalkravet til AS så oppleves det som for dyrt for mange etablerere både å skaffe kapitalen, men også å binde opp et så stort beløp. Det må nevnes at kapitalkravet også kan dekkes ved gjenstander i selskapet, men da skal det foreligge taksering av disse eiendelene, og revisor skal attestere på at gjenstandene har en verdi på minimum 100.000,- kroner. For eksempel viser tilbakemeldingene fra etablerere innen tjenesterådgivning, der behovet for produksjonsutstyr er meget lavt og der det derfor ikke er aktuelt å møte kapitalkravet gjennom gjenstander, at det anses som dyrt å binde 100.000,- kroner i kapital. Flere av intervjuobjektene oppgir også at sett i forhold til en bruttoomsättning på kanskje 500.000,- kroner så oppleves et kapitalkrav på 100.000,- kroner som meget høyt.

Tilgangen på kapital er en tilhørende utfordring. For å få banklån eller lån av andre finansinstitusjoner må man som regel stille sikkerhet i eiendeler eller lignende. Flere intervjuobjekter oppgir at de har stilt i banken med godt bearbejdede forretningsplaner der det til og med er inngått avtaler med leverandører og kunder, og banken uttrykker seg positivt til planene, men uten sikkerhet i for eksempel etablererens bolig eller tilsvarende eiendeler så kan de ikke tilby lån.

Tilbakemeldingene fra intervjuene tyder på at tilgang på eksterne investorer hovedsakelig er begrenset til venner og bekjente som kan være villige til å gå inn med kapital i den planlagte virksomheten. Men det å få inn andre eiere, dersom man har tilgang på denne type investorer, og dermed gi fra seg deler av kontrollen, og ikke minst gevinsten ved eget arbeid, kan gjøre etablere skeptiske til denne finansieringsformen.

Det finnes også offentlige tilskuddsordninger som kan bidra til finansiering av selskapet, men det stilles strenge krav til hvem som kan få denne type støtte og ikke. Disse tilskuddsordningene administreres hovedsakelig av Innovasjon Norge, se avsnitt 8.2.2 for nærmere beskrivelse.

Alternativet til ekstern kapital er egne oppsparte midler.

Flere av intervjuobjektene som har opprettet et ENK eller ANS/ DA oppgir at de ideelt sett ville opprettet et AS dersom de hadde tilgang på kapital. Hovedgrunnen ligger i at den personlige risikoen reduseres betraktelig ved å etablere et AS da man ikke hefter personlig for selskapets gjeld og forpliktelser. Men også det at man som arbeidstaker i et AS blir medlem av folketrygden og har en mye større trygghet ved egen og/ eller barns sykdom oppgis som grunn for å opprette AS fremfor å være selvstendig næringsdrivende. Det ble fremsatt et klart ønske om at kapitalkravet til AS, spesielt for AS med få ansatte og lav omsetning, ble redusert eller til og med fjernet. Det ble også argumentert med at det ikke er noe kapitalkrav for NUF, og dersom myndighetene foretrekker AS fremfor NUF burde denne forskjellen elimineres.

Motargumentet mot å fjerne kapitalkravet til AS er nettopp det at etablereren ikke hefter personlig for selskapets gjeld eller forpliktelser. Etablereren risikerer kun å tape innskutt egenkapital, og kreditorer har derfor få muligheter til å få igjen utestående dersom det ikke finnes midler i selskapet.

Revisjonsplikt

Tilbakemeldingene fra intervjuene viser at revisjon ses som en ren kostnad for etablererne. Etablererne ser ikke verdien av en revisjon, spesielt ikke dersom de har regnskapsfører. "Hvorfor skal jeg betale 10.000,- kroner i året for at en revisor skal skrive ut et papir og ta stikkprøver av de 40 bilagene jeg har i året for å sjekke at de stemmer" er ett av utsagnene som ble uttalt i intervjuene. Spesielt holdt opp mot NUF som ikke har revisjonsplikt oppleves også denne forskjellen som uforståelig for mange etablerere.

Denne diskusjonen er en kjent problemstilling, og den har også vært utredet i Norge i NOU 2008:12 – Revisjonsplikten for små foretak¹³. Flertallet i utvalget som ble satt ned for å vurdere revisjonsplikten gikk inn for å beholde revisjonsplikten for alle aksjeselskap.

Forbedringsforslag

For mange etablerere er etablering av AS ikke et alternativ grunnet kapitalkravet. Mange oppgir også at kostnaden knyttet til revisor bidrar til å gjøre denne selskapsformen for dyr. Disse etablere blir derfor tvunget til å velge blant de gjenstående selskapsformene.

Basert på tilbakemeldingene fra intervjuene foreslås det derfor at krav til kapital og revisjonsplikt for AS revurderes. Flere intervjuobjekter har påpekt at det bør være en tilnærming av kravene til de ulike selskapsformene, spesielt mellom AS og NUF, og det har kommet konkrete forslag om å begrense kapitalkravet, samt fjerne revisjonsplikten for AS med omsetning under fem millioner kroner og fem ansatte eller færre (tilsvarer begrensningene for revisjonsplikten for ANS/ DA) og begrensninger til balansesum (for eksempel 20 millioner kroner som er en begrensning for ENK før revisjonsplikt inntreer).

ENK og ANS/ DA

Utfordringene knyttet til disse selskapene er den personlige risikoen som følger av at eierne hefter personlig for den gjeld og de forpliktelsene virksomheten pådrar seg. Den andre store utfordringen er knyttet til at eierne ikke er medlem i folketrygden.

¹³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2008/nou-2008-12.html?id=520230>

Ingen av intervjuobjektene våre har stilt seg uforstående til at eier hefter for forpliktelser ENK og ANS/ DA påtar seg. Det har slik sett ikke kommet frem forbedringsforslag knyttet til risikoen som følger av at eier hefter for virksomhetens gjeld og forpliktelser. Forbedringsforslagene har dreid seg om endring av krav til AS slik at dette blir et reelt alternativ for flere etablerere. utfordringene knyttet til medlemskap i folketrygden diskuteres i avsnitt 8.9.

NUF

Etablererne som har valgt å etablere NUF har ikke noe å utsette på de tilhørende pliktene og kravene. utfordringene de møter er knyttet til markedet og det dårlige ryktet NUF har fått. Vi har fått utsagn som "det er synd at noen useriøse ødelegger for oss andre som har valgt denne selskapsformen". Etablerere vi har snakket med ser det derfor som en utfordring å markedsføre seg som NUF og frykter at selskapsformen vil begrense kundegrunnlaget. Dette momentet fører til at flere etablerere som vurderer denne selskapsformen allikevel velger å etablere andre typer selskaper. Tilbakemeldinger fra intervjuene tyder også på at det å få tilgang på finansiering kan være spesielt utfordrende for denne type selskaper. Det har blitt fremhevet at for eksempel banklån er vanskelig å få for denne type selskap.

Intervjuene viser at mange etablerere vurderer denne selskapsform som meget attraktiv objektivt sett. Selskapsformen innebærer som nevnt ikke personlig ansvar for gjeld og forpliktelser virksomheten har pådradd seg, som ansatt i eget NUF er etablereren medlem i folketrygden, og etablereren slipper samtidig kapitalkravet og revisjonsplikten som følger av AS. Basert på tilbakemeldingene fra intervjuene er det kun de markedsmessige hensynene som begrenser flere etablerere i å velge denne selskapsformen.

På den andre siden har begrensningene i ansvar og kapitalkrav flere uønskede effekter, og det er ikke uten grunn at NUF har fått et dårlig rykte. For eksempel oppgir Jan-Egil Kristiansen, leder Skattekrim Øst, i en presentasjon holdt i forbindelse med UNIO-konferansen i 2008¹⁴ at selskapsformen vanskeliggjør norske myndigheters muligheter til blant annet å avdekke skatteunndragelser. Han sier videre at selskapsformen benyttes av kriminelle elementer til å begå ulike former for økonomisk kriminalitet. Det oppgis i samme presentasjon at det også er seks ganger så mange konkurser i NUF som i andre foretaksformer.

Forbedringsforslag

Det har ikke kommet inn forbedringsforslag til hvordan etablering av NUF kan gjøres enklere. Etablererne selv har heller ingen motforestillinger mot å etablere eget NUF – tilbakemeldingene fra intervjuene viser som nevnt at det kun er markedshensyn som gjør at etablerere velger bort NUF.

Dersom myndighetene ønsker å redusere tilfanget av nye NUF må forskjellene i krav til de øvrige selskapsformene reduseres – enten ved å forenkle kravene og rettighetene knyttet til de øvrige selskapsformene, eller ved å skjerpe kravene til NUF. De faglige rådene fra for eksempel skatteetaten er å innføre samme krav til NUF som for AS.

Finansiering generelt

Finansiering er tidligere omtalt i forbindelse med kapitalkravet til AS. Etablererne har selvfølgelig også behov for kapital knyttet til øvrige nødvendige investeringer i produksjonsutstyr, lokale, varrelager og lignende.

Det er også samme type problemer som oppstår ved å skaffe kapital til øvrige investeringer som for aksjekapital. En forskjell er investeringer i lokale eller eiendeler der disse har en gjensalgsverdi. Basert på intervjuene viser disse at ved å stille disse gjenstandene som sikkerhet er det enklere å få banklån eller lån fra andre. I de fleste slike tilfeller må investor uansett i noen grad stille med egenkapital eller sikkerhet i personlige eiendeler utover eiendelen som kjøpes inn for å få innvilget lån.

¹⁴ UNIO-konferansen 2008 – Svart økonomi – art, omfang og konsekvenser, Jan-Egil Kristiansen, leder av Skattekrim Øst, [http://www.uho.no/kunder/uno/mm.nsf/lupGraphics/Jan-Egil_Kristiansen.ppt/\\$file/Jan-Egil_Kristiansen.ppt](http://www.uho.no/kunder/uno/mm.nsf/lupGraphics/Jan-Egil_Kristiansen.ppt/$file/Jan-Egil_Kristiansen.ppt)

Intervjuene oppgir at de savner et tilbud av billig finansiering som alternativ til banklån der de fleste oppgir at de har måttet stille personlig eiendom som sikkerhet for å få lån.

Tilbakemeldingene fra intervjuene viser også at det hovedsakelig er venner, bekjente eller familie som er kilde til eventuell ekstern finansiering. De etablererne vi har intervjuet befinner seg i det segmentet vi vil kalle levebrødsetablering. To av de etablererne vi har intervjuet har oppgitt at de har søkt på tilskuddsordninger uten å nå opp. Den ene av disse to opplevde som nevnt tidligere at en venninne som etablerte helt tilsvarende virksomhet i Trondheim fikk tilskudd da denne etableringen ble vurdert som nyskapende i den regionen.

En av etablererne vi intervjuet har mottatt dagpenger under etablering i regi av NAV, se beskrivelse i avsnitt 4.3.3. Hun mottok støtte i tre pluss seks måneder. For å kunne delta i støtteordningen måtte hun melde seg arbeidsledig. Hun opplevde dette som det hun kalte nedverdiggende da hun alltid har vært yrkesaktiv, og i den fasen hun satser og ønsker å skape noe selv følte hun det nærmest som om hun snyltet på systemet ved å melde seg arbeidsledig. Hun oppga samtidig at flere hun hadde kontakt med som mottok tilsvarende støtte hadde samme følelse. Dette er selvfølgelig en særdeles subjektiv vurdering, men vi anser det som verd å kommentere. Videre oppga hun at for hennes del, samt flere hun hadde snakket med, opplevde perioden med støtte som for kort til å få virksomheten opp å gå.

Forbedringsforslag

Når det gjelder finansiering generelt må arbeidet med å tilby gode finansieringsordninger videreføres. Et alternativ her kan være å øke tilbudet og markedsføringen av nettverkskreditt, se beskrivelse i avsnitt 4.4.1.2. Dette vil være et godt alternativ til banklån – spesielt for små virksomheter med lavt kapitalbehov, for eksempel etablering innen tjenesterådgivning.

I dette prosjektet har vi ikke fokusert på etableringer innen uttalte satsingsbransjer (ifølge st.meld. nr. 7 (2008-2009) – Et nyskapende Norge¹⁵ er regjeringens fem satsingsområder miljø, energi, reiseliv, marin og maritim sektor), på teknologibaserte og kunnskapsintensive etableringer eller bedrifter med stort innovasjons- og vekstpotensial. Det er en rekke finansieringsordninger som retter seg spesielt inn mot disse. Virksomheter med høye vekstambisjoner er en viktig bidragsyter til verdiskapningen og innovasjonsgraden i næringslivet. Men ifølge GEM 2008¹⁶ utgjør slike etableringer kun 1,01 prosent av etableringene i 2008 (opp fra hhv 0,70 prosent og 0,73 prosent i 2006 og 2007). Såkalte levebrødsetableringer utgjør derfor et overveldende flertall av antall etableringer, og tilpasninger av finansieringsordninger også for denne gruppen bør forbedres.

Spesielt ettersom flertallet av nyetableringer er i form av ENK og ANS/ DA, og den tilhørende personlige risikoen er langt høyere for disse selskapsformene enn for AS og NUF, bør det vurderes tiltak som enten forenkler etablering av AS eller reduserer den tilknyttede risikoen og/ eller tilgangen på kapital for ENK og ANS/ DA.

Dagpenger under etablering

Som nevnt ble det oppgitt av den etablereren som hadde mottatt denne type støtte at det å melde seg arbeidsledig var en barriere for å delta i støtteordningen. Selv om det bare er basert på tilbakemelding fra én etablerer bør det vurderes hvorvidt denne ordningen for eksempel kan omformes til et stipend der det stilles tilsvarende krav til mottaker som det gjør under dagens ordning.

Etablereren som deltok i denne ordningen fremholdt også at ordningen burde utvides i tid slik at etablererne mottok støtte i en lengre periode for å få en levedyktig virksomhet på beina. Som hun sa "det er bedre at færre mottar støtte og lykkes enn at flere mottar støtte og mislykkes". Ettersom dette er tilbakemeldinger kun basert på ett intervjuobjekt vil vi ikke gi en klar anbefaling på dette punktet, men foreslå at denne ordningen utredes videre.

¹⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nhd/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-7-2008-2009-5/1/5.html?id=538068>

¹⁶ Global Entrepreneurship Monitor – Entreprenørskap i Norge 2008; Handelshøgskolen i Bodø, Bullvåg, Erlend, Jenssen, Svann Are, Kolvereid, Lars og Åmo, Bjørn Willy

8.4 Registrering av selskap

Tilbakemeldingene fra intervjuene er positive når det gjelder registrering av selskap på Altinn. De intervjuobjektene som har erfaring med tidligere etableringer før Altinn ble innført oppgir at Altinn har medført en enorm forenkling sammenlignet med tidligere registrering på papir, både når det gjelder selve registreringen og når det gjelder saksbehandling fra myndighetenes side. De oppgir samtidig at sannsynligheten for å gjøre feil under registrering også er betydelig redusert.

Det som har kommet av forbedringsinnspill har vært at etablererne ønsker at alle innmeldinger og søknader skal gå via Altinn da det vil være en forenkling for dem kun å forholde seg til én portal, samt at det også er tidsbesparende ved at nødvendig selskapsinformasjon kan fylles inn automatisk.

Et innspill, som kun har fremkommet i få intervjuer, er at språket kan være noe vanskelig og "akademisk", og dette kan skape en usikkerhet om hvorvidt etablereren har registrert seg korrekt og inngitt de påkrevde opplysningene. Dette har hovedsakelig vært knyttet til etablerere innen bygg og anlegg, se også diskusjon i avsnitt 8.2.1. Det understrekes på den andre siden at et stort flertall av intervjuobjektene på konkret spørsmål om hvordan språket oppfattes oppgir at de ikke synes dette er vanskelig formulert. Det bør allikevel vurderes hvorvidt språkbruken kan forenkles for ikke å skape en barriere for etablerere som opplever språket som vanskelig.

Det kan nevnes at det kun er ett av intervjuobjektene våre som registrerte seg via papir. I dette intervjuet ble det påpekt at dette var tungvint da det tok lang tid å samle nødvendig informasjon og registrere seg via papirblanketter. Det anbefales allikevel ikke å iverksette tiltak for å forenkle denne prosessen da det er ønskelig å få flest mulig til å benytte Altinn – både for å effektivisere etablererens arbeid, men også myndighetenes saksbehandling.

Forbedringsforslag

Arbeidet med å gjøre Altinn til eneste kontaktpunkt mellom myndigheter og virksomheter må videreføres. Det er et klart ønske fra bedriftene at man bør kunne finne alle skjema gjennom Altinn – også kommunale og fylkeskommunale skjema. De uttrykker også et ønske om at mest mulig informasjon forhåndsutfylles.

I dag er de fleste kommunale og fylkeskommunale skjemaene tilgjengelige på de ulike kommunale og fylkeskommunale hjemmesidene. Det er hovedsakelig tre leverandører som har utviklet skjemaløsningene for kommunene og fylkeskommunene, og det er også disse tre leverandørene som driver serverne der skjemaene ligger tilgjengelig fysisk sett. Gjennom Altinns lenketjeneste har noen av disse skjemaene blitt tilgjengeliggjort for brukeren gjennom pålogging på Altinn. Dette gjelder for eksempel skjenkebevilling for Drammen kommune. Skjemaet ligger fysisk på den eksterne leverandørens server, men er koblet til Altinn. Ved å logge seg på via Altinn kan man finne skjemaet og tilgjengelig informasjon om virksomheten hentes fra ulike registre og forhåndsutfylles i det aktuelle skjemaet.

I noen tilfeller er det også mulig å logge seg på kommunale sider, men da med annet brukernavn og passord enn det som benyttes på Altinn. Gjennom en slik pålogging vil brukeren også i dette tilfellet kunne få forhåndsutfylt informasjon om virksomheten, gitt at det aktuelle skjemaet åpner for forhåndsutfylling, men graden av forhåndsutfylling vil da avhenge av hvilke registre det kommunale skjemaet er knyttet opp mot.

Som nevnt er det viktige for virksomhetene å kunne henvende seg ett sted for å finne alle skjemaer og registreringer, samt få forhåndsutfylt informasjon i størst mulig grad. Hvorvidt skjemaene er fullstendig integrert i Altinn, som for eksempel selvangivelsen, er ikke viktig, men det å logge inn på Altinn, og dermed få tilgang til nødvendige skjema på sin side med forhåndsutfylt informasjon, er det de ønsker. Med andre ord fungerer ordningen med lenketjenester tilfredsstillende ut fra de behov intervjuobjektene uttrykker. Arbeidet med å få inn flere kommuner enn kun Drammen kommune gjennom denne type lenketjeneste anbefales derfor med bakgrunn i ønskene fra bedriftene.

Det påpekes at det i tildelingsbrevet til Brønnøysundregistrene for 2010 spesifikt er sagt at Brønnøysundregistrene ikke skal arbeide for å integrere kommunale tjenester i Altinn før Altinn II versjon 2 er fullført. Det at Drammen kommunes skjemaer er tilgjengeliggjort via Altinn, som nevnt

over, må anses som en pilot. Videre opplyses det at det i mandatet til videreutviklingen av Altinn II sies at det skal tilrettelegges slik at kommunale skjema skal kunne tas inn i Altinn. Dette er ment som en teknisk tilrettelegging slik at det er fysisk mulig å tilgjengeliggjøre kommunale skjema i Altinn på sikt.

Det å øke andelen kommuner som har påloggingsmuligheter, og derigjennom muligheter for forhåndsutfylt informasjon, vil også være en hjelp, selv om dette medfører en ekstra pålogging, i tillegg til pålogging i Altinn, og dermed ikke helt tilfredsstillende ønsket om kun å måtte forholde seg til én portal.

Et øvrig forbedringsforslag fra virksomhetene er at kravet til informasjon som kreves av de ulike kommunene samordnes slik at informasjonen gitt i søknaden til én kommune kan gjenbrukes i en eventuell ny søknad i en annen kommune. I den forbindelse bør det også gis retningslinjer for utforming av søknadsskjemaene slik at disse er tilnærmet like fra kommune til kommune. Spesifikkere, kommunale krav kan for eksempel gis på slutten av søknaden slik at også kommunal selvbestemmelsesrett ivaretas. Det understrekes at det gjennom ELMER-standardene, se nærmere omtale i avsnitt 8.6.

8.5 Forhåndsregistrering i MVA-registeret

Bakgrunnen for at det gis tilgang til å forhåndsregistrere seg i MVA-registeret (se avsnitt 4.2 for hvilke vilkår som må oppfylles for å kunne forhåndsregistrere seg) er ifølge skatteetatens "Retningslinjer for forhåndsregistrering og tilbakegående avgiftsoppgjør"¹⁷ at næringsdrivende som har betydelige anskaffelser i en oppstartsfasen vil ha et likviditetsmessig behov for fortløpende å kunne fradragsføre den inngående MVA-avgiften som påløper ved anskaffelsene. Videre er det også praktiske forhold som vektlegges for denne tilgangen. Dersom en virksomhet overstiger grensen på en omsetning på kr. 50.000,- eks MVA allerede ved første salgstilfelle har ikke virksomheten anledning til å anføre MVA-avgift i salgsdokumentet dersom de ikke er registrert i MVA-registeret. Registrering i MVA-registeret kan ta noe tid, og mange virksomheter vil derfor ha behov for å registrere seg før omsetningsgrensen er nådd.

I intervju med eksperter har det blitt trukket frem at den samfunnsøkonomiske nytten av denne tilgangen kan diskuteres ettersom det brukes ressurser, både fra myndighetenes side og fra virksomhetenes side, for å søke og innvilge, eventuelt avslå, disse søknadene. Ordningen medfører også risiko for dobbeltarbeid for etablerere som antar at de innfrir vilkårene for forhåndsregistrering, men så får avslag på søknaden. Det er også en risiko for at deres finansieringsbehov vil økes dersom de hadde tatt høyde for MVA-kompensasjon for foretatte investeringer eller lignende.

Sett fra etablererne som får innvilget forhåndsregistrering sin side vil dette være viktig likviditetsmessig, og slik sett en hjelp i oppstartsfasen. Basert på informasjonen vi har innhentet i dette prosjektet vil vi ikke trekke noen konklusjoner om hvorvidt den samfunnsøkonomiske nytten av denne tilgangen er positiv eller ikke.

Gitt opplysningene vi har innhentet om forhåndsregistrering i MVA-registeret har vi ingen forbedringsforslag knyttet til denne aktiviteten.

Det påpekes at det fra årsskiftet 2009/ 2010 har blitt gjort en endring i MVA-loven som er tydeligere på at man ikke kan registrere seg i MVA-registeret før MVA-pliktig omsetning har passert kr. 50.000,-. Med andre ord må man sende inn del 2 av samordnet registermelding separat i etterkant av innsendingen av del 1. Intervjuobjektene som har bidratt til dette prosjektet har etablert sine virksomheter i 2008 og har derfor ikke kunnet gi innspill på denne innstramningen i anledning til å registrere seg i MVA-registeret. Vi kan derfor ikke si noe om bedriftenes syn på denne endringen i denne rapporten.

¹⁷ Retningslinjer for forhåndsregistrering og tilbakegående avgiftsoppgjør, Artikkel 19. juni 2006, Skatteetaten, <http://www.skatteetaten.no/no/Artikler/2006/Retningslinjer-for-forhandsregistrering-og-tilbakegaende-avgiftsoppgjor/?printmode=true>

8.6 Eventuelle tillatelser og anskaffelse av lokale

I dette prosjektet er det kun kafé- og restaurantbransjen som må innhente generelle tillatelser før virksomhetene får tillatelse til å starte virksomheten. I tillegg kommer de spesifikke tillatelsene ulike importører/ eksportører må innhente knyttet til enkelte produkter, kvanta eller mottaker-/ avsenderland. Sistnevnte har vi ikke hatt anledning til å gå inn på i detalj i dette prosjektet.

Generelt sett fremsettes det et ønske om at alle søknader, også kommunale, legges inn under Altinn portalen. Dette vil forenkle utfylling da man kan få tilgang på ferdigutfylling av bedriftsinformasjon, se også avsnitt 8.4.

Virksomheter som etablerer samme type virksomhet i flere kommuner, for eksempel flere restauranter i samme kjede, ønsker også en samordning av de ulike kommunale krav som stilles. Det bør derfor vurderes å gi statlige retningslinjer for dokumentasjon som må fremlegges, samt retningslinjer for utforming av skjemaer slik at disse ser noenlunde like ut fra kommune til kommune. Dette poenget understrekes også i rapporten "Bedriftene og skjemaveldet – observasjoner etter ett års kartlegging, Rapport fra ELMER-prosjektet 30. Juni 2001"¹⁸ på oppdrag fra NHD, HSH og NHO. Her trekkes det frem at det hadde vært en stor fordel med større kontakt mellom kommunal sektor og Oppgaveregisteret, og da også Altinn, når det gjelder å registrere skjema. I rapporten påpekes det at de ikke ser en stor mulighet for gjenbruk av data kommunene imellom, men som det også sies i nevnte rapport vil bedrifter flest kun forholde seg til én kommune.

Når det gjelder skjemafaglig skoloring, gjenbruk av datadefinisjoner og ikke minst samordning av skjemaformering på tvers av kommunene ses dette som viktige oppgaver for Oppgaveregisteret. Også handlingsplanen "Elektroniske tjenester til næringslivet"¹⁹ oppgis det at det er en målsetning for det videre arbeidet med Altinn at portalen skal videreutvikles til "en felles portal der alle elektroniske tjenester fra det offentlige (stat og kommune) overfor næringslivet tilgjengeliggjøres uavhengig av hvor tjenestene produseres". Det heter videre at "Altinn sentralforvaltning skal ha et pådriveransvar for at alle skjema i Altinn-portalene så langt som mulig blir tilpasset ELMER-retningslinjene". ELMER²⁰ er vedtatt som retningslinjer for brukergrensesnitt i offentlige skjemaer på Internett. Forvaltningsansvaret er lagt til Brønnøysundregistrene. Målet er å sikre at offentlige skjemaaproduksjon møter muligheter og utfordringer ved elektronisk skjema basert kommunikasjon på en enhetlig og brukervennlig måte.

Det bør også gis retningslinjer for forventet saksbehandlingstid. Spesielt i kafé- og restaurantbransjen der etablerer er avhengig av å få lokalene godkjent og som derfor har store utlegg knyttet til husleie/ kjøp av lokale, bør det stilles krav til maksimal saksbehandlingstid fra kommunenes side. En innvending mot slik samordning er kommunal og fylkeskommunal selvbestemmelsesrett. Men det å stille minimumskrav til innhold, saksbehandlingstid og/ eller utforming av skjemaer bryter ikke nødvendigvis med lokale selvbestemmelsesrett dersom det gis anledning til å stille krav utover minimumskravene.

Kafé- og restaurantbransjen

For denne bransjen er det som nevnt godkjenning av lokaler og skjenke- og serveringstillatelse som må på plass for å kunne starte virksomhet.

Gjennomgående tilbakemelding fra intervjuene tilsier at skjenke- og serveringsbevilling ikke oppleves som problematisk. Etablererne uttrykker også forståelse for disse tillatelsene og tilhørende etablererprøve som er pålagt. Det oppgis generelt at grensen som er satt for saksbehandling overholdes. Dette utelukker selvfølgelig ikke videre forenklingsarbeid på dette området, og det kan også være store forskjeller kommuner imellom vi ikke har fanget opp i dette prosjektet da vi kun har snakket med etablerere i tre ulike kommuner.

Når det gjelder godkjenning av lokaler som ikke tidligere er benyttet til kafé eller restaurant er tilbakemeldingene langt mer negative. Godkjenningsprosessen oppfattes som vanskelig, samordningen mellom ulike etater i kommunen oppfattes som dårlig og servicegraden oppgis som lav.

¹⁸ Bedriftene og skjemaveldet – Observasjoner etter ett års kartlegging – Rapport fra ELMER-prosjektet 30. juni 2001; Nygaard, Tor

¹⁹ Handlingsplan Elektroniske tjenester til næringslivet, 2007

²⁰ <http://www.elmer.no/>

Det er selvfølgelig farlig å konkludere på et så lite informasjonsgrunnlag, spesielt når etablererne er spredd over flere kommuner, men i og med at tilbakemeldingene er så samstemt kan det være verd å se nærmere på dette forholdet og vurdere om det skal gjøres sentrale grep for å forenkle saksbehandlingen for godkjenning av lokale for denne bransjen. Det at flere også opplever at arealer som faktisk er regulert til denne type virksomhet allikevel blir stoppet som følge av ulike krav i regulerings- og bebyggelsesplan, og de krav plan- og bygningsetaten stiller til den enkelte virksomhet, oppfattes også som kompliserende og ubegripelig.

Et konkret eksempel er etablering av en restaurant i et kjøpesenter. Arealet er regulert til dette formålet. I utgangspunktet ble det oppgitt at krav til toalett og handikaptoalett var dekket gjennom de eksisterende toalettfasilitetene i senteret. Etablereren fikk også muntlig bekreftelse på at dette var tilstrekkelig fra plan- og bygningsetaten. Denne muntlige tillatelsen ble senere trukket ved en ny muntlig avkreftelse på at kravene var tilfredsstillt. Etablereren får nå dagbøter i påvente av endelig godkjenning – dette til tross for at han har fått midlertidig brukstillatelse til arealene fra eier av lokalene.

Spesielt med tanke på at etablererne har store utlegg knyttet til lokalene, både når det gjelder husleie og nødvendige oppussings- og forbedringstiltak, er det viktig å få en godkjenning av lokalene så snart som mulig slik at restauranten eller kafeen kan åpne og gi omsetning.

Forbedringsforslag

Tilbakemeldingene fra intervjuene er klare på at søknader om tillatelse bør samles på Altinn slik at virksomheter kun har én portal å henvende seg til for alle registreringer og søknader, se beskrivelser over og avsnitt 8.4.

Det bør innføres sentrale retningslinjer for maksimal saksbehandlingstid for ulike tillatelser for å sikre like vilkår kommunene imellom, samt sikre effektiv saksbehandling. Det vil også gjøre det enklere for søker når han eller hun vet hvilke tidsfrister han eller hun har å forholde seg til.

Det bør stilles krav til samordning mellom etater i forbindelse med godkjenning av lokaler for kafé- og restaurantbransjen. I dag er det ofte etablerer selv som overbringer informasjon fra den ene etaten til den andre da etablerer ofte får beskjed om å henvende seg til andre etater for å få nødvendige uttalelser eller tillatelser før den første etaten kan gå videre i sin saksbehandling. Denne utveksling av informasjon bør etatene selv forestå. Det er plan- og bygningsetaten i den enkelte kommune som gir godkjenningen, og det er da naturlig at denne etaten står for samordningen. Dette, kombinert med krav til saksbehandlingstid, vil lette hverdagen for etablerere innen denne bransjen.

8.7 Innsending av terminoppgave, MVA-oppgave og innbetaling av forskuddsskatt

Det har ikke kommet inn forbedringsforslag til selve innsendingen av terminoppgave, MVA-oppgave eller innbetaling av forskuddsskatt.

Også her er det selve rammebetingelsene og kravene som ligger bak innsendingene som trekkes frem.

Innbetaling av MVA

Når det gjelder MVA trekkes det frem i intervjuene at innbetaling av inngående MVA i startfasen kan medføre et likviditetsproblem. For eksempel bedrifter som driver varehandel vil ha utlegg for inngående MVA for de varer de kjøper. Varene ligger gjerne på lager en stund før de videreselles. Da gis det ofte kredittid til kundene, og utgående MVA kan ikke motregnes før kunden har betalt faktura. Slik sett øker dette punktet virksomhetens finansieringsbehov. Det ligger utenfor dette prosjektet å gjøre vurderinger av MVA-systemet i Norge, men vi anser allikevel denne tilbakemeldingen som viktig ettersom det oppleves som en reell utfordring for etablerere.

For virksomheter med omsetning under én million kroner er det gitt anledning til å levere inn MVA-oppgave én gang i året med innleveringsfrist 10. mars. Dette tiltaket avhjelper derfor nevnte likviditetsproblem for bedrifter som kan benytte seg av denne muligheten.

Innbetaling av forskuddsskatt

Selvstendig næringsdrivende er som nevnt pålagt å melde inn forventet overskudd til skatteetaten ved oppstart av virksomhet. Skatteetaten beregner så forskuddsskatt som skal betales i fire like beløp på angitte datoer, se avsnitt 4.2 og 5.1.11.

Problemet etablererne, og også interessegrupper, melder tilbake er at innbetaling av skatt skal gjøres uavhengig av virksomhetens faktiske inntekter. Spesielt i startfasen vil sannsynligvis virksomhetens inntekter variere i løpet av året.

For virksomheter som melder inn overskudd, men der inntekten ikke vil komme før i slutten av året, vil dette medføre et likviditetsproblem da beregnet skatt uansett må betales på de gitte datoene. Ettersom skatten beregnes på grunnlag av antatt overskudd er det også en stor risiko for at overskuddet ikke blir som antatt. Dersom etablereren er for optimistisk i sitt antatte overskudd vil likviditetsproblemet forverres ytterligere da beregnet skatt vil være høyere enn faktisk skatt.

Konsekvensen er at etablereren ikke får tilbake for mye innbetalt skatt før skatteoppgjøret. Beløpene tilbakebetales tidligst juni året etter, men de fleste selvstendig næringsdrivende får ikke sitt skatteoppgjør før i oktober året etter. Sett sammen med utfordringer knyttet til finansiering, samt potensielle likviditetsproblemer knyttet til betaling av inngående MVA, se avsnittet over, vil dette elementet legge nok en stein på byrden likviditetsmessig, og likviditetsproblemene kan igjen føre til kroken på døra – til tross for at driften i seg selv kan være lønnsom.

Gjennom intervjuene våre har vi fått tilbakemeldinger om at etablerere av ENK eller ANS/ DA får råd om å oppgi for lave overskudd for ikke å risikere en unødvendig likviditetsskvis. Det blir da særdeles viktig at etablereren setter av tilstrekkelige midler til faktisk skatt slik at han eller hun kan betale restskatten ved eventuelt for lav beregnet skatt.

Forbedringsforslag

Innbetaling av forskuddsskatt bør knyttes nærmere til faktiske inntekter og overskudd enn det som er tilfellet i dag. Hvordan dette kan gjøres i praksis ligger utenfor dette prosjektets rekkevidde, og anbefales utredet i et selvstendig prosjekt.

8.8 Valg og eventuell ansettelse av medarbeidere med påfølgende registrering i Aa-registeret

Det har ikke kommet frem konkrete utfordringer eller forbedringsforslag til dette punktet. Etablererne oppgir at de er fornøyd med at registreringen kan foretas gjennom Altinn.

8.9 Rettigheter og forsikringsavtaler inngått med NAV (selvstendig næringsdrivende)

Som nevnt er ikke selvstendig næringsdrivende medlem av Folketrygden. De har derfor begrensede rettigheter når det kommer til sykepenger både ved egen og barns sykdom. For å bedre rettighetene kan det tegnes forsikring hos NAV, se avsnitt 4.3 for beskrivelse av de ulike alternative forsikringsavtalene.

Denne aktiviteten hører i prinsippet til driftsfasen ettersom man har en opptjeningsperiode på fire uker der virksomheten må ha omsetning i disse fire ukene. Grunnen til at vi har tatt med denne aktiviteten i dette prosjektet er at det er en viktig risikofaktor ved det å starte for seg selv, samt i vurdering av ulike selskapsformer, og etablereren bør derfor vurdere konsekvensene av å havne utenfor Folketrygden ved å starte et ENK eller ANS/DA før virksomheten etableres. Det er stor risiko knyttet til ulike elementer ved det å starte for seg selv. Etablereren bør derfor ha et bilde av summen av disse risikofaktorene før han beslutter å gå videre med etableringen av virksomheten.

Det første momentet som trekkes frem i forbindelse med denne ordningen er at informasjonen som gis om ordningen kan være klarere. For det første bør informasjon om risikoen ved ikke å tegne sykeforsikring informeres bedre om ved oppstart av bedrift slik at etablererne er godt kjent med denne risikoen. For det andre bør informasjonen om selve vilkårene for hvilke rettigheter og dokumentasjonskrav forsikringskjøper står overfor klargjøres bedre. Tilbakemeldinger fra intervjuobjektene tyder på at det gis et inntrykk av at du kan kjøpe en forsikring som gir deg rett på sykepenger beregnet ut fra en inntekt på 6G, men utbetalingene er basert på faktisk beregnet

personinntekt de siste tre årene, samt løpende kontrakter. Beregningsgrunnlaget for sykepenger kan derfor bli lavere enn hva forsikringskjøper tror ved kjøp av forsikringen. Det fremheves også fra alle intervjuene som har kjøpt eller vurdert å kjøpe denne forsikringen at den oppfattes som veldig dyr.

Den neste utfordringen knyttet til ordningen er dokumentasjonskravene som stilles. For det første må det foreligge legeattest før rettighetene knyttet til forsikringen gjelder. Med andre ord må forsikringskjøper, ved første tegn på enten egen eller barns sykdom, dra til lege. Samme krav gjelder ikke ved vanlig medlemskap i Folketrygden der legeattest ikke påkreves før etter egenmeldingsperioden på tre dager. Videre kreves det dokumentasjon på personinntekt siste tre år, samt løpende avtaler og forventet inntekt inneværende år. Det trekkes også frem at personinntekten, som er omsetning fratrukket alle kostnader, ofte fremstår som lav for eksempel grunnet kostnader til avskrivninger etc. Sykepengegrunnlaget blir derfor lavere enn faktisk inntekt. Den andre siden av dette er at skattekostnaden for forsikringskjøper blir lavere som følge av større kostnadsfradrag, noe som igjen er med på å øke faktisk inntekt, men dette vil bare gjøre forskjellen mellom vanlig inntekt og sykepengegrunnlaget enda høyere. En konsekvens av sistnevnte er at flere vi har intervjuet oppgir at både de selv og bekjente som driver som selvstendig næringsdrivende tilpasser personinntekten for å øke denne gjennom ikke å fradragsføre alle kostnader – spesielt i periodene de har små barn.

Det å samle nødvendig dokumentasjon kan oppleves som en stor belastning – spesielt ved langvarig sykdom, både fysisk og psykisk. Som et av våre intervjuobjekter uttrykte "du skal ikke være mye syk før dokumentasjonskravene blir en uoverkommelig oppgave – tenk på en som er utbrent, hvordan skal han klare det?". Dette momentet forsterkes av at sykepenger ikke betales tilbake for lengre perioder en tre måneder før den kalendermåneden kravet ble fremsatt.

Motstykket til utfordringene forsikringskjøperne opplever er selvfølgelig myndighetenes behov for kontroll med at den selvstendig næringsdrivende faktisk er syk og har rett på sykepengene. Det vil alltid være noen useriøse som vil forsøke å utnytte denne type ordninger. På den andre siden har de som oppretter egen virksomhet meget store incentiver til faktisk å være på jobb ettersom virksomheten vanskelig vil lykkes uten hardt arbeid, noe som krever tilstedeværelse. Konsekvensene ved ikke å lykkes, spesielt for selvstendig næringsdrivende som hefter personlig for selskaps gjeld og forpliktelser, vil derfor være begrensende sett opp mot denne type utnyttning av systemet.

Intervjuene våre viser at det å være selvstendig næringsdrivende når man har små barn kan også være meget utfordrende når det gjelder sykepenger ved barns sykdom – spesielt dersom begge foreldrene er selvstendig næringsdrivende. For det første har man nevnte utfordringene knyttet til sykepenger. For det andre er det vanskelig å være borte fra virksomheten. I virksomheter uten ansatte vil en dag borte fra jobben bety tapt salg og kanskje tapte kunder. Dette gjelder også ved graviditet. Ifølge rapport nr. 2 2009 fra NAV, "Moderne familier – tradisjonelle valg – en studie av mors og fars uttak av foreldrepermisjon", viser denne at selvstendig næringsdrivende fedre tar ut mindre foreldrepermisjon enn fedre som er ansatt i virksomheter. Det samme gjelder mødre som er selvstendig næringsdrivende. Denne gruppen oppgir også i større grad at arbeidssituasjonen hadde stor betydning ved fordeling av foreldrepermisjonen.

Gitt de reelle begrensningene mange etablerere opplever ved at AS ikke er en alternativ selskapsform bør det gjøres tilnærminger i rettighetene knyttet til sykepenger for selvstendig næringsdrivende og medlemmer av Folketrygden.

Et eksempel på en slik tilnærming er at det fra 1. juli 2008 ble innført rett til 100 prosent foreldrepenger basert på personinntekt i forbindelse med graviditet.

Forbedringsforslag

Det bør gjøres en tilnærming i sykepengeordningen for selvstendig næringsdrivende til de rettighetene arbeidstakere har. En måte å gjøre dette på er å gjøre det enklere å etablere AS slik at flere får mulighet til å være ansatt i eget selskap og dermed bli medlem av Folketrygden. Et annet forslag kan være å gjøre tilsvarende endringer som for foreldrepengene. Det kan for eksempel innvilges rett til 100 prosent av sykepengegrunnlaget fra og med dag 17.

Flere av intervjuobjektene oppgir at de har vurdert risikoen for å bli syk opp mot forsikringspremien for forsikringsavtalene som kan inngås med NAV og funnet denne for dyr. Et konkret tiltak kan derfor være å redusere forsikringspremien som oppfattes som dyr.

Det understrekes at endringer i sykelønnsordningene vil ha store virkninger for staten. Dette illustreres ved den pågående debatten om endringer i sykelønnsordningene også for arbeidstakere. Hvordan denne tilnærmingen mellom retten til sykepenger for selvstendig næringsdrivende og

for arbeidstakere skal gjøres i praksis må derfor utredes videre. Men det at man har fått til en slik tilnærming når det gjelder foreldrepenger tilsier at det bør være mulig å gjøre tilnærminger også for sykepengeordningen.

8.10 Forbedringsforslag knyttet til bygg- og anleggsbransjen

Som nevnt var det en forventning at denne bransjen skulle medføre krav om tillatelser for å kunne drive bygg- og anleggsvirksomhet. Intervjuene avdekket at det ikke er slike krav, men at det tidligere har vært dokumentasjonskrav for å vise at man kan faget.

Konsekvensen av at det ikke er noen dokumentasjonskrav knyttet til denne bransjen er at hvem som helst kan etablere seg. Bransjen har fra før en utfordring med useriøse aktører, og det at det ikke stilles noen krav til etablererne i denne bransjen forsterker bare dette problemet.

Når det gjelder oppføring av nye bygninger og/ eller fasadeendringer så er disse arbeidene søknadspliktige etter plan- og bygningsloven. For å kunne stå som avsender av slike søknader må foretaket kunne dokumentere tilstrekkelige kvalifikasjoner for den delen av byggeoppdraget søker står ansvarlig for. For utbedringer og oppussinger av bygg som ikke medfører fasadeendringer eller hovedombygging er det derimot ingen slike krav om dokumentasjon fra foretaket. Da er det faktisk tiltakshaver selv, det vil si den som skal få utført arbeidet, som står ansvarlig for søknaden.

Ifølge tall fra Byggmesterforbundet utgjør markedet for tiltak som ikke er søknadspliktige 30 prosent av det byggenæringen omsetter for, det vil si 30 prosent av en omsetning på 180 milliarder kroner i året. Som nevnt kan en hvilken som helst ufaglært person starte virksomhet innen dette segmentet.

Oppussingsprosjekter er ofte faktisk mer kompliserte enn nybygg da gamle og nye materialer skal tilpasses hverandre, det kan lett oppstå problemer med fukt, og lignende. For å demme opp for frafallet av krav til dokumentasjon av fagkunnskaper har myndighetene styrket rettighetene på forbrukersiden. Det er innført garantitider på to år for reklamasjon på utført oppussings- og utbedringsarbeid. På den ene siden er dette et godt tiltak for forbrukerne. Baksiden av medaljen er at de useriøse, som ikke har til hensikt å være lenge i bransjen, eller de som faktisk ønsker å være lenge i bransjen, men som ikke har tilstrekkelig kunnskap til å overleve, ikke priser inn kostnader knyttet til denne garantien. En konsekvens er at de seriøse bedriftene, som faktisk priser inn denne ekstra risikokostnaden, blir skviset ut av markedet. Dette gjelder spesielt i markedet for privatpersoner med behov for oppussing da disse kundene hovedsakelig vurderer tilbud ut fra pris og ikke pris veid opp mot kvalitet.

Tilbakemeldinger fra byggmesterforbundet tyder på at de seriøse aktørene derfor søker seg til markedet med profesjonelle byggherrer og markedet der det er krav om dokumenterte kvalifikasjoner – det vil si oppføring av nybygg og byggearbeider som medfører fasadeendring. En slik konkurransevridning er en uheldig virkning av mangel på krav for etablerere.

Det blir også fremhevet at byggmestere melder tilbake at nye lærlinger har svakere fagkunnskap om bygg- og anleggsarbeid nå enn tidligere. Dette antas å ha sammenheng med mer fokus på øvrige fag enn selve byggfaget. Dette er også en utfordring for kompetansenivået i næringen. Dette er en diskusjon vi ikke går inn på i dette prosjektet, men som er verd å nevne som en generell utfordring for bransjen.

Forbedringsforslag

Byggmesterforbundet har foreslått et obligatorisk etableringskurs for etablerere innen bygg- og anleggsnæringen der etablereren både får grunnleggende innføring i de merkantile og lovmessige krav som følger av det å drive innen denne virksomheten (for eksempel de forpliktelser utfører pådrar seg med tanke på garantitid, hvordan utfører bør sette av midler til denne forpliktelsen, etc).

Rambøll stiller seg bak dette forslaget. Hvordan et slikt kurs og eventuell påfølgende prøve skal utformes bør utredes nærmere, men i og med at det allerede eksisterer en etablererprøve inne kafé- og restaurantbransjen anbefales det å hente inspirasjon fra denne. Tilbakemeldingene knyttet til denne etablererprøven har som nevnt vært at etablererne forstår at de må gå gjennom en slik prøve, og de ser også nytten av å lære regelverket og slik sett sikre at de faktisk etterlever de lover og regler som gjelder for denne bransjen. Et slikt kurs kan dermed også hjelpe

etablerere med fagkunnskap, men som mangler grunnleggende merkantil kunnskap, til å lykkes bedre gjennom å gi nødvendig kunnskap om selve driften av virksomheten.

Et slikt kurs vil også bidra til å skille ut de mindre seriøse da et slikt kurs vil bygge opp en barriere for å starte opp i denne bransjen. Det understrekes at denne barrieren ikke må gjøres for høy gjennom for langt og komplisert kurs, eller for høye kostnader for etablereren, men det kan være fornuftig å innføre en slik barriere for å begrense tilflyten av useriøse aktører i denne bransjen.

9. FORSLAG TIL VIDERE ARBEID

I dette kapittelet vil vi gi forslag til videre arbeid for å møte de utfordringer og forenklingsforslag som er gitt i rapporten.

I forenklingssammenheng er det viktig at forslagene som kommer inn faktisk fører til synlige endringer. Dette for å vise at arbeidet faktisk gir resultater. Vi legger derfor vekt på å foreslå konkrete tiltak som faktisk kan gjennomføres på kort og på noe lengre sikt.

9.1 Kommunikasjon

Den klare tilbakemeldingen er at tilgjengelig informasjon på internett må samordnes og forenkles. Dette arbeidet er allerede i gang ved at både bedin.no og bedriftshjelp.no er planlagt integrert med Altinn. Det bør vurderes hvorvidt andre offentlige nettsider eller virksomheter også bør samle sin informasjon under Altinn. Det er for eksempel stor overlapp mellom informasjon gitt på hjemmesidene til Brønnøysundregistrene, Skatteetaten og Altinn, samt også stor overlapp mellom informasjon gitt på hjemmesidene til Innovasjon Norge og bedriftshjelp.no. Det bør vurderes om konsolideringsarbeidet på informasjonssiden derfor etter hvert også bør inkludere informasjon gitt av andre offentlige virksomheter. Videre må arbeidet med å forenkle og forbedre innholdet på de ulike nettsidene vektlegges – både når det gjelder grafisk fremstilling og mengde informasjon som presenteres på de ulike sidene.

Den konkrete anbefalingen om å utarbeide et flytskjema for etableringsfasen, som uoppfordret ble etterspurt av en rekke av intervjuobjektene, er et konkret prosjekt som anbefales satt i gang. Vi foreslår å utarbeide et flytskjema som er bygget over samme lest som [Prosjektveviseren.no](http://prosjektveviseren.no)²¹ - en nettside Difi står ansvarlig for som viser en generisk modell for prosjektgjennomføring. I utarbeidelsen av et slikt flytskjema må det vektlegges at både den grafiske fremstillingen og innholdet kommuniserer godt slik at det bidrar til å veilede etablereren gjennom de ulike stegene i en etableringsfase på en god og pedagogisk måte. Det anbefales også å utarbeide tilhørende sjekklister for de ulike fasene som både inneholder obligatoriske og anbefalte frivillige aktiviteter. For å sikre brukermedvirkning foreslår vi at et slikt prosjekt innebærer workshops med etablerere for å få innspill til innhold og avstemme informasjonsbehovet, samt prøve ut grafiske og innholdsmessige fremstillinger. Vi anbefaler at flytskjemaet legges inn under Altinn, og representanter fra Altinn bør derfor involveres i prosjektet. Også berørte offentlige myndigheter og interesseorganisasjoner bør involveres i prosjektet gjennom intervjuer og eventuell deltakelse i workshop for å dra nytte av deres erfaringer og innspill.

Det å sette i gang et slikt konkret prosjekt har, i tillegg til å gjøre hverdagen enklere for etablere, også en sterk signaleffekt om at tilbakemeldingene fra etablererne blir tatt tak i og faktisk resulterer i et konkret produkt.

Behovet for ett henvendingspunkt i ulike offentlige virksomheter er også et konkret tiltak man kan ta tak i. Eksempelet fra skattekontorene, der virksomhetene får tilsendt en informasjonspakke og kontaktinformasjon til én dedikert saksbehandler, er et eksempel til etterfølgelse.

9.2 Utvide tilgangen på kommunale og fylkeskommunale skjemaer på Altinn

Det å tilgjengeliggjøre kommunale og fylkeskommunale skjemaer via Altinn henger sammen med punktet over knyttet til det å ha ett henvendingspunkt mellom foretak og myndigheter. Tilbakemeldinger fra intervjuene viser at slike tiltak oppleves som en reell forenkling da det er enkelt å finne frem til skjemaet og sannsynligheten for å fylle ut feil reduseres ved forhåndsutfylling, begrensninger av hvilke type tegn og tall som kan fylles ut i gitte informasjonsfelt, samt tilgang på lenker til hjelpefunksjoner for informasjonen som skal fylles ut.

Ved å samle også kommunale og fylkeskommunale skjemaer på Altinn kan man også legge inn retningslinjer for hvordan skjemaene skal utformes. ELMER²² er som nevnt vedtatt som retningslinjer for brukergrensesnitt i offentlige skjemaer på Internett, se handlingsplanen "Elektroniske tjenester til næringslivet"²³. Dette innebærer at retningslinjene gjelder for alle offentlige virksomheter - også for kommunale og fylkeskommunale skjemaer. I nevnte handlingsplan oppgis det at

²¹ <http://prosjektveviseren.no/index.html>

²² <http://www.elmer.no/>

²³ Handlingsplan Elektroniske tjenester til næringslivet, 2007

det skal arbeides videre for å gjøre Altinn til "en felles portal der alle elektroniske tjenester fra det offentlige (stat og kommune) overfor næringslivet tilgjengeliggjøres uavhengig av hvor tjenestene produseres". Ved forespørsel fra Altinn til kommunene om de har skjemaer som kan integreres i Altinn har de blitt møtt med argumenter om at den enkelte kommune har så spesielle behov og krav at dette ikke lar seg gjøre.

Da kommunene og fylkeskommunene i flere år har blitt oppfordret til å benytte Altinn som innleveringsportal for ulike skjema, med det resultat at det kun er Drammen kommune som har lagt inn skjemaer der, anser vi det som nødvendig å utøve sterkere sentralt press for å få flere kommuner og fylkeskommuner til å tilgjengeliggjøre sine skjema på Altinn. Dette kan gjøres ved en kombinasjon av pisk og gulrot – et tilbud om bistand til utforming av skjemaene for enkel integrering av skjemaene i Altinn (et slikt tilbud eksisterer for så vidt allerede i dag gjennom de kurs og workshops som tilbys av Brønnøysundregistrene i ELMER-retningslinjene) kombinert med en tidsfrist for når gitte kommunale skjema skal være tilgjengelige på Altinn. Ved å gi sterkere føringer fra sentralt hold på utforming av de generelle informasjonskravene som stilles for eksempler for å få skjemabevilling, men med åpning for lokale tilpasninger på slutten av skjemaet, bør det være mulig å imøtekomme den lokale bestemmelsesretten. Som nevnt skal også kommunale tillatelser følge lover og forskrifter slik at det ikke er mulighet for store avvik i etterspurt informasjon de ulike kommunene imellom. Men basert på nevnte tidligere erfaringer fra Brønnøysundregistrene vil ikke en slik standardisering av utformingen for skjemaer gjøres frivillig.

9.3 Utjevning av forskjeller i sosiale rettigheter mellom selvstendig næringsdrivende og arbeidstakere

Forslag til hvordan forskjellene i de sosiale rettighetene for selvstendig næringsdrivende og arbeidstakere bør utredes. Denne økte personlige risikoen for selvstendig næringsdrivende antas å påvirke valget om å starte for seg selv eller ikke – spesielt dersom etablereren ikke ser reelle alternativer til å etablere ENK eller ANS/ DA. Ett tiltak er å gjøre det enklere å starte AS og dermed ha mulighetene til å være ansatt i eget selskap. Men også forenklinger i selve sykepengeordningen for disse selskapsformene bør vurderes. Det anbefales derfor å utrede ulike modeller for sykepengeordningen for selvstendig næringsdrivende.

Det faktum at det ble innført rett til foreldrepenger på lik linje med arbeidstakere viser at en tilnærming er mulig. Det kan være interessant både å se på virkningen denne endringen har hatt på risikobildet for selvstendig næringsdrivende og vurdere hvorvidt disse erfaringene også kan overføres til sykepengeordningen generelt.

9.4 Sentrale retningslinjer for saksbehandlingstid og samordning etater imellom

For de kommunale søknadene om tillatelser har det komme inn konkrete forslag om å utarbeide sentrale retningslinjer og krav til maksimal saksbehandlingstid. Dette bør vurderes slik at etablere i ulike kommuner der det kreves ulike kommunale tillatelser står overfor tilnærmet samme rammevilkår.

Også det å stille krav til at offentlige etater selv som må samordne informasjonen seg imellom bør vurderes – også ved behandling av søknader og tillatelser med kommunal og fylkeskommunal bestemmelsesrett. Det konkrete eksempelet som er vist i denne rapporten er samordning av informasjon i forbindelse med søknad om godkjenning av lokaler for kafé- og restaurantbransjen. Etablere opplever at det faktisk er de som må viderebringe informasjon fra den ene etaten til den andre. En sentral bestemmelse som sier at det er plan- og bygningsetaten, som står som endelig motpart for å godkjenne søknaden, som står ansvarlig for samordning av informasjon etatene imellom kan være et konkret tiltak. Dette, kombinert med retningslinjer for maksimal saksbehandlingstid, vil bety redusert risiko for etablereren da han eller hun har konkrete frister å forholde seg til, samt kun én motpart som er ansvarlig for den interne koordineringen mellom ulike offentlige myndigheter. Det kan også bety reduserte oppstartskostnader da virksomhetsstart kan fremskyndes ved effektiv saksbehandling, og perioden der leide eller kjøpte lokaler står ubrukt blir redusert.

9.5 Tiltak som reduserer etablererens risiko

Det å starte en virksomhet medfører i seg selv en stor risiko. For å lykkes med produktet eller tjenesten er etablereren avhengig av å skaffe kunder, få rett pris for den varen eller tjenesten han eller hun selger for å gå med overskudd, kapre tilstrekkelige markedsandeler, etc.

De rammebetingelser myndighetene etablerer virker også inn på den personlige risikoen etablereren tar ved å starte for seg selv. Dette er eksemplifisert ved at etablerer av ENK hefter for den gjeld og de forpliktelser selskapet påtar seg og at selvstendig næringsdrivende faller utenfor Folketrygden.

Tiltak som reduserer den personlige risikoen ved å etablere selskap som skyldes krav eller rammebetingelser myndighetene selv råder over vil virke stimulerende på etableringshyppigheten. Dette hensynet må balanseres mot det å ansvarliggjøre etablereren og ikke overlate regningen ved en eventuell konkurs til tredjepart.

Tilbakemeldingene fra intervjuene er entydige i at de ønsker at kapitalkravet til AS med begrenset omsetning, få ansatte og begrenset balansesum reduseres, eventuelt fjernes, og at revisjonsplikten for tilsvarende AS fjernes. Det har også kommet konkret forslag om at dersom ikke revisjonsplikten fjernes for alle kan det vurderes om denne kan fjernes for de virksomhetene som bruker autorisert regnskapsfører. Det anbefales derfor at disse forslagene tas opp til ny vurdering.

9.6 Kompetansekrav til etablerere i bygg- og anleggsbransjen

Det anbefales å arbeide videre med forslaget om å utarbeide en etablererprøve for dem som ønsker å etablere seg i bygg- og anleggsbransjen. Vi anbefaler som nevnt å bruke etablererkurset med tilhørende prøve etablerere i kafé- og restaurantbransjen må gjennomføre som inspirasjon. For ikke å møte stor motstand mot innføring av et slikt krav bør ordningen markedsføres godt med fokus på fordelene kursdeltakerne får gjennom det å øke kompetansen knyttet til selve driften av virksomheten. Kurset og prøven bør heller ikke medføre høye kostnader for deltakerne.

VEDLEGG 1

Myndighet/ organisasjon	Beskrivelse av aktivitet knyttet til aktuell myndighet/ organisasjon	Obligatorisk/ frivillig aktivitet	Myndighetens/ organisasjonens rolle
Altinn	Informasjon	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom hjemmesiden
Brønnøysundregistrene	Informasjon	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom hjemmesiden
Innovasjon Norge	Informasjon/ veiledning	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom hjemmeside og veiledning, samt tilbyder av etablererkurs
Kommunale/ fylkeskommunale etablererkontorer	Informasjon/ veiledning	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom hjemmeside og veiledning, samt eventuelt tilbydere av etablererkurs
Bedin.no	Informasjon	Frivillig	Internett-tjenesten Bedin.no har som målsetting å gjøre det enklere å starte og drive næringsvirksomhet i Norge.
NAV	Informasjon/ veiledning	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom hjemmeside og
Tollvesenet	Informasjon	Frivillig	
Arbeidstilsynet	Informasjon	Frivillig	
Skatteetaten	Informasjon	Frivillig	
Mattilsynet	Informasjon	Frivillig	
Utledningsdirektoratet	Informasjon	Frivillig	
Patentstyret	Informasjon ift registrering av patenter/ design/ verifisering ift hvorvidt et design/ patent allerede er registrert, informasjon om konkurrerende virksomheter, om den siste utvikling på det aktuelle fagområde og kan gi ideer/ inspirasjon til videre utvikling.	Frivillig	Tilbyder av informasjon gjennom veiledning, hjemmeside
Innovasjon Norge	Gründercoach – en metode for erfaringsoverføring fra en erfaren og dyktig person til en gründer i en oppstartsfase, eventuelt til en mindre bedrift med gründerpreg	Frivillig	Informasjon me fokus på organisering, roller, ansvar og kompetanse, økonomi og finansiering og til slutt verktøy
Innovasjon Norge	Internasjonal markedsveiledning – et samlebegrep på eksisterende veiledningstjenester fra Innovasjon Norges kontorer i utlandet. Formålet er å bistå norske bedrifter med å lykkes i internasjonal konkurranse og utnytte internasjonale markedsmuligheter.	Frivillig	Veiledning til norske bedrifter i internasjonal konkurranse.
Innovasjon Norge	Internasjonal vekst-	Frivillig	Veiledning til bedrifter

	<p>programmet – gir lokal bistand og veiledning for bedrifter som ønsker å etablere bedriften i et utenlandsk marked eller ved forberedelser til internasjonal markedsintroduksjon. Tre veiledningstjenester; Internasjonal markedsrådgivning, Praktisk assistanse i internasjonale markeder, Kobling mot kunnskapsmiljøer i utlandet. Bedriftene betaler en egenandel på 50% av Innovasjon Norges timekostnader. De øvrige 50% dekkes av offentlige midler gjennom Internasjonal Vekst-programmet.</p>		<p>som vil lanseres internasjonalt</p>
--	---	--	--

Myndighet/ organisasjon	Beskrivelse av aktivitet knyttet til aktuell myndighet/ organisasjon	Obligatorisk/ frivillig aktivitet	Myndighetens/ organisasjonens rolle
Innovasjon Norge	Kan bidra med langsiktig finansiering i form av lån, tilskudd og garantier. Prosjekter som støttes velges ut fra gitte kriterier der noen kriterier gjelder nasjonalt, mens andre ordninger styres regionalt med ulike kriterier for å få tilslag på søknad om ulike finansieringsformer.	Frivillig	Tilbyder av finansiering
Innovasjon Norge	Diverse nettverk for etablerere/ virksomheter Bidrar med støtte både til kursing, men gjennom Nettverkskreditt gis også de ulike nettverkene tilgang på mikrolån – maks 50.000,- per etablerer og totalt kr. 200.000,- som nettverksgruppen på 5-7 personer disponerer.	Frivillig	Kompetanseheving, nettverksbygging og finansiering
NAV	Dagpenger under etablering av virksomhet – forutsetning at søker melder seg arbeidsledig. Kan få dagpenger i utviklings- og etableringsfasen – til sammen 9 måneder (hhv 6 mnd og 3 mnd).	Frivillig	Tilbyder av støtte i etableringsfasen
Statens landbruksforvaltning	Råvareprisutjevning – omfatter eksportstøtte og prisnedskrivning der hensikten er å legge til rette for at næringsmiddelindustrien i Norge kan produsere industrielt bearbejdede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer for omsetning i både Norge og utlandet.	Frivillig	Tilbyder av tilskudd i form av prisnedskrivning og eksportstøtte
Fond for utøvende kunstnere	Utvøvende kunstner, arrangør, produsent eller andre kan søke støtte til innspilling av fonogram, prosjektstøtte, reisestøtte, kurs-/ seminarvirksomhet, stipend for videreutdanning, or-	Frivillig	Tilbyr støtte til utøvende kunstnere

	kester-/ korstipend eller stønad		
MEDIA Desk Norge	EU's program til støtte for den audiovisuelle sektoren i Europa. MEDIA-programmet henvender seg til ulike deler av den audiovisuelle bransjen med konkrete retningslinjer og søknadsskjema for hver enkelt tilskuddsordning. Fire støtteordninger; støtte til utvikling av enkeltprosjekter, støtte til pakker med prosjekter, støtte til interaktive produksjoner og toppfinansiering av TV-prosjekter.	Frivillig	Tilbyr støtte til den audiovisuelle bransjen
Norsk Filminstitutt	Støtte til filmkulturelle tiltak. NFI støtter publikumsrettede filmkulturelle tiltak som underbygger de nasjonale film- og kulturpolitiske målene.	Frivillig	Støtte til filmkulturelle tiltak
Statens senter for arkiv, bibliotek og museum	Støtteordninger for arkiv, bibliotek og museum innen områdene læring, kunnskaps- og kulturformidling, utvikling av digitale tjenester, utvikling og sikring av samlinger og tilskudd til nytenking innenfor organisasjons- og nettverksbygging.	Frivillig	Støtte til arkiv, bibliotek og museum
Fylkeskommunale/kommunale støtteordninger (ofte i samarbeid med Innovasjon Norge)	Varierer ift tilgjengelige virkemidler og krav til etablerer for å oppnå støtte. Kan også bidra f.eks. ift billige kontorplasser, inkubatorordninger, etc	Frivillig	Diverse støtteordninger
Lokale eller regionale næringsfond	Kan bidra med ulike finansieringsordninger gitt ulike krav til søkeren bestemt av ulike fond	Frivillig	Diverse finansierings- og støtteordninger
Innovasjon Norge, Norges forskningsråd, SIVA	Arena-programmet – mål om å øke verdiskapningen i regionale næringsmiljøer gjennom å styrke samspeillet mellom næringsaktører, kunnskapsaktører og det offentlige. Henvender seg til regionale næringsmiljøer (næringsklynger) hvor det er en konsentrasjon av bedrifter innen en bransje/ verdikjede og relevante kompetansemiljøer. Programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til forberedelse og gjennomføring av flerårige utviklingsprosjekter.	Frivillig	Faglig og finansiell støtte
Innovasjon Norge	Bagatellmessig støtte – tilskudd etter bagatellreglene i EØS-avtalen kan gis til alle bedrifter over hele landet. Maksimal støtte som kan gis er 200.000 euro innenfor en periode på tre år. Vanligvis støttes inntil femti prosent av aktuelle kostnader. Kan i prinsippet gis til alle typer tiltak. Dette er et tilbud til små, mellomstore og store bedrifter	Frivillig	Støtte til innovative prosjekter med stor grad av risiko

	over hele landet. Støtten er et incitament til å gjennomføre innovative prosjekter med stor grad av risiko.		
Innovasjon Norge	Bygdeutviklingsmidlene – samlebetegnelse på mange ulike støtteordninger både for deg som ønsker å satse på tradisjonelt landbruk eller som ønsker å utvikle en alternativ næring med basis i gården. Du kan søke; Etablererstipend – støtte til å forberede og etablere ny virksomhet med ekspansjonsmuligheter på inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag, Bedriftsutvikling – tilskudd til tiltak innenfor produktutvikling, kompetansebygging, markedsundersøkelser, testsalg, nettverksbygging, markedsføring av nye produkter og lignende på inntil 50% av godkjent kostnadsoverslag, Investeringer – tilskudd til investeringer i faste anlegg og tilhørende produksjonsutstyr av varig karakter med inntil 30% av godkjent kostnadsoverslag eller tilskudd i form av reduksjon i avtalt rentenivå på lån til investeringsformål, Generasjonsskifte – tilskudd til personer under 35 år som ifm overtakelse av landbruksseiendom trenger å gjøre mindre investeringer, Fylkesvise bygdeutviklingsmidler – tilskudd og rentestøtte til utvikling av enkeltbedrifter i og i tilknytning til landbruk, Sentrale bygdeutviklingsmidler – bedriftsovergripende utviklingsprosjekter (midlene disponeres av LMD)	Frivillig	Diverse støtteordninger
Eksportfinans	Eksportfinans ASA utvikler og tilbyr langsiktige finanstjenester til norsk eksportnæring og kommunal sektor. Selskapet tilbyr både offentlig støttede eksportkreditter og markeds lån til et bredt spekter av norsk eksport.	Frivillig	Eksportkreditt og markeds lån til eksportbedrifter
Norges forskningsråd og Innovasjon Norge	FORNY – kommersialisering av FoU-resultater. Hovedmålet er økt verdiskapning gjennom kommersialisering av forskningsresultater. Programmet finansierer tiltak for idéstimulering og entreprenørskap i FoU-miljøene. Programmet retter seg mot universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og universitetssykehus og finansierer 14	Frivillig	Diverse støtteordninger

	<p>kommersialiseringsaktører som FoU-institusjonene kan benytte seg av. Infrastrukturmidler kan søkes av FoU-institusjoner, kommersialiseringsmidler kan søkes av kommersialiseringsaktører som handler på oppdrag fra FoU-institusjon, kommersialiseringsstipend er et tidsbegrenset stipend til frikjøp av forsker fra vanlig stilling – knyttes til konkrete kommersialiseringsprosjekter og kan søkes av FoU-institusjoner i samarbeid med kommersialiseringsaktører, verifiseringsmidler – avgrensede FoU-aktiviteter for å utvikle og verifisere teknologiske konsepter og kommersiell verdi – kan søkes av kommersialiseringsaktører.</p>		
SIVA	<p>Forskningsparker – skal bidra til økt verdiskapning i regionen med utgangspunkt i forskningsresultater, avanserte produkter og tjenester. Målet er å være et innovativt senter der bedrifter, forsknings- og utviklingsmiljøer samt virkemiddelapparatet ønsker å være lokalisert for å drive nyskapning og kommersialisering. Bistår med å få frem nye forretningsideer og bringer dem frem til lønnsom vekst. Tilbyr bistand i tidligfase, utviklingsfase og oppfølgingsfase og er en arena der aktører fra FoU-miljø, gründere, industri, investorer og rådgivere møtes og samarbeider. Innovasjonsselskapene er nært knyttet til universitetene og fungerer som møteplass og brobygger mellom forskningsmiljø og industri/ næringsliv og som veksthus for forskningsbaserte ideer med kommersielt potensial. Forskningsparkene tilbyr også lokaler og assistanse for oppstart av nye bedrifter, hovedsakelig gjennom sin inkubatordrift.</p>	Frivillig	<p>Nettverk, kommersialisering, lokalisering og diverse støtteordninger.</p>
Innovasjon Norge	<p>FOU-kontrakter (IFU/ OFU) – en finansieringsordning for næringslivet og det offentlige for å fremme utvikling og kommersialisering av nye produkter, tjenester og løsninger. Innovasjon Norge bidrar med kompetanse i internasjonal forretningsutvikling og økonomiske tilskudd for å avlaste risikoen og legge til</p>	Frivillig	<p>Tilskudd og kompetansebidrag</p>

	rette for igangsettelse av utviklingsprosjektene. Det legges vekt på høy innovasjonsgrad, internasjonalt markedspotensial og gjennomføringsevne i vurderinger før tilskudd bevilges.		
Innovasjon Norge	FRAM-E – landsdekkende strategi- og ledelsesprogram for små og mellomstore bedrifter med vekstpotensial. Fire elementer – strategi og innovasjon (FRAM-Si), Agro (FRAM-A), Entreprenør (FRAM-E) og Kultur (FRAM-K). FRAM-E – for nystartede bedrifter med et produkt som skal ut på markedet.	Frivillig	Kompetansetilbyder
Innovasjon Norge	Garantier – garanti for driftskreditt kan gis til små og mellomstore bedrifter som har problemer med å skaffe seg lånefinansiering i bankene på grunn av for stor antatt risiko eller manglende pantesikkerhet. Gis som risikoavlastning overfor kunde og långivende bank. Ordningen kan dekke de aller fleste prosjekter som har med nyskaping, omstilling, utvikling og internasjonalisering å gjøre. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter med inntil 250 ansatte. Garantier for driftskreditt kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter i hele landet og alle bransjer.	Frivillig	Garanti for å få driftskreditt/ lånefinansiering i bank
SIVA	Inkubator/ Industri-inkubator – skal bidra til økt nasjonal verdiskaping og nyskaping gjennom nyetablering av forsknings- og/ eller kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial. En inkubator består av kunnskap og nettverk, lokaler og viktige kontortjenester som stilles til disposisjon.	Frivillig	Tilbyr kunnskap, nettverk, lokaler og viktige kontortjenester
Innovasjon Norge	Innovasjon i reiselivsnæringen – tilbyr finansiering, veiledning, nettverk og kompetanse til aktører i reiselivsnæringen som ønsker å utvikle nye produkter av høy kvalitet. Har ikke egne finansielle virkemidler utover tjenesten "kort og godt", men benytter seg av de fleste av finansieringstjenestene til Innovasjon Norge.	Frivillig	Finansiering, veiledning, nettverk og kompetanse til reiselivsnæringen
SIVA	Kunnskapspark – utviklingsmiljø for innovasjonsprosjekter med tette bånd til regionalt næringsliv, høyskoler og forsk-	Frivillig	Nettverk, lokalisering

	ningsinstitusjoner. Skal utnytte kunnskapsproduksjonen i undervisnings – og forskningsmiljøet bedre. Å sette denne kunnskapen sammen med forretningskompetansen til det regionale næringslivet gir grunnlag for nyskaping og økt verdiskaping. Skal bidra til at nye virksomheter/ bedrifter etableres gjennom å være et aktivt bindeledd mellom næringsliv, offentlige virksomheter, forskning, utdanningsinstitusjoner og investorer.		
SIVA	Næringshager – et samlokalisert utviklingsmiljø for små bedrifter i distrikts-Norge. Grunnideen er å samlokalisere virksomheter som driver innen kunnskapsintensive næringer. Ved å bygge opp et større totalmiljø som består av flere små virksomheter dannes det et grunnlag for samarbeid og et faglig og sosialt miljø som er mindre avhengig av enkeltpersoner. Felles fysisk infrastruktur og samarbeid om f.eks. resepsjon, sentralbord og sekretærtjenester er kostnadsbesparende.	Frivillig	Nettverk, lokalisering
Innovasjon Norge	Risikolån – innovasjonslån – en type lån som kan brukes til toppfinansiering av et investeringsprosjekt – det vil si den delen av investeringen som er mest risikoutsatt på grunn av dårlig patentsikkerhet. Kan benyttes til delfinansiering av investering i nyetablering, nyskaping, omstilling, internasjonalisering og utvikling og som det er vanskelig å finne investeringsvilje til i det private kredittmarkedet.	Frivillig	Risikoavlastning gjennom tilgang til lån som delfinansiering for risikable etableringer
Innovasjon Norge	Stipend til etablerere – gjelder for hele landet og alle næringer unntatt offentlig virksomhet. Omfatter etablerer-, inkubator- og bygdeutviklingsstipend. Tildelingen prioriteres ut fra lokale forhold og behov i hvert enkelt fylke. Etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/ eller internasjonal sammenheng er høyt prioritert. Beløpet er avhengig av prosjektets størrelse, potensial og vurderes i hvert enkelt tilfelle. Stipendmidlene kan bevilges i både idéutviklingsfasen og etable-	Frivillig	Stipend i idéutviklings- og etableringsfasen

	ringsfasen.		
Innovasjon Norge	Såkorncapitalordninger – distriktsrettet og landsdekkende. Såkorncapitalfondene investerer i innovative bedrifter som befinner seg i en tidlig utviklingsfase, og går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapningspotensial. Staten vil aktivt stimulere private investorer til å investere i dedikerte såkorncapitalfond hvor Innovasjon Norge deltar i oppkapitaliseringen av fondene på attraktive vilkår. Såkorncapitalfondene vil med dette tilføre kunnskapsbedrifter med stort vekstpotensial en blanding av tålmodig egenkapital og relevant kompetanse. Målsettingen er å tilføre prosjekter en kombinasjon av tålmodig kapital og relevant kompetanse. Såkorncapitalfondene går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapningspotensial. Det er i tillegg et krav at fondene skal gå inn i en tidlig fase hvor det ordinært er vanskelig å oppnå finansiering i egenkapitalmarkedet. De distriktsrettede såkorncapitalfondene er rettet mot kunnskapsbedrifter lokalisert i de mest næringssvake områdene. De landsdekkende såkorncapitalfondene retter seg mot innovative vekstforetak, herunder prosjekter fra universiteter og høyskoler.	Frivillig	Finansiering
Innovasjon Norge	Verdiskapningsprogrammet for matproduksjon – matprogrammet tilbyr økonomisk støtte og kompetanse til personer og bedrifter som ønsker å utvikle virksomhet basert på norske landbruksråvarer. Utvikling av nye produkter med kvalitet og særpreg prioriteres. Støtten dekker både forretningsmessige og matfaglige sider ved virksomheten.	Frivillig	Økonomisk støtte og kompetanse

Myndighet/ organisasjon	Beskrivelse av aktivitet knyttet til aktuell myndighet/ organisasjon	Obligatorisk/ frivillig aktivitet	Myndighetens/ organisasjonens rolle
Altinn/ Skattekontoret	Portal for registrering av selskap i Enhetsregisteret og registrering i MVA-registeret	Obligatorisk	Godkjenner/ registrerer innmeldte opplysninger
Skattekontoret	Behandler søknader om forhåndsregistrering i MVA-registeret før virksomheten har oppnådd en MVA-pliktig omset-	Frivillig	Behandler søknader og godkjenner/ registrerer søknader som oppfyller søknadskrite-

	ning på kr. 50.000,-		riene
Skattekontoret	Mottar melding om forventet overskudd og beregner forskuddsskatt for selvstendig næringsdrivende	Obligatorisk	Behandler innmeldt forventet overskudd, beregner forskuddsskatt og sender ut innbetalingsblanketter

Myndighet/ organisasjon	Beskrivelse av aktivitet knyttet til aktuell myndighet/ organisasjon	Obligatorisk/ frivillig aktivitet	Myndighetens/ organisasjonens rolle
NAV	Tilbyder av forsikringsavtaler for selvstendig næringsdrivende som ikke er medlem i Folkestrygden	Frivillig	Selger forsikringsavtaler for å kompensere for dårligere sykepengeordning for selvstendig næringsdrivende som faller utenfor Folkestrygden

Myndighet/ organisasjon	Beskrivelse av aktivitet knyttet til aktuell myndighet/ organisasjon	Obligatorisk/ frivillig aktivitet	Myndighetens/ organisasjonens rolle
Lovgivende myndighet (statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå)	Bestemmer rammebetingelsene og tilgjengelige valg for etablerere gjennom lov- og regelverk	Obligatorisk	Gir de lover og regler etablererne må følge. Gir gjennom disse lovene og reglene rammebetingelser som gir både rettigheter og plikter. Rammebetingelsene kan virke begrensende på de reelle valg en etablerer står overfor, samt påvirke den personlige risikoen en etablerer står overfor ved valg av for eksempel selskapsform.

VEDLEGG 2

I tabellene nedenfor listes det opp lover som er relevante for oppstartsbedrifter. Det er laget egne tabeller for de ulike leddene av etableringsprosessen. Det vil si at én lov kan forekomme i flere tabeller, dersom loven er relevant flere steder i etableringsprosessen. Tabellene er videre oppdelt etter segmenter (bransjer/selskapstype) der dette er relevant. Derfor kan samme lov også forekomme flere steder i én og samme tabell dersom ulike segmenter påvirkes av samme lov.

Prosessledd: Vurdering av status

Når en virksomhet etableres må det avgjøres (1) om man driver næringsvirksomhet eller bare hobby, og (2) om det man planlegger er næringsvirksomhet eller egentlig bare lønnet arbeid.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Folketrygdloven om selvstendig næringsdrivende	1-10	For at det skal være næring må du drive virksomhet av økonomisk karakter. Det du driver med må være egnet til å gi overskudd, det må ha en viss varighet og et visst omfang.	Relevant når det skal avgjøres om man driver næringsvirksomhet

Prosessledd: Navngiving

Foretaket ditt skal ha et navn.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Foretaksnavnsloven: krav til foretaksnavn	Kap. 2: 2-1 til 2-7.	Minstekravet er at foretaksnavnet inneholder minst tre bokstaver fra det norske alfabetet. Det er ulike krav til navn når det gjelder ENK og andre juridiske former	Krav til navn reguleres gjennom foretaksnavnsloven.
Alle	Varemerkeloven	§13 (jf foretaksnavnsloven § 3-2)	Merket må ikke utelukkende eller bare med uvesentlige endringer eller tillegg gi uttrykk for varens art, beskaffenhet, mengde, formål, pris eller stedet eller tiden for tilvirkningen.	Identiske foretaksnavn er som hovedregel forbudt. For å ha vern for foretaksnavnet utover identisk navn, må foretaksnavnet oppfylle varemerkelovens krav til særpreg. Dette søkes gjennom patentstyret.

Prosessledd: Valg av juridisk form

Når en bedrift skal etableres må man velge type juridisk form. For å kunne gjøre et informert valg må man sette seg inn i hva de ulike selskapstypene innebærer av ansvar og forpliktelse. I tabellen under gis det ingen informasjon i kolonnene for "paragraf" eller "sammenfatning av lovkrav", ettersom dette prosessleddet handler om informasjonsinnsamling og ikke om et konkret lovkrav.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
ANS/DA	Selskapsloven			Ansvar og plikter for ANS/DA reguleres gjennom selskapsloven
ANS/DA	bokføringsloven			Alle ansvarlige selskaper har bokføringsplikt etter bokføringsloven

ANS/DA	regnskapsloven			Ansvarlige selskaper har full regnskapsplikt etter regnskapsloven dersom: (a) salgsinntekter større enn 5 millioner kroner, (b) flere enn 5 ansatte, (c) 5 eller flere deltakere.
ENK	regnskapsloven			Et enkeltpersonforetak har full regnskapsplikt etter regnskapsloven dersom (a) eiendelenes samlede verdi overstiger 20 millioner, (b) foretaket har 20 ansatte eller fler
ENK	bokføringsloven			Alle enkeltpersonforetak som leverer næringsoppgave etter likningsloven eller mva -oppgave etter merverdiavgiftsloven er bokføringspliktige etter bokføringsloven
AS	Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)			Aksjeselskap i Norge reguleres etter aksjeloven
AS	regnskapsloven			Alle aksjeselskap i Norge er regnskapspliktige etter regnskapsloven
AS	bokføringsloven			Alle aksjeselskap i Norge er bokføringspliktige etter bokføringsloven
NUF	regnskapsloven			NUF er delvis regnskapspliktige, og må ta vare på alle bilag i ti år. De er imidlertid ikke pliktige til å sende inn regnskapet til Brønnøysund dersom omsetningen er under førti millioner kroner eller hvis har under 50 ansatte. Et NUF er heller ikke revisjonspliktig.
NUF	bokføringsloven			NUF har bokføringsplikt etter bokføringsloven
NUF				

Prosessledd: Registrering i Enhetsregisteret og Foretaksregisteret

Registrering i Enhetsregisteret/ Foretaksregisteret skjer på samme blankett – Samordnet registermelding del 1.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Lov om Enhetsregisteret	Kapittel 2	Registreringsplikt i Foretaksregisteret medfører automatisk registreringsplikt i enhetsregisteret. ANS/DA, AS og NUF har derfor registreringsplikt. Enkeltpersonforetak har <i>rett</i> til å registrere seg i	Plikt og rettigheter knyttet til å registrere seg i enhetsregisteret reguleres gjennom denne loven

			enhetsregisteret dersom de driver næringsvirksomhet.	
Alle	Lov om registrering av Foretak	Kapittel 2	Alle ansvarlige selskaper, aksjeselskaper og NUF har registreringsplikt i Foretaksregisteret. Enkeltpersonforetak som driver handel med dertil innkjøpte varer (varehandel) eller har flere enn fem ansatte må i tillegg registrere seg.	Plikt og rettigheter knyttet til å registrere seg i enhetsregisteret reguleres gjennom denne loven.

Prosessledd: Registrering i merverdiavgiftsmanntallet

Registrering i merverdiavgiftsmanntallet skjer gjennom Samordnet registermelding del 2.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Lov om merverdiavgift	Kapittel VII	Registrering skal skje når den næringsdrivendes omsetning og avgiftspliktige uttak av varer og tjenester til sammen har oversteget kr.50 000 i en periode på 12 måneder.	Registrering i merverdiavgiftsmanntallet hører med som en naturlig del av en bedriftsetablering.

Prosessledd: Valg om å ansette

Om et selskap velger å gjøre ansettelser medfører dette en rekke lovpålagte plikter.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Folketrygdloven	25-1	Selskapet skal registreres i arbeidsgiverregisteret (dette gjøres gjennom Samordnet registermelding)	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Folketrygdloven	25-1	Den enkelte ansatte skal registreres i arbeidstakerregisteret.	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Lov om yrkesskadeforsikring	3	Selskapet plikter å tegne forsikring for sine ansatte. Dette gjøres i et privat forsikringsselskap.	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Skattebetalingsloven	5-12	Selskapet plikter å opprette konto for skattekutt.	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Arbeidsmiljøloven	14-5	Selskapet plikter å lage ansettelsesavtaler	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Internkontrollforskriften	5	Selskapet plikter å lage en HMS-plan for bedriften.	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Skattebetalingsloven	4, jf §§ 5 og 6	Arbeidsgiver må sette seg inn i generelle plikter som knytter seg til det å være arbeidsgiver: <i>Arbeidsgiver å foreta forskuddstrekk for arbeid eller oppdrag.</i>	Relevant for selskaper som skal gjøre ansettelser
Alle	Lov om ferie		Arbeidsgiver må sette	Relevant for selskaper som

	(ferieloven)		seg inn i generelle plikter som knytter seg til det å være arbeidsgiver: <i>Ret-tigheter knyttet til ferie</i>	skal gjøre ansettelse
--	--------------	--	--	-----------------------

Prosessledd: Registrering i merverdiavgiftsmanntallet

Registrering i merverdiavgiftsmanntallet skjer gjennom Samordnet registermelding del 2.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Lov om merverdiavgift	Kapittel VII	Registrering skal skje når den næringsdrivendes omsetning og avgiftspliktige uttak av varer og tjenester til sammen har oversteget kr.50 000 i en periode på 12 måneder.	Registrering i merverdiavgiftsmanntallet hører med som en naturlig del av en bedriftsetablering.

Prosessledd: Registrering i merverdiavgiftsmanntallet

Innsending av merverdiavgiftsoppgave gjøres normalt på skjema RF-0002.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Lov om merverdiavgift	29	Den avgiftspliktige skal sende avgiftsmyndigheten oppgave som viser (a) samlet omsetning og uttak, (b) omsetning og uttak som det ikke skal betales avgift av, (c) utgående avgift, (d) fradagsberettiget inngående avgift, (e) avregning av utgående og inngående avgift.	Avgiftspliktige plikter å sende omsetningsoppgave.

Prosessledd: Søknad om patent

Om man har gjort en oppfinnelse og ønsker enerett til å utnytte denne kommersielt, må man ta patent på oppfinnelsen. Patenter reguleres av Lov om patenter.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Lov om patenter		Det gis patent på oppfinnelser. Oppfinnelsen må være ny og skille seg tidligere fra tidligere kjent teknikk.	Relevant dersom det skal søkes om patent

Prosessledd: Anskaffelse av næringslokale

En rekke plikter inntreffer ved anskaffelse av næringslokale.

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Alle	Plan- og bygningsloven	93	Dersom du skal etablere en virksomhet og lokalet du skal etablere virksomheten i har vært anvendt til et annet formål enn det du ønsker å bruke det til, må du søke Plan- og bygningsetaten	Ved bruksendring av lokale.

			(gjelder virksomheter i Oslo, og andre) om bruksendring	
Alle			Alle bygninger og lokaler som skal brukes til næringsvirksomhet skal godkjennes av Plan- og bygningsetaten (gjelder virksomheter i Oslo). Det skal utstedes en ferdigattest (eventuelt en brukstillatelse) i alle byggesaker som viser at tiltaket er oppført i henhold til gjeldende lover og forskrifter. Det er eiers ansvar å påse at en slik ferdigattest foreligger, samt å utbedre eventuelle mangler.	Ved anskaffelse av næringslokale
Alle	Husleieloven		Det er lurt å sette seg inn i hvilke plikter og rettigheter man har som leietaker. Leie av næringslokaler er regulert gjennom husleieloven.	Ved leie av næringslokale

Bransjespesifikke krav – Kafé/restaurant

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Kafé/restaurant	Generell forskrift for produksjon og omsetning mv. av næringsmidler	13	Alle som vil selge mat- og drikkevarer må på forhånd melde fra om dette til mattilsynet	Relevant ved kafé/restaurantdrift
Kafé/restaurant	Lov om serveringsvirksomhet	3	Servering av mat og alkoholfri drikke krever at det foreligger en serveringsbevilling.	Relevant ved kafé/restaurantdrift DRAMMEN ER ENESTE KOMMUNE SOM HAR LAGT UT SKJEMA PÅ ALTINN HVOR MAN KAN SØKE ELEKTRONISK DER
Kafé/restaurant	Alkoholoven	1-4a, 1-4b, 1-5, 1-6, 1-7, 1-7b, 1-7c, 1-10, kap. 4, 9	All skjenking av alkoholholdige drikker krever særskilt offentlig tillatelse	Relevant ved kafé/restaurant som skal servere alkohol
Kafé/restaurant	Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk	Kap. 2, 4, 5, 6, 8, 14		Relevant ved kafé/restaurantdrift som serverer alkohol
Kafé/restaurant	Serveringsloven	5	Serveringsstedets daglige leder må ha gjennomført en etablererprøve	Relevant ved kafé/restaurantdrift
Kafé/restaurant	Bokføringsforskriften	8-5	Viktig å sette seg inn i bokføringskrav: Det er	Relevant ved kafé/restaurantdrift som

			spesielle krav til bokføring for serveringssteder der det serveres øl, vin eller brennevin.	serverer alkohol
Kafé/restaurant	Forskrift om forbud mot tobakksreklame m.v.			Relevant for alle
Kafé/restaurant	Forskrift om innhold og merking av tobakksvarer.		Viktig å sette seg inn i krav til innhold og merking av tobakksvarer	Relevant for alle som selger tobakksvarer
Kafé/restaurant	Tobakksskadeloven	4, 8, 9	Alle former for reklame for tobakksvarer er forbudt, og all tobakk som selges skal være merket med advarsler som peker på fare for helseskade ved bruk.	Relevant for alle som selger tobakksvarer
Kafé/restaurant	Forskrift om miljørettet helsevern	7, 9, 10	Formålet er å fremme folkehelse og bidra til gode miljømessige forhold.	Relevant for alle
Kafé/restaurant	Forskrift om næringsmiddelhygiene	6, 7-18	Den som er ansvarlig for virksomheten skal sikre at de ansatte veiledes og gis opplæring i næringsmiddelhygiene som står i forhold til deres arbeidsoppgaver. Lokalene som benyttes til servering/ kafé/ restaurant skal ha en planløsning, utforming og dimensjonering som gjør det mulig å holde god hygiene og hindre forurensning.	Relevant for alle
Kafé/restaurant	Generell forskrift for produksjon og omsetning mv. av næringsmidler	13	Alle som vil starte opp næringsmiddelvirksomhet eller ønsker å starte matservering skal på forhånd melde fra om det til det lokale Mattilsynet	Kafé/restaurant skal på forhånd før oppstart av virksomhet melde fra til Mattilsynet på eget skjema.
Kafé/restaurant	Matloven	8	Virksomheten skal sørge for at enhver som deltar i aktivitet omfattet av Matloven skal ha nødvendig kompetanse.	Relevant for alle
Kafé/restaurant	Drikkevannsforskriften		Virksomheten må sørge for å oppfylle kravene i forskriften	Relevant for alle
Kafé/restaurant	Forskrift om animalske biprodukter	10	Avfallsbeholderne skal være av tilstrekkelig antall og størrelse, ha lokk og være lette å rengjøre. I serveringsvirksomheter kan det være nødvendig med nedkjølt rom for avfall. Næringsmiddelavfall	Relevant for alle som serverer animalske produkter

			og annet avfall skal ikke samle seg opp i lokaler der det finnes næringsmidler.	
--	--	--	---	--

Bransjespesifikke krav – import/eksport

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Import/eksport	Tolloven		Ved import av varer er det blant annet vareeieren/importøren som har ansvaret for å betale toll og avgifter til Tollvesenet om ikke annet er avtalt	Viktig å sette seg inn i relevante lovkrav som dreier seg om import/eksport
Import/eksport	Importkontrollforskriften		Avhengig av hva som skal importeres finnes det ulike meldeplicht/søknadskrav.	Relevant for importører av særlig næringsmidler og levende dyr. Disse er underlagt registreringsplikt hos Mattilsynet.
Import/eksport	Produktkontrollloven	3, 6b		Plikt oppstår etter etablering av virksomhet
Import/eksport	Diverse spesifikke lover om krav til produkter, kvanta og restriksjoner på import/eksport til gitte land			Bedriften må selv sjekke ut hvilke spesifikke lover og bestemmelser som gjelder for de produkter, det kvanta og det land det importeres/eksporteres til/ fra

Bransjespesifikke krav – Bygg/anlegg

Segment	Lov/forskrift	Paragraf	Sammenfatning av lovkrav	Beskrivelse av relevans for etableringsprosessen
Bygg/anlegg	Bustadoppføringslova		Regulerer oppsetting av nybygg og byggearbeider som medfører fasadeendringer	Gir krav til dokumentasjon av kompetanse ved oppføring av nybygg og byggearbeider som medfører endring av fasade – tatt med spesielt ift forbedringsforslag knyttet til etableringskurs/ -prøve for bygge- og anleggsbransjen
Bygg/anlegg	Håndverker-tjenesteloven		Regulerer oppussingsarbeid og vedlikeholdsarbeid som ikke medfører fasadeendringer	Stiller ikke krav til dokumentasjon av kompetanse ved oppussingsarbeid og vedlikeholdsarbeid om ikke medfører endring av fasade – tatt med spesielt ift forbedringsforslag knyttet til etableringskurs/ -prøve for bygge- og anleggsbransjen
Bygg/anlegg	Arbeidsmiljøloven	4-1	Alle virksomheter som utfører arbeid på bygge- og anleggsplasser, både norske og utenlandske, er pålagt å utstyre sine arbeidstakere med ID-	Relevant for byggebransjen

			kort	
Bygg/anlegg	Byggherreforskriften	8,12,13,15,16		
Bygg/anlegg	Forskrift om arbeidsplasser og arbeidslokaler			
Bygg/anlegg	Registreringsforskriften		Virksomheter som påtar seg prosjektering, utførelse, reparasjon og vedlikehold av elektriske anlegg plikter å registrere seg hos Direktoratet for samfunnssikkerhet.	Gjelder alle som skal utføre prosjektering, utførelse, reparasjon og vedlikehold av elektriske anlegg.
Bygg/anlegg	En rekke lover gir bestemmelser ift sikkerhet på arbeidsplass, krav til materiell og utstyr som benyttes og krav ift arbeidsforhold		Kravene gjør seg gjeldende i driftsfasen, men etablerer bør være klar over hvilke krav som gjelder for det arbeidet han/ hun ønsker å utføre	Aktuelt i informasjonsinnsamlingsfasen for å få et bilde av de formelle krav som stilles til virksomheter i denne bransjen, samt til de materialer, det arbeidsutstyr og de krav til arbeidsforhold og sikkerhet som stilles spesifikt for denne bransjen

Prosessledd: Bransjespesifikke krav – Tjenesterådgivning

Det stilles ingen spesielle krav for å starte konsulentvirksomhet eller rådgivende virksomhet.